

**Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т. Г. Шевченка**
Факультет дошкільної, початкової освіти і мистецтв
Кафедра дошкільної та початкової освіти

Кваліфікаційна робота

освітнього ступеня: «магістр»

на тему

**«ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДІТЕЙ
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ
ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ КАЗКИ»**

Виконала:
студентка VI курсу, 63 групи
Спеціальності 012 «Дошкільна освіта»
Арапіна Анна Юріївна

Науковий керівник:
к. пед. н., доцент Турчина Ірина Станіславівна

Чернігів – 2020

Роботу подано до розгляду « ___ » _____ 2020 року.

Студентка

_____ (підпис)

_____ (прізвище та ініціали)

Науковий керівник

_____ (підпис)

_____ (прізвище та ініціали)

Рецензент

_____ (підпис)

_____ (прізвище та ініціали)

Кваліфікаційна робота розглянута на засідання кафедри *дошкільної та початкової освіти*
протокол № _____ від « ___ » _____ 2020 р.

Студентка допускається до захисту даної роботи в екзаменаційній комісії.

В. о. зав. кафедри

_____ (підпис)

Ірина ТУРЧИНА

(прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ КАЗКИ	8
1.1 Моральне виховання дітей дошкільного віку як психолого-педагогічна проблема	8
1.2 Казка як один із засобів морального виховання дошкільників	22
Висновки до розділу 1	35
РОЗДІЛ 2. ОБҐРУНТУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДО МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ЗАСОБАМИ КАЗКИ	38
2.1 Педагогічні умови підготовки майбутніх вихователів дітей дошкільного віку до морального виховання дошкільників засобами казки	38
2.2. Визначення критеріїв та рівнів сформованості готовності студентів до морального виховання дошкільників	51
Висновки до розділу 2	61
РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ КАЗКИ	65
3.1. Організація та проведення дослідно-експериментальної роботи	64
3.2. Реалізація педагогічних умов підготовки майбутніх вихователів до морального виховання дітей дошкільного віку засобами казки	77
3.3 Зміст та аналіз результатів експериментального дослідження	88
Висновки до розділу 3	94
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	97
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	100
ДОДАТКИ	116

ВСТУП

Актуальність теми. Відповідно до Закону України «Про дошкільну освіту» основними завданнями дошкільної освіти є: формування розвиненої особистості дитини; розвиток її творчих здібностей; допомога у соціальній адаптації до майбутнього самостійного життя; зміцнення та збереження її психічного, фізичного та духовного здоров'я, виховання у дітей любові до Батьківщини та шанобливого ставлення до самого себе й оточення [162].

Одним з пріоритетних завдань є моральне виховання дітей, яке сприяє розумінню і засвоєнню ними норм та правил моралі, формує їх моральну культуру, прищеплює відчуття приналежності до конкретної нації, її цінностей та до людства загалом. Тому увага педагога має зосереджуватися у тому числі і на морально-духовному здоров'ї дитини задля сприянню розвитку її індивідуальності [11, с. 5].

Серед найдавніших та найдієвіших засобів морального виховання дошкільників виділяється казка. Її метою є перетворення негативних образів на позитивні, формування ціннісного ставлення до себе та інших людей, розвиток моральних почуттів та переживань.

У зв'язку з актуалізацією морального виховання дітей дошкільного віку постає проблема у підготовці педагогічних кадрів, здатних розв'язувати відповідні завдання. Тому особливо важливого значення набуває підготовка майбутніх фахівців у галузі дошкільної освіти до використання казки як засобу морального виховання дітей дошкільного віку.

Дослідження вітчизняних та зарубіжних науковців (О. Буракова, О. Доманюк, А. Залізник, А. Курчатова, Л. Лохвицька, Л. Рассказова та ін.) свідчать про їх інтерес до проблеми підготовки майбутніх вихователів ЗДО до морального виховання дошкільників.

Питання практичного застосування казки у роботі з дошкільниками було висвітлено у працях Д. Арановської-Дубовис, Т. Валентьевої, Л. Стрелкової, Л. Фесюкової та ін.

Проблемами морального виховання займалися такі педагоги як Я. Неверович, А. Макаренко, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін.; філософи – С. Анісімов, В. Бакштановський, О. Дробницький, А. Гусейнов, О. Титаренко та ін.; психологи – Л. Виготський, Д. Ельконін, О. Запорожець, А. Кошелєва, Ю. Приходько, Є. Суботський, С. Якобсон тощо.

Але в педагогіці бракує розвідок, присвячених підготовці майбутніх вихователів дітей дошкільного віку до морального виховання дошкільників засобами казки.

Актуальність проблеми зумовила вибір теми дослідження: «Підготовка майбутніх вихователів дітей дошкільного віку до морального виховання дошкільників засобами казки».

Об'єктом дослідження є процес підготовки майбутніх вихователів у закладах вищої освіти.

Предмет дослідження: педагогічні умови підготовки майбутніх вихователів дітей дошкільного віку до морального виховання дошкільників засобами казки.

Мета дослідження: полягає у теоретичному обґрунтуванні та дослідженні педагогічних умов підготовки майбутніх вихователів дітей дошкільного віку до морального виховання старших дошкільників засобами казки.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати психолого-педагогічну літературу з досліджуваної проблеми у вітчизняних та зарубіжних наукових джерелах.
2. Визначити та науково обґрунтувати педагогічні умови підготовки майбутніх вихователів дітей дошкільного віку до морального виховання дошкільників засобами казки.
3. Виявити критерії, рівні та показники і схарактеризувати компоненти готовності майбутніх вихователів дітей дошкільного віку до морального виховання старших дошкільників засобами казки.

4. Експериментально перевірити ефективність педагогічних умов підготовки майбутніх вихователів до морального виховання старших дошкільників засобами казки.

Для досягнення мети та вирішення завдань використовувалися такі **методи дослідження:**

теоретичні: вивчення й аналіз філософської, психолого-педагогічної, методичної, нормативної бази документів з метою уточнення поняття «моральне виховання дошкільників», «організація морального виховання дошкільників»; спеціальної літератури з метою визначення й обґрунтування феномена «готовність майбутніх вихователів до морального виховання дітей старшого дошкільного віку», розкриття його структури; визначення педагогічних умов підготовки майбутніх вихователів до морального виховання старших дошкільників засобами казки;

емпіричні: метод опитування, педагогічний експеримент, як метод дослідження для перевірки ефективності запропонованих педагогічних умов підготовки майбутніх вихователів до морального виховання старших дошкільників засобами казки; метод обробки результатів дослідження. Експериментальною базою дослідження виступив: Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка.

Практичне значення одержаних результатів: результати цього дослідження можуть бути використані викладачами закладів вищої освіти в процесі професійної підготовки фахівців дошкільної освіти.

Публікації. Тези статті в міжнародній науково-практичній конференції «Тенденції розвитку психології та педагогіки» – «Казкотерапія як засіб психолого-педагогічного впливу на дошкільників» та навчально-методичний посібник – «Підготовка майбутніх вихователів дітей дошкільного віку до морального виховання дошкільників засобами казки».

Структура роботи: магістерська робота складається зі змісту, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (175 найменувань, які охоплюють 15 сторінок) та додатків. Загальний обсяг роботи становить 124

сторінок. Основний текст магістерської роботи викладено на 89 сторінках.
Робота містить 7 таблиць та 13 рисунків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ КАЗКИ

1.1. Моральне виховання дітей дошкільного віку як психолого-педагогічна проблема

Сучасна освіта допомагає формувати всебічно розвинену особистість, яка підпорядковується принципам доброти, гуманізму та милосердя. Усі ці принципи засвоюються саме в процесі морального виховання дітей дошкільного віку.

Мораль є важливим чинником розвитку суспільства та людської поведінки. Академічний тлумачний словник української мови визначає мораль – як певну систему принципів, уявлень та норм поведінки людини у відношенні один до одного та до суспільства в цілому; одну з форм суспільної свідомості [4].

Мораль є певним феноменом, який поєднує в собі моральні відносини, моральну свідомість та моральну практику, та реалізується в повсякденному житті людини, її взаємодії з природою й соціумом. Усі ці якості формуються у людини в соціумі, на який впливають різноманітні процеси виховання. Моральність – це внутрішня мораль індивіда. Тому, перш за все, необхідно сформувати моральність у дошкільника.

Моральне виховання дошкільників можна розуміти як спеціально та конкретно організовану взаємодію вихователя з вихованцями, опираючись на основні принципи та норми гуманізму. Основною метою є формування у дітей дошкільного віку системи моральних поглядів, норм, знань, умінь та навичок. Адже моральне виховання є однією з найважливіших характеристик особистості людини [7, с. 3].

Питання морального виховання здавна цікавили видатних філософів, педагогів та психологів, таких як Аристотель, Г. Гегель, І. Кант, Сократ та ін. Так, наприклад, Платон був упевнений, що найвищою моральною цінністю є внутрішнє вдосконалення [118]. Сократ переконував, що

справедливість є найвищою моральною цінністю [117]. І. Кант виділив історичний аспект проблеми виникнення моралі як однієї з форм суспільної свідомості [69]. З. Фрейд довів, що особистість розвивається завдяки своїм власним зусиллям, спрямованим на розв'язання конфлікту, який розгортається між потребою в уникненні покарання та між прагненням виразити свої імпульси [165, с.208]. А. Адлер відзначив метою виховання нейтралізацію почуття неповноцінності, а виховання власне у суспільстві як процес самопізнання, активну взаємодію та вияв свого ставлення до інших [2].

Я. А. Коменський, який вважається основоположником педагогіки нового часу, у своїх працях «Велика дидактика» [74], «Материнська школа» [75] продемонстрував шлях, який проходить дитина від доморального рівня до рівня автономної моралі, тобто від такого, коли поведінка залежить від страху перед Богом, до поведінки, яка відбиває власні думки й совість людини. Педагог наполягав на вихованні «добрих якостей», до яких можна віднести повагу, справедливість, доброзичливість, охайність, терплячість, вміння гідно поводитися, люб'язність, вміння триматися стримано [75].

Англійський педагог та філософ Джон Локк у своєму творі «Думки про виховання» [89] особливу увагу приділив вихованню відповідальності, сорому за неправильні вчинки та чесності. Він наголошував, що моральні правила й норми мають бути особистісними. На його думку, метою виховання є підготовка джентльмена, який вміє правильно вести справи; поводити себе у суспільстві, має здоровий дух у здоровому тілі. За словами Дж. Локка, моральне виховання має певні цілі: формування моральної дисципліни; вироблення характеру; вміння керувати собою; розвиток волі особистості. Дитину необхідно вчити відмовлятися від своїх «бажань» та правильно керувати своєю поведінкою. А це необхідно робити з самого дитинства, коли дитина ще піддається моральним впливам [89].

У часи Київської Русі Володимир Мономах створив літературні пам'ятки на етичну тематику, серед яких «Повчання дітям» [102]. У цьому

творі автор пропонує привчати дітей дотримуватися загальнолюдських моральних правил та норм, таких як поважати молодших, не дозволяти сильним людям ображати слабших, творити добро, слухатися старших, не лінуватися, приносити користь іншим, вміти керувати своїми емоціями, щиросердечно ставитися до оточення, дотримуватися свого слова, співчувати горю інших [102].

Український філософ та педагог Григорій Сковорода, моральні почуття пов'язував з так званою «філософією серця». Він вважав, що серце – це духовність людини, єдність її почуттів, прагнень та думок. Мислитель указував на важливість формування таких почуттів, як: гуманізм, доброзичливість, скромність, працьовитість, справедливість, стриманість, скромність, милосердя. За словами педагога, кожна людина має природжені здібності або нахили до будь-якого виду діяльності. Саме це є джерелом благополуччя та радості. Тому, під час виховання дітей, дорослим необхідно віднайти ці задатки та розвивати їх [141].

Концепція морального виховання дітей, розроблена педагогом К. Ушинським, спирається на народну педагогіку [160]. Він вважав, що головним є виховання щирості, працьовитості, чуйності, почуття власної гідності, доброзичливості, скромності, гуманності, довіри до людей. На думку педагога, важливим є усвідомлення дітьми моральних правил й норм та дотримання їх у повсякденному житті [160]. Ідеї народності та народного ідеалу посідали чільне місце у питаннях моралі, адже народ має свої власні виховні народні принципи. За словами К. Ушинського, батьки повинні виховувати дитину для так званої «праці життя», а не просто для щастя [160].

Відомий італійський педагог М. Монтессорі, засновниця унікальної педагогічної системи, основою якої є вільне виховання дошкільників, вважала, що саме заклади дошкільної освіти сприяють розширенню уявлень та знань дітей про певні норми моральної поведінки та взаємодію з соціумом. Найбільш ефективним є поділ дошкільників за віковими особливостями. Бо саме такий поділ надає дітям широкі можливості задля їх загально-

інтелектуального розвитку та розуміння моральної свідомості й допомагає оволодівати навичками моральної поведінки [173, с. 184].

М. Монтесорі вважала, що виховання дошкільника у різновіковій групі допоможе урізноманітнити соціалізацію дитини, починаючи з молодшого до старшого дошкільного віку. Саме це формує у дошкільника навички та вміння спільної роботи з іншими дітьми, знайомить дитину з такими моральними поняттями, як «доброта», «чесність», «доброзичливість», «турботливість», «щедрість», «правдивість» та ін., розвиває моральні та соціальні почуття [104].

За спостереженнями педагога, діти старшого дошкільного віку виявляють розуміння емоційного стану молодших дітей та допомагають при можливості. Це допомагає старшій дитині почуватися потрібною та компетентною, що, з свою чергу, підвищує самооцінку та формує у старшої дитини розуміння відповідальності за когось та почуттів обов'язку [103].

Варто сказати, що М. Монтесорі наголошувала на важливості формування у дошкільника моральності в сімейному колі. Адже саме від того, яка атмосфера в сім'ї, залежить формування у дитини уявлень та знань про моральні принципи та цінності, а також норми моральної поведінки. Оскільки саме сім'я вперше знайомить дитину з принципами та нормами моралі, вона допомагає сформувати у дитини розуміння що таке добре, а що погано, що можна робити, а що не потрібно, що є справедливим та правильним, а що ні. Тому, Марія Монтесорі вважала необхідністю близькі контакти дитини-дошкільника з батьками та близькими для неї людьми, бо це є важливими чинником розвитку моральної та емоційно-вольової сфери дитини [174, с. 34]. Батькам необхідно брати активну участь у спільних видах діяльності з дитиною, наприклад, у повсякденних справах, що допоможе дитині пізнати певні моделі моральної поведінки дорослого та взаємодії з соціумом.

Марія Монтесорі наголошувала на залученні дитини до дотримання певних правил та вимог. При цьому вона підкреслювала, що основною

функцією правил є полегшити співіснування дитини з дорослими та іншими дітьми, а не демонструвати владу дорослої людини над дитиною [175, с. 186]. Моральне виховання дитини дошкільного віку за педагогічною технологією Марії Монтесорі передбачає дотримання принципів, до яких можна віднести принцип свободи, обов'язку та порядку, самостійності дитини, індивідуалізації. Це принципи забезпечують характер виховання дитини та успішну адаптацію дошкільників до суспільства. За визначенням педагога, реалізація цих принципів є умовою формування моральних якостей особистості дошкільника, соціальної відповідальності та здатності дитини до співпраці зі своїми однолітками. Це розвиває почуття впевненості дитини у власних силах, яке спирається на самостійну та вмотивовану діяльність дитини, її почуття особистісної свободи, моральну свідомість та навички моральної поведінки.

Засновниця перших національних шкіл та дитсадків в Україні – Софія Русова – вважала, що розвиток у дітей моральних принципів відбувається через виконання добрих та корисних справ, які допомагають сформувати відповідні моральні навички, свідомість, переконання та певні стилі моральної поведінки. Найважливіша роль у становленні моральності належить дошкільному та молодшому дошкільному віку. Моральні почуття, які закладають батьки, посідають одне з важливих місць в системі морального виховання дітей, це розвиває їх духовність та інтелектуальну спрямованість. Переживання особистості щодо ставлення до життя в цілому, це і є її моральні почуття. Мотивація успіху – є важливим чинником у формуванні моральних почуттів дитини, яке виявляється у змаганні, жаги до перемоги та виявленню можливостей особистості [12].

Педагог та психолог П. Блонський [19] в основу морального виховання поклав повагу та довірливе ставлення до особистості дитини, стосунки між дорослими та дітьми та моральний вплив на дитину, який здійснює навколишнє середовище. Найбільш ефективним вихованням дитини є безпосередній вплив на її внутрішні якості через зовнішні чинники [19].

Всесвітньо відомий вихователь та педагог Антон Макаренко [93] наголошував на моральному вихованні дітей-дошкільників у колективі. Важливим була єдність поведінки дитини з її моральною свідомістю. «Поняття етичної норми стає зрозумілим лише тоді, коли «свідомий» період індивіда переходить у загальний період, традиції, звички, звідки ця етична норма починає проявлятися швидко і точно, ця норма підтримана громадською думкою та смаком» [93]. Дитині треба розуміти моральні норми у вигляді реальних та конкретних взаємовідносин людей. Після розуміння змісту моральних норм дитиною відбувається готовність свідомої поведінки у певних складних ситуаціях, що є основою моральної поведінки особистості.

В. Сухомлинський наголошував, що результатом морального виховання є саме моральна вихованість. Моральна вихованість реалізується в якостях особистості та проявляється у спілкуванні з іншими людьми, у взаємовідносинах та спільній діяльності. Морально вихована людина здатна до моральних почуттів, тобто до емоційного переживання, мук совісті, сорому, страждання та співчуття. Моральна вихованість є характерною рисою моральної свідомості, до якої належать моральна освіченість, тобто здатність аналізувати та робити висновки про певні явища життя з розуміння морального ідеалу, оцінювати ці явища. В. Сухомлинський під поняттям «моральна вихованість» мав на увазі стійкість відповідних звичок та норм поведінки, культуру стосунків та спілкування у нормальному здоровому дитячому колективі. Морально вихована людина здатна здійснювати самоконтроль та регулювати свою поведінку. Ця моральна поведінка проявляється в життєвій позиції людини, рішучості в життєвих ситуаціях, при якій людина залишається вірною собі та своїм переконанням [151, с. 176].

Сутність морального виховання, за словами О. Вишневецького, полягає в утвердженні у своїй особистості схильності до добра та готовності

наполягати на цьому в своєму житті. Саме таке виховання допомагає людині засвоїти норми доброзичливого спілкування [38, с. 80].

Дошкільник засвоює та розуміє значення моральних норм, у нього формуються моральні почуття та певні моральні норми й правила, розвивається емоційна сфера. Тому питання морального виховання дітей дошкільного віку цікавлять як сучасних вітчизняних, так і зарубіжних учених: так, педагогічні умови та засоби формування моральних норм у дітей досліджували А. Виноградова, І. Княжева, Т. Маркова, Л. Стрелкова; моральне виховання у процесі ознайомлення дітей з навколишнім середовищем – Є. Радіна; закономірності морального розвитку дитини дошкільного віку – Ю. Аркін, Р. Ібрагімова, С. Якобсон; психологічне становлення та розвиток моральних почуттів, поведінки, переконань, уявлень й суджень – К. Абульханова-Славська, С. Анісімов, Л. Божович, Д. Ельконін, О. Запорожець, С. Карпова, О. Кононко, Г. Кошелева, В. Малахов, Ж. Піаже, Т. Репіна, Є. Субботський та інші; виховання у колективній взаємодії дітей – О. Булатова, Т. Маркова; моральна свідомість – Л. Артемова, І. Бех, Р. Буре, Л. Виготський, В. Зеньковський, В. Нечаєва, С. Рубінштейн та ін.; моральне виховання дошкільника у грі – Д. Менджерницька, Р. Жуковська, Ф. Левін-Щиріна; виховання гуманних взаємовідносин між дітьми – С. Кулачківська, С. Ладивір, Ю. Приходько; розуміння особливостей особистісного режиму дошкільника – О. Кононко; формування у дітей дошкільного віку вольових якостей – В. Котирло.

2014 року Міністерством освіти та науки України було затверджено парціальну Програму з морального виховання дітей дошкільного віку «Скарбниця моралі». Її головною метою є визначення завдань та змісту морального виховання дітей дошкільного віку, орієнтуючись на їх інтереси, потреби та вікові особливості, які допомагають підвищити рівень їх морального виховання [91, с. 13].

У Коментарі до Базового компонента дошкільної освіти в Україні [77], зазначено, що найважливішим завданням виховання є визначення дитини в

навколишньому середовищі, які відповідають віковим особливостям дітей, їх ціннісного ставлення до самого себе, людей та природи [105].

У програмі «Дитина» зміст морального виховання передбачає виховання любові до Батьківщини; початків гуманізму і колективізму; виховання волі та характеру; виховання дисциплінованості й культури поведінки [125].

Особливістю морального виховання у дітей дошкільного віку можна назвати виокремлення його в спеціальний виховний процес. Провідною діяльністю дошкільника є гра, тому формування розуміння моралі та моральності у дошкільника здійснюється у процесі гри або навчання, коли дитина комунікує зі своїми однолітками або дорослими.

У дошкільному віці закладаються основні моральні принципи та починає формуватися ставлення дитини до інших людей. Ці компоненти сприяють досягненню головної мети виховання загалом – сформувати гармонійно розвинену особистість.

Сучасний український педагог та психолог Л. Григорович розглядає зміст морального виховання, використовуючи поняття гуманність. «Гуманність» – це певна характеристика особистості, яка містить в собі комплекс властивостей, що є вираженням ставлення людини до іншої людини. Це сукупність моральних та психологічних властивостей особистості людини, які виражають усвідомлене ставлення особистості людини як до найвищої цінності в житті. Саме гуманність, як якість особистості формується в процесі відносин між людьми, тобто в умінні розуміти іншу людину; в готовності прийти іншій людині на допомогу; в терпимості до чужої поведінки та думок; в уважності та доброзичливості до інших людей; в здатності людини до співпереживання та співчуття [44, с. 104].

До змісту морального виховання, окрім гуманності, можна віднести культуру поведінки та виховання дисципліни.

Морально-вихованою можна назвати людину, яка ототожнює правила, норми та вимоги моральної поведінки з власними переконаннями та поглядами. Тобто користується ними як звичайними формами поведінки.

Як зазначає Л. Григорович, «дисципліна – як складова частина моральності, за основу бере відповідальність та свідомість, та готує до соціальної діяльності людини. Моральною основою щодо приймання відповідальності за свої вчинки є здатність особистості людини обрати власну лінію поведінки в певних обставинах» [44, с. 105].

Культура поведінки, до якої можна віднести дисциплінованість як якість особистості, складається з:

1) Культури спілкування (допомагає у формуванні навичок ввічливості, довіри до людей, уважності у відносинах з людьми, також вміння правильно поводитися відповідно до навколишнього оточення та мети спілкування, яке може бути особистісне або ділове);

2) Культури зовнішності (формує потреби дотримання норм особистої гігієни, доречно обирати свій стиль в одязі, вміння правильно керувати своєю мімікою та жестами);

3) Культури мови (вміння вести дискусію, правильно використовувати різні виразні засоби мовлення в різних обставинах спілкування, розуміти гумор, володіти стандартними нормами писемної та усної літературної мови);

4) Побутової культури (виховання поведінки людини до різних явищ та предметів повсякденного життя, організація свого житла, акуратність людини у веденні домашнього господарства) [44, с. 106].

Характеризуючи моральне виховання, необхідно розуміти такі категорії, як: моральність, моральні почуття та моральна свідомість. Моральність можна розглядати як складову духовності особистості, а також – як форму використання цієї духовності в житті конкретних людей.

Моральність бере до уваги моральні переконання, погляди, почуття та поведінку особистостей. У суспільстві існують вже так звані моральні принципи та норми, які регулюють поведінку особистості людини.

До моральних почуттів відносять оцінки, відношення та спрямованість духовного розвитку людини. Моральна спрямованість – це соціально-суспільна позиція людини, яка формується на світогляді людини, її мотивах поведінки. До моральних почуттів ще можна віднести моральні звички, тобто корисні форми поведінки людини, які є необхідними та виконуються незалежно від умов або ситуацій.

Моральна свідомість – відбиває справжні відношення між людьми та регулює їх моральну сторону діяльності. Є однією зі сторін загальної суспільної свідомості. Треба розуміти поняття моральних переконань, тобто узагальнених моральних принципів та норм поведінки [106].

Моральне виховання є складним процесом, тому завданням вихователя є сформуванню у дошкільника постійну правильну моральну позицію, здатність дитини не піддаватися негативному впливу з боку близьких та друзів. Професійна підготовка педагога має включати розуміння загальних вимог та розкривати моральні обов'язки видів трудової діяльності дітей, які в майбутньому вплинуть на розвиток всебічно гармонійної особистості.

Розвиток навичок моральної поведінки особистості є необхідною складовою розвитку дитини дошкільного віку. Цей розвиток визначає її вчинки та допомагає розуміти ставлення до оточуючого світу, до однолітків та дорослих. Важливим є те, як саме дитина приймає рішення про певний вчинок, це може відбуватися самостійно або ж під впливом дорослих. Поведінка, до якої ми звикли, формується поступово та з отриманням певного досвіду.

Вихователь має допомагати дошкільнику у процесі пізнання виховувати в самому собі самостійність, культуру спілкування та налаштовувати на правильні вчинки, опираючись на норми моралі. Поведінка дитини є повільнішою від рівня самих моральних уявлень, бо

формування навичок правильної поведінки потребує набагато більше часу, аніж формування уявлень у пам'яті дитини.

Перехід уявлень дошкільника про основні моральні норми у справжні вчинки особистості у певних ситуаціях є складним завданням. Через те, що вихователь не завжди вдало може поєднати знання дітей про основні моральні норми з поведінкою дорослих [105].

Психолог Жан Піаже [115], який проаналізував генезис моральних суджень на всіх етапах дошкільного періоду (молодший дошкільний вік, середній дошкільний вік, старший дошкільний вік), наголосив, що дошкільники має характерну мораль та особливе ставлення до вимог дорослих. Тобто розуміння та оцінка своїх учинків відбувається у дітей, у більшості випадків, за результатом діяльності. Психолог обґрунтував теорію морального реалізму дитини. Це концепція, відповідно до якої у дошкільників краще розвинута логіка моральних суджень, аніж моральні почуття індивіда [115].

Учені доводять, що майже всі норми моральні можуть бути засвоєні дітьми, тобто не треба ділити їх на «дорослі» та «дитячі». Проте треба пам'ятати, що дитина дошкільного віку розуміє нові знання у формі уявлень. Дитина не повинна тлумачити моральні поняття та концепції. Дошкільник розуміє лише загальні стандартні поняття, такі як бути чесним, ввічливим та турботливим, зміст та характеристика моральних норм завжди цікавить дітей. Наприклад, дитина 3-4 років усвідомлює лише загальну характеристику моральних якостей особистостей, серед яких є поняття «добрий», «поганий». Тому не треба вимагати від 3-4 річної дитини розуміння понять «справедливість», «працелюбність», «чесність». Це все відбувається поступово [105].

Моральні уявлення дошкільників елементарні, конкретні та мають зв'язок з почуттями. Необхідністю є перетворення від ідей педагога до переконання вихованців, далі переконання стають звичками, а звички – перетворюються в нахили.

Визначаючи основні засоби морального виховання у закладах дошкільної освіти, виділяємо такі:

- Моральне виховання у трудовій діяльності

Трудова діяльність як засіб виховання допомагає дитині привчитися до відповідальності, організованості, працелюбності та цілеспрямованості. Така діяльність розвиває у дошкільника почуття власної гідності, бо дитина починає усвідомлювати значущість своєї діяльності. Вихователь повинен мати на меті сформувати у дитини любов до праці та розуміння морального смислу будь-якої роботи. Оцінювати рівень розвитку трудової діяльності дошкільників можна, проаналізувавши такі компоненти, як мета діяльності, засоби здійснення, результат діяльності та його мотиви. Проте саме педагог повинен визначити мету діяльності та засоби досягнення цієї мети. До основних засобів досягнення мети можна віднести трудові вміння та навички дітей та формування їх з зацікавленістю [123, с. 229].

- Моральне виховання у грі

Будучи провідною діяльністю дошкільників, гра є одним з ефективних засобів морального виховання. Вона сприяє вияву самостійності дитини, її творчості, відповідає інтересам та потребам дошкільників. Гра допомагає дитині познати світ, розуміти норми та правила поведінки, стосунки між людьми, усвідомити свої можливості. Гра має творчий характер, що допомагає дитині усвідомити свої уявлення про навколишнє оточення, та цілеспрямований характер, який допомагає обрати необхідні іграшки та засоби гри, взаємодіяти з однолітками. Саме тому гра допомагає виховувати у дошкільників моральні уявлення та почуття, розвивати відповідальність та самостійність тощо [123, с. 228].

- Моральне виховання в процесі навчання

Процес навчання має на меті поєднання виховних та освітніх завдань. Адже навчання дошкільників відбувається не лише у закладах дошкільної освіти, а й у звичайному житті. Вони починають пізнавати навколишній світ

вже з перших хвилин життя. Саме через це результат процесу навчання сильно залежить від батьків, родичів та педагогів.

Виховний аспект в процесі навчання здійснюється через:

1. Поєднання ігрових та неігрових моментів у вихованні дітей.
2. Емоційну насиченість навчання дошкільників. Це допомагає вихователю стримувати увагу дітей на певному об'єкті пізнання або на дії дитини чи дорослого, завдяки чому у дитини виникає інтерес до розуміння змісту навчання.

3. Необхідність розуміння та усвідомлення дошкільником значення процесу навчання [123, с. 230].

Таким чином, результатом морального виховання у закладах дошкільної освіти є спрямованість особистості дошкільника до відкритості світу, пізнання інших людей, бажання робити гарні вчинки, набуття навичок поведінки у соціумі. Моральне виховання дитини у дошкільному навчальному закладі є надзвичайною важливою складовою виховання.

Правильний моральний розвиток дошкільників можливий лише при під час правильно організованого процесу виховання.

Закономірності морального виховання мають свої певні особливості:

- Процес виховання відбувається з двох сторін. Тобто вихователь організовує процес морального виховання відповідно до вікових й психологічних особливостей дитини та залучає до нього дитину, а дитина, в свою чергу, є активним учасником цього виховного процесу. Психічний стан дитини є основою для розвитку у неї певних якостей та потреб. Тож, аби правильно аналізувати результати процесу морального виховання дітей, педагог має володіти педагогічною майстерністю та глибокими знаннями.

- Процес морального виховання є тривалим. Неможливо одразу виявити результати цього педагогічного впливу педагога. Цей процес вимагає від вихователя безперервності. Але треба розуміти, що дитина росте та розвивається з кожним днем, вона не буде чекати від вихователя, поки він «навчиться» правильно виховувати дітей добрими та чесними. Тому педагогу

необхідно ставити перед собою відповідні педагогічні цілі, аби діти не почали формуватися протилежно до бажаної форми виховання.

- Процес морального виховання є дієвим. Коли дитина встановлює відносини з іншими людьми, це одночасно допомагає формувати принципи морального виховання особистості. Дитина не може підпорядковуватися процесу виховання, якщо вона сама не є одним із комунікантів. Дитина повинна все бачити на власному прикладі.

- Індивідуалізація засвоєння моральних цінностей. Ця закономірність виховного процесу спрямована на індивідуальність кожного. Вихователю необхідно формувати у дитини єдність поведінки та уявлень. Розуміємо, що при вмотивованих діях дитини, які мають певну спрямованість, дошкільник залишається з почуттям задоволення та впевненості у собі та своїх силах. Через те, що дитина дошкільного віку є досить емоційною, треба обережно оцінювати її вчинки, аби не зруйнувати у дитині віру в себе. Наприклад, якщо дитина мала позитивний моральний вчинок, то емоційні переживання вона має відповідні. Тут можна використати прийом стимулювання дитини позитивною оцінкою, бо дошкільнята прагнуть бути вихованими. Саме така оцінка буде заохочувати дитину до виконання певних дій, відповідно до норм моралі, що може стати прикладом для наслідування та забезпечить доброзичливе ставлення однолітків.

- Моральне виховання має здійснюватися в процесі життєдіяльності дитини. Моральне виховання, як один із важливих компонентів педагогічного процесу у закладах дошкільної освіти, пов'язане з всім життям дитини. Але ми не можемо виокремити моральність з нашого життя [105].

Розуміючи ці закономірності, вихователь може «доторкнутися» до душі дошкільника та допомогти сформувати морально виховану особистість.

Моральне виховання – це цілеспрямована взаємодія педагогів, батьків та дитини, головною метою якої є формування у дошкільників спеціальних

моральних якостей та почуттів, які допоможуть сприяти засвоєнню моральних норм та правил поведінки. Моральне виховання допомагає дитині дошкільного віку розвивати власні моральні мотиви та майбутні навички поведінки.

Таким чином, моральне виховання засноване на принципах рівноцінності вихователя та вихованців, має гуманістичний зміст та є складною категорією, яка характеризується різноманітними показниками. Формування моральних норм у дошкільників є процесом, який пов'язаний з нестійкістю та несформованістю певних психічних процесів дитини, її довільною поведінкою в конкретних ситуаціях та різницею між тим, що дитина робить, знає та думає [68, с. 67].

1.2. Казка як один із засобів морального виховання дошкільників

Одним із дієвих та ефективних засобів морального виховання дітей дошкільного віку є казка. Адже дошкільник володіє досить високою емоційністю та здатний переживати за події, описані в літературних джерелах. За словами О. Хролець, дитяча література допомагає отримувати гуманістично-ціннісні характеристики, які надалі переходять у внутрішній світ дитини [167, с. 70-72].

Для дітей дошкільного віку є характерне емоційне сприйняття, при якому важлива інформація запам'ятовується через певні образи. Тому саме метод виховання казкою вважають найбільш ефективним як у процесі виховання, так і під час корекції поведінки дитини.

У Базовій програмі розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» наведені рекомендації щодо побудови заняття з використанням засобу казки [78]. Кожне заняття має свою індивідуальну мету, завдання, різноманітні вправи, які допомагають досягти поставленої мети для гармонійного розвитку дитини. Треба пам'ятати, що найважливіше завдання казки – показати дитині, що таке доброта та наповнити нею її душу.

С. Русова наполягала на тому, що стосунки між людьми, які описані в казці, є простими та зрозумілими, тому дитина вчиться співпереживати героями казки та радіти за перемогу Добра над Злом. Під час прочитання казки, у дитини, за словам С. Русової, виникає почуття емпатії [132, с. 62-64].

В. Сухомлинський, наголошував на тому, що діти можуть зрозуміти ідею казки лише тоді, коли у ній присутні певні яскраві образи. Адже казка виступає джерелом виховання любові та благородства [153, с. 178-179]. Казка для дитини – це не просто розповідь по певні вигадані події; це її власний світ, в якому вона живе та протиставляє зло з добром [136]. Він вважав, що казка є мистецтвом, яка захоплює почуття, розум та уяву дитини. Адже казка розвиває мислення дитини та керує її почуттями. Через казку дитина пізнає світ як серцем, так і розумом. Чим яскравіший образ героя казки, тим краще дитина розумітиме її ідею.

Такі відомі психологи, як О. Запорожець, Д. Соколов, Е. Фромм, Е. Берн, Е. Гарднер, О. Петрова, Т. Зінкевич-Євстигнеєва, Л. Стрелкова та інші звертались до використання казок як методу психотерапії. О. Запорожець наголошувала, що діти дошкільного віку люблять казки, бо їх почуття та думки можуть виявлятися в подальшому житті, наприклад, в деяких розповідях, іграх, малюнках або діях [70, с. 89].

Казка стає засобом формування моральної поведінки дітей тільки у випадку, коли дитина сама на деякий час стає її активним співавтором та вступає в так званий «діалог» з нею [23, с. 64]. У цьому діалозі казкові персонажі мають своє власне особливе життя [23, с. 113]. Разом з ними дитина починає свій шлях у світ духовності та культури. Під час цього шляху все оживає та нібито відбувається у житті самої дитини [23, с. 18]. Такий шлях може бути пов'язаний з певними труднощами або випробуваннями, подолавши які дитина починає розуміти цінність добра, правди, краси, вірності.

Завданням казки є дати дитині певні образи, які виражають почуття [23, с. 136]. Казковий герой відкриває так званий «діалог» між загальною,

дитячою та дорослою культурами. З однієї сторони, казковий герой, як і дитина, є учасником гри та має певну ігрову роль; а з іншої сторони – персонаж сприймається як вже існуючий учасник їхньої гри [34]. Казковий персонаж допомагає дитині подивитися на себе з боку.

К. Юнг запевняв, що так званий образ у казці є прототипом реального образу. У цьому образі є душа, почуття, переживання та думки. Вигадані герої казок є віддзеркаленням внутрішнього світу конкретної реальної людини та її дій [170].

Б. Желбі наполягає, що дитина має можливість розкрити свої власні почуття та виплеснути певну агресію, через повторення, слухання або вигадування казки чи оповідання [164].

Казка може краще пояснити дітям основні моральні поняття, такі як добро та зло. Дитина починає порівнювати себе з позитивними або негативними героями казки, розуміючи таким чином різницю між ними.

Дослідники [23, 34, 145] дають кілька порад у використанні казки як одного із засобів морального виховання дітей дошкільного:

1. Необхідність у використанні засобів наочності;
2. Використовувати казку у процесі спілкування з дітьми під час різних видів діяльності;
3. Узгодженість батьків та вихователів щодо використання казок у процесі морального виховання дошкільників;
4. Застосування казки в певній системі. Тобто спочатку використовувати уривки з казок, або короткі казки про певні моральні якості, далі – використовувати казки, які мають складний моральний зміст та демонструють типаж та характер героя.

Можна виділити певні напрями у використанні казки в процесі морального виховання дошкільників:

- Робота з вихователем;
- з дітьми;
- з батьками.

Єдність цих напрямів забезпечує розвиток моральної свідомості дитини старшого дошкільного віку.

Використання засобу казки як методу морального виховання дошкільників може здійснюватися за допомогою таких методів, як:

- o Наслідування позитивної поведінки головного персонажа казки;
- o Приклад головного героя;
- o Розігрування позитивних ролей героїв казки.

Під час використання методу казки у моральному вихованні дітей старшого дошкільного віку обов'язково треба врахувати специфіку дитячого фольклору та дитячу літературу. Саме їх коректний вибір проявляється в виховному спрямуванні, відповідності тем, образів, ідей віковим особливостям дошкільників, у поєднанні словесного матеріалу з елементами гри та самостійної дитячої творчості [145].

Казка допомагає дитині отримати певну моральну обізнаність, вона відображає певні проблеми людей та демонструє процес вирішення. Стиль та мова казок зрозумілі та доступні дитині, а герої казки мають власну моральну позицію, що дозволяє вирішити моральні проблеми дітей дошкільного віку.

Сучасні дослідження К. Крутій [84] та Н. Маковецької [94] висвітлюють можливість використання методу казки у поєднанні з іншими традиційними методами у процесі виховання дітей дошкільного віку.

Казкотерапія – це напрямок психотерапії, який використовує як інструмент казку або вигадану історію. Вчасно та вдало розказана казка дитині має настільки чудовий ефект, як і консультація дорослого у психолога. Відмінністю є те, що дитині не потрібно аналізувати та робити висновки, це все відбувається на внутрішньо-підсвідомому рівні [131, с. 64-104].

Дитина у віці від трьох до шести років вчиться міркувати про предмети та порівнювати про себе. Дитина сама починає створювати власні моделі дійсності [66]. Узагалі, для дитини вік від чотирьох до п'яти років вважається

віком апогею казкового мислення. Адже казка викликає у дитині почуття співпереживання героям, завдяки чому у неї з'являються певні нові уявлення про людей, явища та предмети оточуючого світу. На цьому етапі казка задовольняє природні потреби дитини дошкільного віку, такі як:

- Перше – це потреба дітей в активності, бо герой казки завжди активний та постійно кудись іде, когось зустрічає, бореться та допомагає;
- Друге – це потреба дітей в автономності, адже герой казки завжди діє самостійно, приймає рішення та робить вибір сам, покладаючись на свої власні сили та самого себе;
- Третє – це потреба в компетентності, герой може подолати навіть найнеймовірніші перешкоди на своєму шляхи та досягає успіху, тобто стає переможцем [41].

Р. Ткач у своїй праці «Казкотерапія дитячих проблем» поділяє казки за певними дитячими проблемами:

- для агресивних дітей;
- для дітей, які відчують певні страхи;
- для дітей, які зіткнулися з проблемами сімейних відносин;
- для гіперактивних дітей;
- для дітей, які страждають розладом поведінки з фізичними проявами;
- для дітей у разі втрати значущих людей або тварин [157].

Т. Зінкевич-Євстигнєєва, Д. Соколов, О. Петрова у своїх дослідженнях довели, що метод казки має позитивний вплив на корекційну діяльність з дошкільниками, які страждають від різних поведінкових та емоційних труднощів, проблеми в сприйнятті своїх відчуттів, таких як сором та обман, у комунікативній діяльності [149, с. 48].

За визначенням О. Дубинською, казкотерапія – це власне процес пошуку сенсу та інтерпретації загальних знань про світ і систему відносин; процес активізації потенціалу особистості та всебічного виховання;

перенесення казкових змістів у реальне життя; у дитини з'являється почуття захищеності та можливість матеріалізації мрії [50, с. 12-13].

Головною особливістю роботи з казкою є саме взаємодія дорослого с дитиною на ціннісному рівні. Адже різноманітні проблеми (педагогічні, психологічні, культурологічні) можна вирішити, спираючись на особистісно-індивідуальний потенціал людини, духовні цінності та моральні орієнтири.

Дивлячись на те, який результат необхідно отримати, спочатку ставиться мета, а потім вже добираються певні казки, які б допомогли реалізувати поставлену мету з використанням основних функцій.

Казка як один із засобів виховання та розвитку дітей старшого дошкільного віку виконує певні функції:

- Виховна функція, яка допомагає навчити дошкільника розуміти прості істини, виховати в дитині необхідні властивості та якості особистості;
- Діагностична функція, яка важлива на першому етапі використання казки, адже вона дозволяє визначити стан дитини та поставити мету;
- Коригувальна, що виступає результатом, який ми прагнемо отримати після проведення виховного процесу засобами казки. За основу беремо зміну з «небажаної» поведінки дитини на потрібну;
- Прогностична, яка допомагає нам подивитися в майбутнє. Ми можемо цього досягти під час аналізу казки разом із дитиною та відповідаючи на всі її запитання. Ця функція відкриває певні особливі характеристики дитини (серед яких розуміння оточуючого світу) [169, с. 3].

Казка застосовується в різних сферах та ставить перед собою різну мету:

- у психотерапії, що дає можливість дитині подолати свої страхи та тривожність, аби не порушувати гармоній розвиток дошкільника.
- для прищеплення загальноприйнятих моральних правил та норм поведінки у соціумі, як спосіб передачі досвіду «з вуст у вуста». Це сприяє соціалізації дошкільника.

□ інструментом у розвитку особистості дошкільника та її здібностей. Казка допомагає дитині розкривати свій внутрішній світ, фантазувати та сприяє розвитку творчого мислення та уяви.

Т. Зінкевич-Євстигнеєва розробила класифікацію казок [59]. Казки бувають:

1) Народні казки – це казки різних народів світу. Такі казки допомагають сформувати у дітей дружнє ставлення до інших народів. Після прочитання цих казок дитина дізнається особливості культури та побуту інших народів.

2) Дидактичні казки – це казки, у яких є певний навчальний підтекст. Наприклад, проходження героєм казки певних випробувань та вирішення завдань, які в майбутньому приводять його до успіху та перемоги.

3) Художні казки, до яких можна ще віднести притчі та міфи. Такі казки вміщують в собі психотерапевтичний, дидактичний та психокорекційний аспект.

4) Психокорекційні казки, які повинні бути частково схожими з проблемами дитини; сюжет казки повинен мати певну послідовність; дитина сама знайти рішення своєї проблеми.

Існує певний алгоритм створення такої казки [30]:

- Створити героя, який має певні схожості у віці та характері з дитиною;
- Зробити опис героя, аби він був схожий на життя дитини;
- Дати герою проблемну ситуацію та переживання, які схожа на реальну ситуацію дитини;
- Герой казки знаходить вихід із ситуації;
- Знаходження правильного шляху.

Таку казку можна просто розказати дитині та дати можливість, не обговорюючи її, подумати та зробити висновки наодинці.

5) Авторські казки, які допоможуть розв'язати проблему дитини;

б) Психотерапевтичні казки, які не завжди мають щасливий кінець та залишають після себе запитання. Саме це допомагає зростати людині як особистості.

У залежності від кількості людей, заняття з використанням казки можна поділити на:

- Індивідуальні
- Групові (від 3 до 10 осіб).

Немає доцільності у більшій кількості людей. Бо діти схильні прислуховуватися до думки однолітків та потрапляти від їх вплив. Доцільніше проводити заняття з засобами казки індивідуально.

Казка, яку вихователь розповідає дітям, повинна відповідати деяким правилам:

- У казці має бути актуальна проблема для дитини, яка відповідає певному образу в казці;
- Казка повинна мати відкритий фінал, тобто без готової відповіді;
- Казка повинна стимулювати у дитині самостійне рішення проблеми [150].

Казку можна структуровано поділити на кілька частин [169]:

1. Початок казки, який є вступом та знайомить із сюжетом. Основне завдання – дати зрозуміти головну проблему, яка представлена в казці, та можливість дізнатися щось нове.

2. Основна частина, в якій відбувається розвиток сюжету казки. У цій частині ми дізнаємось про проблеми, які вирішує герой; яким способом він вирішує свої конфлікти та досягає поставленої мети; про ставлення героя до самого себе, інших героїв та навколишнього світу. Дуже важливим є розуміння та усвідомлення основних проблем героя, його помилок, щоб самому не робити так.

3. Завершення казки, коли відбувається вирішення проблеми. Добро перемагає зло, зло покаране та переможене. Ця частина казки є найважливішою. Адже, в кінці кожної казки є мораль, яку необхідно донести

дітям. Дитина вчиться проходити труднощі, отримує розуміння життєвих цінностей та вирішує свою проблему.

Е. Чех виділяє кілька варіантів роботи з казкою, серед яких [168]:

- 1) малювання казки;
- 2) створення власне казки;
- 3) розповідь казки;
- 4) постановка казки (дитина приймає на себе образ героя та розкриває свої внутрішні відчуття);
- 5) виготовлення ляльок (за допомогою механізмів проєкції, лялька виступає об'єктом заміщення негативної поведінки) [115].

Тематика вибору казки може залежати від вікових та індивідуальних особливостей, від мети проведення заняття та від конкретної ситуації [169].

Звісно ж, що головною темою казки є боротьба добра та зла. Такі казки вчать дітей розрізняти доброту, співчуття, милосердя. Дитина може побачити хороші вчинки на прикладі героїв казок, наприклад, допомогти людям. За заподіяне зло, лиходій обов'язково карається, можливо не тільки людьми, а ще й долею.

Також виділяють казки, спрямовані на розвиток рішучості та сміливості у дитини. Для початку треба розуміти причини цього. А вже потім добирати казки, які допоможуть дитині розвивати рішучість та сміливість в собі. Позбавлення від негативних рис характеру, наприклад, таких як агресія, жорстокість досить популярна тема. Кожна казка має негативного героя, на прикладі якого можна розказати про властивість бумеранга: якщо людина чинить погано, то їй треба чекати негараздів.

Виділяють казки, які спрямовані на боротьбу з певними страхами дітей. Використовуючи яскраві образи, вихователь має пояснити, що не слід боятися того, що ти не знаєш та не розумієш. Треба придивитися краще і все виявиться не так вже і страшним.

Наступною є тематика казок, які спрямовані на підвищення самооцінки дитини, та які розвиваються впевненість у собі. Це залежить від образу

мислення людини. Казка допомагає зрозуміти, що повіривши в себе та свої сили, ти обов'язково вирішиш усі свої проблеми.

Казка може бути спрямована на розвиток творчих здібностей та фантазії дитини. Прикладом є українська народна казка «Царівна-Жаба», героїня якої проявляла фантазію та виходила із складних ситуацій. Чим більше дитина читатиме таких казок, тим легше їй буде віднайти свій творчий потенціал та використовувати його.

Аби виховання засобами казки мав якийсь вплив на дитину, треба дотримуватися певних правил [57]:

- 1) Проводити терапію достатньо 1 раз на тиждень;
- 2) Під час заняття дітям необхідно говорити про свої відчуття;
- 3) Казка має створювати спеціальну атмосферу та з'єднувати текст казки з вправами;
- 4) Треба враховувати психологічні, вікові та індивідуальні особливості дітей.

Якщо ми говоримо про роль казки в індивідуальній роботі з дитиною, то можна виділити такі два підходи. Перший – це використання у роботі з дитиною казки, яка вже існує. Але треба дібрати саме таку казку, в якій сюжетна лінія збігається з внутрішніми почуттями дитини та вирішує її проблеми. Це можуть бути українські народні казки, казки інших народів світу та авторські. Так, програма з морального виховання дітей дошкільного віку «Скарбниця моралі» з метою формування моральних почуттів, уявлень та переконань рекомендує орієнтовний перелік казок. Для молодшого дошкільного віку – українську народну казку «Рукавичка» та авторські казки: І. Січовика «Невихований ведмідь», В. Сухомлинського «Як котів соромно стало»; для середнього дошкільного віку – казки М. Коцюбинського «Дві кізочки» та «Про двох цапків», В. Сухомлинський «Як зайчик грівся взимку проти місяця», К. Ушинського «Козенята і вовк», угорську народну казку «Двоє жадібних ведмежат», українські народні казки «Колосок», «Лисичка та Журавель», «Дві вивірки»; для старшого дошкільного віку –

казки Р. Завадович «Як кущик і павучок віддячилися мищі», А. Камінчук «Півникове горе», латиську народну казку «Добрі брати», казку В. Мельник «Пригоди Вуханчика», М. Пригари «Казка про Катрю», українські народні казки «Кирило Кожум'яка», «Іван-Побиван», «Покотигорошко», «Телесик» [91, с. 75-80].

Казки В. Сухомлинського переповнені гуманістичною та духовною направленістю, формують у дітей почуття любові, доброти, ввічливості, краси душі та хоробрості. Такі казки допомагають і при ознайомленні дітей з навколишнім світом, творчістю, і при заняття з розвитку мовлення, і при пізнанні основних моральних цінностей та взаємин із соціумом [136]. Казки В. Сухомлинського допомагають виховувати моральні цінності у дітей дошкільного віку та правильне ставлення до свого оточення.

У таблиці 1.1. наведені основні казкові твори та моральні норми, які вони виховують [136].

Казкові літературні твори	Моральні норми
«Миша та лисиця»	Виховує рішучість, винахідливість, сміливість.
«Місяць та зайчик»	Виховує вдячність, турботливе ставлення до тварин, небайдужість до чужої біди, чуйність.
«Їжачок»	Виховує товариськість та працьовитість у дітей.
«Весняний вітерець»	Виховує дбайливе ставлення до природи, вміння оберегати та помічати її красу.
«Хай будуть жук та соловей»	Виховує повагу до всіх оточуючих та мудрість.
«Як білочка дятла врятувала»	Виховує розуміння взаємодопомоги, любов до мешканців природи,

	чуйність, вдячність, товарицькість.
«Єдине в світі макове зернятко»	Виховує вміння цінувати дружбу.

Таблиця 1.1. Казкові літературні твори та моральні норми у творах В. О. Сухомлинського.

У таблиці 1.2. представлені казки Василя Сухомлинського, які направлені на моральне виховання дошкільників та виховна мета, яка є у кожній казці [136].

Назва літературного казкового твору	Основна виховна мета казки
«Куди поспішали мурашки»	Виховує у дітей такі почуття як товарицькість, турботливість та бажання допомагати один одному.
«Папуга та журавель »	Виховує любов до Батьківщини у дітей та бажання долати перешкоди.
«Зайчата та Вовк»	Виховує турботливе ставлення у дошкільників до людей похилого віку.
«Що сталося з моїми дітками»	Виховує любов до Мама та розуміння того, що мама любить свою дитину без усілякої на то причини.
«Світлячок та їжачок»	Виховує у дітей вміння думати як про себе, так і про інших.
«Жаба та рибка»	Виховує доброзичливі та щирі відносин між друзями та однолітками, розуміння того, що заздрість це негативне почуття.
«Як білочка дятла врятувала»	Виховує у дітей вміння співчувати чужій біді та допомагати усім у

	скрутну хвилину.
«Метелик та вогонь»	Виховує у дітей відчуття міри та те, що надмірна допитливість не є позитивною якістю.
«Як півник ночував на яблуні»	Виховує у дітей почуття слухняності та розуміння, вміння виправляти свої помилки.
«Сойка та білка»	Виховує у дітей розуміння поганих вчинків, які завжди будуть покарані.
«Павучок та мураха»	Виховує у дошкільників вміння розпізнавати справжні наміри в діях оточуючих людей.

Таблиця 1.2. Назва казкового твору В. О. Сухомлинського та її основна виховна мета.

Другий – це коли дитина власноруч створює казку. Тобто, зрозуміти ситуацію дитини та перетворити її на казковий світ та віднайти шляхи вирішення ситуації. Коли дитина пише казку, вона стає головним героєм. Ідентифікація себе з головним героєм допомагає вирішити свою проблему або послабити її [100].

Стів Баранчак створив спеціальний алгоритм створення казки, яка допомагає подолати певні проблеми [109].

1 етап – необхідно визначити проблемну ситуацію, яка потребує виправлення.

2 етап – це спостереження та з'ясування поведінки дитини.

3 етап – аналіз наслідків такої поведінки.

4 етап – коректний вибір казкового героя. Головний герой має бути одного віку, статті з дитиною та мати відповідну поведінку.

5 етап – розповідь про гарну поведінку героя та його щасливе життя.

6 етап – придумати як виявляється проблемна поведінка дитини. Наприклад, герой має відгадати три загадки або подолати три перешкоди на своєму шляху. Та треба наголосити, що з кожним поганим вчинком, герой стає менш щасливим.

7 етап – увести нового героя в казку. Наприклад, це може бути мудрець, чарівник або вчитель, який допоможе головному герою знайти вихід із проблемної ситуації.

8 етап – розповідь, як головний герой зрозумів проблему та виправив її, від чого став ще щасливішим, аніж був на початку казки.

Таким чином, казки є унікальними літературними творами, які доступною мовою пояснюють дитині певні ситуації та проблеми. Це один із найбільш дієвих засобів морального виховання дошкільників, який також може допомогти дитині впоратися зі своїми страхами та внутрішніми проблемами, про які дитина не може розповісти.

Висновки до розділу 1

На сьогодні проблема морального виховання дітей дошкільного віку стає все більш актуальною. Адже навколишнє середовище має безпосередній вплив на дитину, який виявляється через її поведінку.

Розуміння терміну «моральне виховання» можна розкрити через визначення таких понять як «мораль» та «моральність». Мораль та моральність являють собою форму суспільної свідомості, які допомагає регулювати діяльність людей. Мораль – це цінності, які люди використовують у практичній діяльності, до них належать норми, ідеали, принципи, погляди. А моральність допомагає визначити характер життєвої позиції особистості та результати діяльності.

Сутність процесу морального виховання полягає у взаємодії дитини з вихователем, який ставить за мету долучити дитину до розуміння

загальноприйнятих моральних цінностей та мотивів поведінки, виховати моральні якості особистості та сформувати моральний досвід дитини.

Моральне виховання виступає один із важливих компонентів навчально-виховного процесу закладів дошкільної освіти. Особливістю морального виховання можна назвати його здійснення не тільки у закладах освіти, а й протягом усього життя людини.

Проблема морального виховання особистості дитини виступає предметом досліджень як педагогічних, так і психологічних. Педагоги та філософи розглядають особливості організації морального виховання дітей дошкільного віку.

Головним суб'єктом морального виховання виступає дитина. Саме тому необхідно враховувати особливості кожної дитини. Перш за все, треба проаналізувати мотиви та вчинки дітей, зрозуміти їх ставлення до самої себе, до дорослих людей та навколишнього середовища. Це можна побачити при будь-якій діяльності дитини дошкільного віку.

Реалізація морального виховання може відбуватися через сприймання художньої літератури, яка допомагає пізнати внутрішній світ героїв творів, показує дітям ідеальні моделі поведінки та вирішує певні проблеми виховання. Діти, отримавши після слухання казки відповідні знання, починають слідувати їм та використовувати у житті.

У дітей старшого дошкільного віку моральні пізнання й почуття єднаються між собою та пов'язуються з почуттям обов'язку. У цьому віці діти усвідомлюють моральну сутність своєї поведінки та її наслідки. Коректна організація морального виховання старших дошкільників, сприяє розвитку поведінкового та пізнавального компонентів моральності. Дитина стає щасливішою, культурнішою, гуманнішою.

Одним із засобів морального виховання дошкільників є казки. Це певний процес розуміння світу, соціуму та відносин у ньому, це спосіб, який допомагає дитині позбутися негативної поведінки та розвинути в собі позитивні якості характеру.

Сутність виховання засобами казки полягає у створенні педагогами спеціальної казкової атмосфери, яка допоможе дитині побороти свої комплекси або страхи. Адже під час слухання казки дитина дошкільного віку вбирає в себе необхідні моральні цінності, правила та норми поведінки, знаходить шляхи розв'язання певних проблем у символічній формі. Казки сприяють розвитку у дітей таких почуттів, як любов, доброта, відповідальність, хоробрість, чесність.

Казка допомагає формувати духовність та моральність у дітей дошкільного віку; позбутися від страхів, агресії, почуття самотності, гніву; краще адаптуватися в навколишньому середовищі; виховувати гармонійну особистість та долати труднощі або проблеми, які виникають на життєвому шляху.

РОЗДІЛ 2. ОБҐРУНТУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДО МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ЗАСОБАМИ КАЗКИ

2.1 Педагогічні умови підготовки майбутніх вихователів дітей дошкільного віку до морального виховання дошкільників засобами казки

Актуальність питання морального виховання дітей дає змогу визначити певні педагогічні умови підготовки майбутніх вихователів дітей дошкільного віку до морального виховання дошкільників засобами казки. Адже саме від обґрунтованості педагогічних умов залежить успішність та результативність процесу формування готовності майбутнього вихователя до морального виховання дошкільників засобами казки.

У словнику української мови, термін «умова» визначається як певні вимоги або правила, під час виконання яких щось забезпечується [144, с. 441-443]. С. Вишнякова позначає «умову» як певні обставини, у процесі яких відбувається навчальна діяльність [37, с. 348].

У філософському словнику термін «умова» визначається як обставини, в яких щось відбувається [162, с. 12]. А у філософській енциклопедії за реакцією Ф. Константинова під поняттям «умова» розуміється певна сукупність об'єктів, до яких належать процеси, відносини, речі, які є необхідними для виникнення, змінення та існування даного об'єкту [161, 286].

У психологічному словнику В. Войтка поняття «умова» визначається як те, від чого залежить щось інше, завдяки чому можливі певні речі, процеси або стан, що є логічним наслідком дії, як істотний компонент певного комплексу об'єктів, від чого походить існування певного явища [127, с. 207].

В енциклопедичному словнику зазначено, що умова – це певна філософська категорія, в якій зображено відношення певної речі до факторів,

завдяки чому вона виникає та існує. У відповідних умовах, певні властивості речей переходять з можливостей у дійсність [6, с.178].

Великий тлумачний словник української мови дає наступне визначення поняттю «умова»:

- 1) певні обставини, завдяки яким щось відбувається;
- 2) необхідна обставина, завдяки якій відбувається створення або здійснення чого-небудь [31, с. 1506].

Т. Лошакова термін «умова» розуміє як певний фактор, від якого залежить ефективність процесу навчання [92, с. 118]. В. Полонський визначає поняття «умова» як сукупність певних впливів (соціальних, внутрішніх, зовнішніх, природних), які певним чином впливають на моральний, психічний та фізичний розвиток людини, її поведінку, навчання, виховання та формування особистості [121, 36].

У короткому психологічному словнику Л. Карпенко «умова» позначається як певне середовище, в якому перебувають та без якого не можуть існувати об'єкти [83, с. 326].

Б. Авдєєва обґрунтовує поняття «умова» як обставини, від яких залежить зміна або наявність чого-небудь [1, с. 43].

У праці Н. Бухлової, термін «умова» розкривається як певна сукупність соціально-педагогічних та дидактичних фактів, які мають певний вплив на навчальний процес та дають змогу ними керувати [28, с. 4].

Підсумовуючи, можемо зробити висновок, що поняття «умова» обґрунтовується як сукупність певних фактів, процесів, обставин, впливів, які діють змогу керувати освітнім процесом, результатом якого є формування особистості.

Треба наголосити, що поняття «умова» тісно пов'язано з поняттям «педагогічна умова».

Саме поняття «педагогічні умови» використовується в дослідженнях, які присвячені проблемам професійної підготовки майбутніх фахівців у ЗВО. Проте, це поняття має різні значення.

У професійно-педагогічному словнику В. Войтка, поняття «педагогічні умови» визначаються як певні обставини, що залежать від активності особистості, і від яких залежить педагогічний процес професійної підготовки майбутніх фахівців [127, с. 143].

Науковці, серед яких О. Бражнич [27], М. Колесников, Е. Соколова [63] та А. Алексюк, А. Аюрзанайн, П. Підкасистий [110], дають визначення поняттю «педагогічна умова» як обставині, що впливає на формування й розвиток певних педагогічних процесів, явищ та якостей особистості.

Такі вчені як О. Пехота, В. Будаєв, А. Старева [116, с. 183] зробили висновок, що педагогічні умови – це певна система, складовими якої є методи, ситуації, норми та умови, необхідні для досягнення педагогічної мети.

О. Бражнич педагогічною умовою вважала сукупність певних об'єктивних методів, форм, змісту та організаційного здійснення педагогічного процесу, що допоможе забезпечити вдале досягнення поставленої мети [27].

Науковці, серед яких К. Дубич, О. Гура, Н. Житнік, М. Зверева, Ю. Костюшко, О. Мещанінов, В. Стасюк та інші, досліджували та обґрунтовували термін «педагогічні умови».

К. Дубич визначає поняття «педагогічні умови» як певні взаємозалежні заходи педагогічного процесу, що допомагають досягнути поставленої мети [49, с. 79].

М. Зверева розглядає педагогічні умови як характеристику компонентів педагогічної системи, серед яких методи, засоби, зміст, особливості та форми взаємодії учасників педагогічного процесу [56, с.29-32].

Ю. Костюшко обґрунтовує педагогічні умови підготовки як певну сукупність обставин життєдіяльності студенти-педагог, що допомагають розвивати особистість та формувати готовність до професійної педагогічної діяльності [82].

В. Стасюк педагогічні умови професійної підготовки визначає як певні обставини, від яких залежить педагогічний процес підготовки майбутніх фахівців. Також він досліджував педагогічні умови, які в свою чергу допомагають вдосконалити професійну підготовку майбутніх фахівців: організація педагогічного процесу, який спрямований на розвиток професійної готовності студентів; використання особистісно-орієнтованого підходу; удосконалення змісту навчання; використання інноваційних методів навчання [150].

А. Белкін [14, с. 15] та Л. Качалова [71, с. 98] – науковці, які розглядають педагогічні умови як певний фактор успішності навчального процесу та комфортне педагогічне середовище.

Ю. Бабанський педагогічні умови розуміє як становище, де взаємодіють різні компоненти навчальної діяльності, що допомагає педагогу керувати навчальним процесом, а студентам – у майбутньому успішно працювати [71].

У своїй монографії В. Адольф визначає педагогічні умови як ті, що усвідомлюються викладачами й студентами, реалізуються в навчально-виховному процесі та призводять до зростання ефективності підготовки майбутніх фахівців [3, с.301].

Р. Серьожникова обґрунтовує педагогічні умови як певну сукупність об'єктивних форм, прийомів та методів педагогічного впливу, його змісту та можливостей [138].

В. Сластьонін, І. Ісаєва, А. Міщенко та Є. Шиянова пояснюють педагогічні умови як певні «стійкі» обставини, які допомагають визначити розвиток та стан педагогічної системи [113, с. 34].

За дослідженнями Н. Стерхової та Н. Іпполітової, педагогічна умова є компонентом педагогічної системи, який відображає певну сукупність можливостей освітньої діяльності, та впливає на особистісний аспект системи й забезпечує ефективний розвиток особистості й функціонування [62, с. 8-14].

Аналіз дисертаційного дослідження В. Стасюк [150] та словника з професійної педагогіки А. Семенової [143] дозволяє зробити висновок, що поняття «педагогічні умови» є певними обставинами, завдяки яким відбувається цілісний педагогічний процес професійної підготовки майбутніх фахівців.

Як зазначає В. Жернов [52, с. 85], педагогічні умови за характером впливу на зовнішній процес поділяються на внутрішні та зовнішні обставини навчально-виховного процесу. До внутрішніх педагогічних умов можна віднести певні завдання педагогічного процесу та сукупність педагогічних заходів, які допоможуть ефективніше вирішити похідні завдання. А зовнішні – це продукт функціонування освітньої, соціально-економічної й інших систем зовнішнього середовища, які реалізуються через відповідні фактори.

Т такі дослідники як А. Алексюк, А. Аюрзанайн, П. Підкасистий трактують педагогічні умови як певні чинники, як впливають на процес досягнення мети та поділяють їх на [111]:

1) Внутрішні або ж індивідуальні чинники, до яких відносяться індивідуальні властивості студентів, такі як: досвід, стан здоров'я, уміння, навички, мотивація та властивості характеру.

2) Зовнішні чинники, до яких відносяться місце навчання, об'єктивність оцінки навчального процесу, приміщення та ін.

Можна зробити наступні узагальнення, спираючись на дослідження А. Литвина [88, с. 21]:

- Педагогічні умови є складовим освітньої системи та педагогічного процесу;

- Педагогічні умови містять у собі зміст, прийоми, форми та методи навчально-виховного процесу, методичне забезпечення освітнього процесу, навчальне або технічне обладнання, тобто все, що може впливати на освітню діяльність;

- Педагогічні умови включають в себе як внутрішні або індивідуальні чинники, так і зовнішні;

- Саме від належного обґрунтування педагогічних умов залежить ефективність та розвиток педагогічної системи, що в свою чергу підвищує якість та безперервність освітнього процесу.

Тож деякі вчені обґрунтовують педагогічні умови як певну сукупність можливостей, які допоможуть в успішному вирішенні поставлених завдань [111]. Інші дослідники педагогічними умовами називають залежність деяких компонентів педагогічного явища від речей, взаємодій, процесів [27].

Підсумовуючи, можна сказати, що педагогічні умови це один із складників освітнього процесу, що забезпечує його розвиток, функціонування та існування загалом. Вибір педагогічних умов може залежати від структури процесу або особистісної характеристики; від принципів протиріч у навчанні; від мети застосування певних прийомів, форм та методів навчання й виховання.

Беручи до уваги завдання нашого дослідження, ми під педагогічними умовами розуміємо певні обставини, які допоможуть забезпечити успішність професійної підготовки майбутніх вихователів, головною метою якої є їхня готовність до морального виховання дітей дошкільного віку засобами казки.

Таким чином, від дотримання таких педагогічних умов залежить ефективність підготовки майбутніх вихователів до морального виховання старших дошкільників засобами казки:

- 1) Формування позитивної мотивації до морального виховання дітей дошкільного віку засобами казки;

- 2) Збагачення навчально-методичного забезпечення підготовки студентів до морального виховання дітей дошкільного віку засобами казки, що в свою чергу передбачає аналіз та добір спеціальної літератури, аналіз героїв казок з метою формування у дитини позитивних моральних якостей, та формування професійної компетентності майбутніх вихователів ЗДО.

- 3) Активізація освіченості та творчої діяльності майбутнього вихователя у процесі використання методу казки;

4) Використання інноваційних та традиційних технологій для формування готовності студентів до морального процесу виховання у ЗДО.

Визначені нами педагогічні умови підготовки майбутніх до морального виховання старших дошкільників засобами казки становлять єдину систему та взаємопов'язані між собою.

Обґрунтуймо першу педагогічну умову, яка, на нашу думку, є найбільш пріоритетною – це формування у вихователів позитивної мотивації до морального виховання дітей дошкільного віку засобами казки. Ми вважаємо, що підготовка майбутніх вихователів до виховної діяльності буде більш ефективною за умови організації системної роботи з формування мотивації у студентів.

А. Маркова трактує мотивацію навчання як певний комплекс спонукань до навчальної діяльності, яка складається з багатьох чинників, що змінюються та взаємодіють між собою [95].

У своєму дослідженні П. Якобсон використовує поняття «мотивація» в широкому та вузькому значенні. У широкому значенні, науковець визначає мотивацію як сукупність психологічних критеріїв, завдяки яким визначається поведінка людини, а у вузькому значенні – це мотивація певних форм поведінки людини [172, с. 214].

Мотивацію як метод управління працею доповнює процес стимулювання. Процес стимулювання, який за основу бере формування позитивної мотивації до педагогічної роботи, за Ю. Бабанським визначається як процес здійснення збудження та спонукання до активної діяльності людини, надання певного поштовху або імпульсу почуттів, думки до дій [9, с. 99-106].

А. Яблонський у своїй праці зазначає, що мотиваційна готовність майбутніх вихователів до професійної діяльності є складним індивідуально-психологічним процесом, яке поєднує в собі наявність образу своєї професії, власної професійної поведінки й супроводжується прагненням займатися цим

після закінчення ЗВО та усвідомлення значущості своєї майбутньої професії [171, с. 135].

Мотиваційна складова підготовки майбутнього вихователя до морального виховання дошкільників засобами казки забезпечує інтерес до діяльності. Мета виховання та певні психологічні настанови забезпечують потреби людини та спрямовують її. А вже результатом сформованості потреб виступає мотивація та її рівень, дії щодо її вирішення. А використання методу виховання казкою у закладі вищої освіти посилює усвідомлення майбутніми вихователями значущості цієї роботи та сприяє ефективності організації та її результативності [58].

Підсумовуючи, можемо відзначити, що мотив є передумовою певної діяльності студентів, тому перед викладачем постає необхідність стимулювання потреб студентів щодо використання методу казки під час морального виховання дітей дошкільного віку.

Другою педагогічною умовою нами визначено збагачення навчально-методичного забезпечення підготовки студентів до морального виховання дітей дошкільного віку засобами казки, що в свою чергу передбачає аналіз та добір спеціальної літератури, аналіз героїв казок з метою формування у дитини позитивних моральних якостей та формування професійної компетентності майбутніх вихователів ЗДО.

Головною метою цієї умови є розкриття особливостей застосування методу казки під час морального виховання дошкільників у ЗДО; створення дидактично-методичного забезпечення щодо ефективного використання методу казки; формування професійної компетентності майбутніх вихователів ЗДО. Основними умовами успішного формування професійної компетентності майбутніх вихователів слід назвати:

- Розвиток професійних здібностей та необхідних характеристик особистості в процесі набуття педагогічного досвіду;
- Індивідуальний підхід до кожного з дітей у навчально-виховному процесі;

□ Формування світогляду та спрямованості особистості, завдяки чому відбувається засвоєння певних знань та умінь [15].

Ця педагогічна умова допомагає визначити обізнаність студентів та доповнити освітній процес новою навчально-методичною літературою. Адже, в процесі отримання фахової підготовки, майбутній вихователь має володіти, окрім основних знань з теорії та практики дошкільного виховання, змісту програм виховання й навчання дітей дошкільників, психофізіологічними особливостями дітей старшого дошкільного віку із різним рівнем здібностей; правильним використанням методу казки як морально-виховною технологією та його прийомами.

Аналізуючи зміст програми «Педагогіка дошкільна» [114], ми встановили, що під час цього курсу передбачено вивчення таких тем, як: «Виховання дітей у грі», «Виховання дітей дошкільного віку», під час яких робиться акцент на розкритті питань щодо виховання дітей дошкільного віку в ігровій діяльності. На нашу думку, доцільним буде включення змістового модулю «Використання казки у вихованні дітей дошкільного віку», у процесі вивчення якого студенти ознайомляться з особливостями застосування казки у процесі морального виховання дошкільників.

Третьою педагогічною умовою можна назвати активізацію освіченості та творчої діяльності майбутнього вихователя у процесі використання методу казки.

Основою гуманістичної педагогіки можна назвати особистісно-орієнтоване навчання. Аналізуючи різноманітні психолого-педагогічні джерела [5; 22; 24; 32; 54; 65; 129; 133], можна сказати, що педагогічна взаємодія враховує діяльність викладача зі студентами та їх взаємовідносини.

Ця взаємодія допомагає студентові бути активним учасником взаємин «викладач-студент» та відчувати певну довіру до себе й своїх думок. Такі відносини ефективно впливають на процес навчання, допомагають оволодіти професійними знаннями, вміннями й навичками, та активізують пізнавальну діяльність студента.

Організація методу казки допоможе майбутніх вихователям на практиці вирішити певні професійні проблеми або ситуації в освітньому процесу у ЗВО. Адже під час створення казки, студент активізує свою творчу діяльність, засвоює нові прийоми роботи з казкою.

Метод виховання казкою допомагає студентові активізувати творчу самостійність, сформувані певні професійні вміння, які допоможуть в майбутньому виховувати дошкільників методом казки.

Під час створення казки у ЗВО, майбутні вихователі спілкуються в діалогічній формі. У дослідженні В. Серікова зазначено, що діалог – це специфічне соціокультурне середовище, яке створює певні сприятливі умови для отримання індивідуального досвіду. Автор виокремлює таку особливу характеристику діалогу як гуманітарність, тобто логіко-вербальний виклад, який поєднується з дослідницьким ставленням до ситуації. Як вважає науковець, така двоєдина характеристика діалогу є універсальною якістю особистісно-розвивальних освітніх технологій [138].

Під час навчання дітей діалогового спілкування, необхідною умовою є двосторонній діалог «вихователь – дитина, дитина – вихователь». Так дитина вважає себе значущою, вільно вступає у різні взаємовідносини та приймає себе. Є важливим саме рівноправний діалог між вихователем та дитиною.

Четвертою педагогічною умовою ми назвали використання інноваційних та традиційних технологій для формування готовності студентів до морального процесу виховання засобами казки у ЗДО.

Під час дистанційного навчання, відбувалася розробка спеціальних електронних підручників. Ці електронні підручники мали всі ознаки традиційних видань. Але особливу увагу звертали та корисність цих електронних підручників, тобто мобільність, зручність та швидкість відправки електронною поштою, можливість вносити певні доповнення або зміни, компактність збереження на комп'ютері [20, с.123].

На сьогодні існує велика кількість підходів до визначення терміну «дистанційне навчання». Історично, дистанційне навчання виникло 1840 році

в Англії, коли Ісаак Пітман запропонував проводити навчальну діяльність через поштовий зв'язок для студентів [46].

Поняття «дистанційне навчання» було сформульовано різними вченими, серед яких можна назвати М. Томпсон, М. Мур, А. Кларк, і Д. Кіган. Проте, кожен із наведених вчених виділяв окремий аспект методу дистанційного навчання [166, с. 92-99].

Взагалі, треба розібратися в понятті дистанційне навчання. Як вважає В. Биков, дистанційне навчання – це певна форма організації навчально-виховного процесу в спеціально створеному навчальному середовищі з використанням сучасних інформаційно-комунікативних технологій [17, с. 98].

Основними принципами дистанційного навчання можна назвати самостійне засвоєння певних знань та навичок, з використанням певних інформаційних технологій; встановлення інтерактивного спілкування між викладачем й студентом без створення безпосереднього місця зустрічі [42].

Дистанційне навчання може здійснюватися з використанням різноманітних технологій, які можуть відрізнятися за наявністю посередника в процесі навчання; за технологією організації контролю освітнього процесу; за методами ідентифікації студентів під час складання іспитів; за формою подачі матеріалів; за ступенем впровадження традиційних методів навчального процесу; за ступенем використання телекомунікацій та комп'ютерів [158].

Характеристику основних методів дистанційного навчання наведено в таблиці 2.1. Їх поділяють на телевізійно-супутникові технології, мережні технології та кейс-технології [158].

Технології дистанційної освіти	Характеристика
	Під час такої технології використовується лекція або семінар, який транслюється

Телевізійно-супутникові технології	одночасно в кількох місцях. Проте ця технологія є дорогою та не часто використовується.
Мережеві технології	Певні Інтернет-технології, які використовуються при глобальному обчислюванні мереж. Мережа Інтернет допомагає студентові знайти необхідний навчально-методичний матеріал. Через Інтернет відбувається взаємодія викладачів за студентами (проходження тестів, онлайн-лекції та семінари).
Кейс-технології	Навчання студентів відбувається на основі аудіо пристроїв. Викладач перевіряє завдання через електронну пошту та відповідає на питання студента по телефону або онлайн. Також викладачі створюють спеціальні навчально-методичні матеріали, які відправляють студенту для самостійного опрацювання та вивчення. Викладач може записати відео фрагмент заняття та відправити студенту.

Таблиця 2.1. Характеристика основних методів дистанційного навчання

Треба зазначити, що мережеві технології починають витіснити інші технології. Це можна пояснити тим, що мережева технологія є простою, адже на сьогодні всі люди знають, як працює електронна пошта, Skype або Zoom. Ця технологія є досить швидкою й оперативною, та порівняно з іншими технологіями, є дешевшою у використанні.

Сучасні технології забезпечують ефективніше передачу певних знань

та надають доступ до різної навчальної літератури, що не завжди можуть зробити традиційні методи навчання. Новітні технології можуть забезпечити активне залученням студентів в освітній процес та дозволяють ним керувати, чого не скажеш про традиційні методи навчання. Адже деякі інтерактивні можливості програм, які використовуються під час дистанційного навчання, допомагають стимулювати студентів, забезпечити взаємодію між студентами та викладачем, що не завжди можливо під час традиційних форм навчання [60].

Під час здійснення дистанційного навчання треба пам'ятати про мультимедійний супровід. У ньому може міститися графічна, відео або текстова інформація та різноманітні способи роботи з нею. У такий мультимедійний супровід може входити:

- Робоча програма з певної дисципліни, яка вивчається;
- Електронний підручник;
- Рекомендована література;
- Брошура з текстом лекції;
- Контрольні питання;
- Записані викладачем відео лекції, створені презентації;
- Питання для самостійного опрацювання;
- Певні методичні вказівки щодо вивчення дисципліни або курсу

[18].

Проаналізувавши літературні джерела [47, 101], можна виділити певні недоліки та переваги дистанційного навчання для студентів.

До недоліків дистанційно навчання можна віднести:

- 1) Потреба у постійній мотивації та вміння навчатися самостійно.
- 2) Деякі студенти не можуть забезпечити себе необхідним мінімальним технічним обладнання – наприклад, мати доступ по Інтернету або комп'ютер.
- 3) Відсутня взаємодія особистісного спілкування між студентом та викладачем.
- 4) Неможливість практичного застосування тільки-но отриманих знань.

Наприклад, якщо виникли певні питання, то немає викладача, який допоможе їх зрозуміти та дасть роз'яснення.

Перевагами дистанційного навчання можна назвати:

1. Студент самостійно планує свій час.
2. Може вчитися відповідно до свого власного темпу та особистісних потреб.
3. Під час процесу навчання застосовуються сучасні технології, які допомагають краще засвоїти матеріал та розвивають навички, що знадобляться в майбутньому.
4. Навчальний процес відбувається у сприятливій атмосфері, до якої більше звик студент та яку створює самостійно.

У своєму навчальному посібнику С. Кудрявцева та В. Колос виділяють такі характерні риси дистанційного навчання як: модульність, гнучкість, економічність, позитивний вплив на студента, паралельність, якість, технологічність, інтернаціональність, соціальна рівність, нова роль викладача [85].

Можна сказати, що дистанційне навчання розглядається як так званий етап еволюції традиційної освітньої системи, тобто від використання дошки та крейди до електронної дошки; від звичайної нам аудиторії до візуальної; від паперової бібліотеки до електронної.

Таким чином, реалізація вище визначених педагогічних умов сприятиме удосконаленню процесу підготовки майбутніх вихователів до морального виховання старших дошкільників засобами казки.

2.2. Визначення критеріїв та рівнів сформованості готовності студентів до морального виховання дошкільників

Формування готовності майбутніх вихователів до морального виховання дошкільників є важливою складовою підготовки фахівців, яка

спрямована на розвиток та формування професійності, відповідних світоглядних позицій та творчих здібностей.

Готовність студентів до морального виховання дошкільників є показником можливостей педагога вирішувати певні проблеми, збагачення своїх знань та умінь щодо новизни дошкільної освіти, звертання до різних літературних джерел.

Розуміння поняття готовності може трактуватися різними способами, залежно від поставленої мети та при наявності методів або методик дослідження. На думку В. Сластьоніна [142], готовність до професійної діяльності пов'язана з професійною компетентністю педагога. О. Дуплійчук визначає готовність як мету та результат професійної підготовки [51], О. Соколов вважає, що треба велику увагу відводити комунікативним складовим у формуванні готовності [147]. О. Буркова у своєму дослідженні визначає професійну готовність як певну структуру особистості, яка визначає якість її професійної підготовки, формує професійні знання, уміння та навички, розвиває психологічну схильність до роботи з дітьми [29, с. 59].

Таким чином, термін «готовність» є багатозначним та має різні форми вираження, такі як мотивація педагога, як результат процесу підготовки.

У процесі аналізу психолого-педагогічної літератури виділяємо наступні компоненти готовності майбутніх вихователів до взаємодії:

- Мотиваційний компонент, який показує внутрішню мотивацію вихователя, його психологічну готовність та бажання до самовдосконалення.
- Діяльнісний компонент виявляється у коректній реалізації змісту, форм та методів виховання, демонстрації професійної активності.
- Когнітивний компонент передбачає засвоєння теоретично-методичних та методологічних знань, методів, форм та прийомів.
- Інструментально-організаційний компонент, який включає в себе навички та вміння доцільно використовувати педагогічні методи, форми та прийоми; здатність до швидкої адаптації у соціально-виховному середовищі

закладів дошкільної освіти; можливість налагодження товариських та ділових контактів.

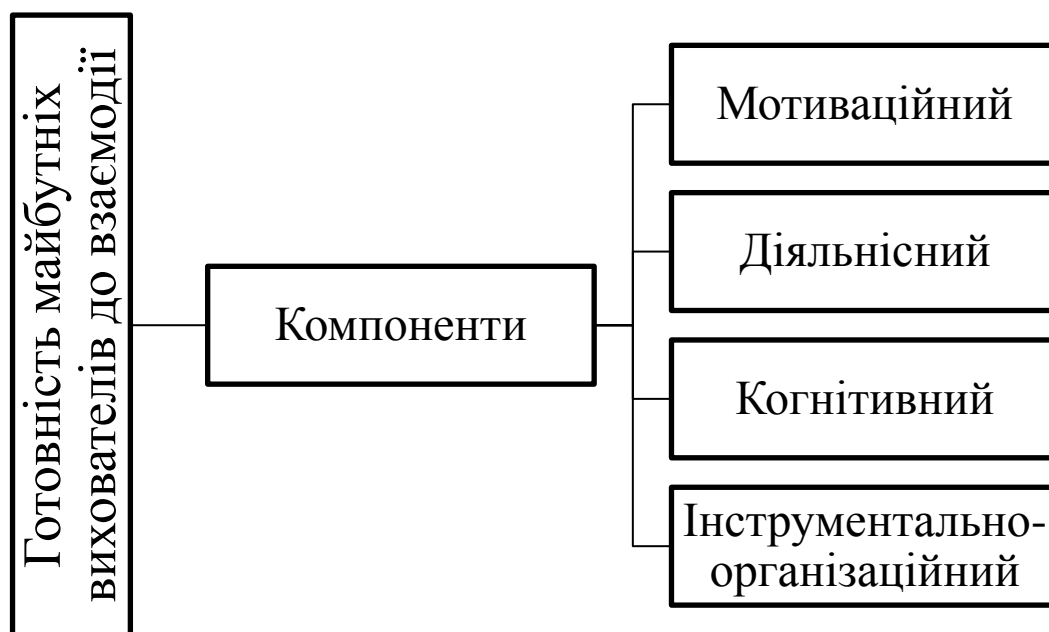

Рис. 2.1. Структура готовності майбутнього вихователя до взаємодії

Після визначення структури готовності майбутніх вихователів можемо розробити критерії та рівні сформованості готовності студентів до морального виховання дошкільників.

Тлумачний словник української мови дає таке визначення поняттю «критерій»: мірило, підстава для певної оцінки, класифікація або визначення чогось [32, с. 588; 64, с. 200.]. За визначенням В. Багрія, «критерій» – це певний стандарт, основою якого є оцінка, порівняння педагогічного процесу або явища [10]. Ще одним визначенням поняття «критерій» є властивість, якість та ознака досліджуваного об'єкта, які дають змогу оцінити рівень розвитку [86]. Тлумачення поняття «критерій», яке подається у новітньому філософському словнику, визначається як засіб перевірки різних підтверджень гіпотез, теоретичної класифікації або визначення чого-небудь [107].

Науковці приходять до висновку, що критерій може виражатися кількісною або якісною характеристикою. Але саме в педагогічних

дослідженнях критерій виражається якісною характеристикою досліджуваних процесів та явищ.

Дослідники поділяють критерії професіональної компетентності та професіоналізму на такі групи:

1 група – суб'єктивні критерії, які характеризують відповідність професії вимогам спеціалістів.

2 група – об'єктивні критерії, які характеризують відповідність спеціалістів вимогам професії, серед яких: критерії, які характеризують рівень професійної діяльності, тобто внутрішньо важливі якості; та критерії, як зовнішні показники результативності [73, с. 67].

Н. Боритко висуває загальні вимоги до обґрунтування та виділення критеріїв:

- 1) розкриваються через певні показники;
- 2) відображають основні закономірності функціонування об'єкта;
- 3) якісні показники виступають в єдності з кількісними показниками та доповнюють один одного;
- 4) мають певні суттєві ознаки предмета, тобто відображають якості та ознаки, які постійні та стійкі;
- 5) відбивають динаміку вимірюваної якості в просторі та часі;
- 6) установлюють зв'язки між компонентами явищ, що аналізуються [26].

Термін «показник» у довідковій літературі розуміється як кількісна характеристика властивостей процесу [32, с. 1024]. Також дослідники виділяють поняття «показник» як міру сформованості того чи іншого критерія [86].

Л. Задорожною-Княгницькою та О. Жихорською виділені такі критерії та показники готовності студентів до морального виховання дошкільників [53, 14]:

- Когнітивний;
- Діяльнісний;

Мотиваційний;
 Прогностичний;
 Комунікативно-практичний;
 Інтеграційний.

Критерій	Показник
Когнітивний	<ul style="list-style-type: none"> - Загальні знання про завдання дошкільної освіти; - Знання про закономірності та особливості розвитку особистості дитини дошкільного віку; - Знання про необхідні нормативні документи; - Особливості творчої організації виховного процесу, спрямованого на розвиток особистості майбутнього фахівця; - Знання та розуміння про моральне виховання дошкільників та засоби їх морального виховання.
Діяльнісний	<ul style="list-style-type: none"> - Вміння проводити моніторинг розвитку та вихованості дітей дошкільного віку; - Визначення інноваційних проблем у виховному процесі; - Розробка навчально-методичних виховних заходів; навчально-методичних посібників; творчих вправ; - Вміння аналізувати якість виховного процесу в конкретному ЗДО відповідно до доцільно обраних критеріїв;

	<ul style="list-style-type: none"> - Аналіз та узагальнення отриманих результатів, порівняння їх з попередніми; - Побудова взаємин «вихователь-дошкільник» відповідно до цілей виховання.
Мотиваційний	<ul style="list-style-type: none"> - Ціннісне ставлення до професійної діяльності вихователя ЗДО; усвідомлення її важливості та значущості; - Прояв інтересу до обраної професії; - Професійна спрямованість студентів на роботу з дітьми дошкільного віку, що виражається в любові до дітей, бажанні з ними працювати, надавати їм допомогу; - Потреба у постійному самовдосконаленні та саморозвитку; - Розвиток ключових компетентностей та компетенцій особистості, впровадження теоретичних знань на практиці; - Прагнення до успіху у професійній діяльності.
Прогностичний	<ul style="list-style-type: none"> - Планування професійної діяльності вихователя; <p>Підготовка до самореалізації.</p>
Комунікативно-практичний	<ul style="list-style-type: none"> - Вияв індивідуальних умінь та якостей особистості, серед яких уміння спілкуватися з дітьми, відчувати їх внутрішній світ, вміти організувати дітей.
Інтеграційний	<ul style="list-style-type: none"> - Спрямування на нові освітні тенденції; - Налаштування здібностей командної роботи;

	- Формування у вихователя необхідних вмінь та знань особистості майбутнього фахівця.
Оцінювальний	- Потреба у самовдосконаленні, в оцінці професійних знань, умінь та навичок.
Особистісно-творчий	- Прояв творчості, відповідальності; - Конструктивний підхід до професійної педагогічної діяльності; - Вміння використовувати методи і прийоми розвитку творчого мислення в педагогічній діяльності; - Творчий підхід до педагогічних проблем.

Таблиця 2.2. Основні критерії та показники готовності студентів до морального виховання дошкільників

Названі вище критерії та показники готовності студентів до морального виховання дошкільників взаємопов'язані між собою та відображають результати процесу дослідження.

У нашому дослідженні під рівнем розуміємо міру якісних та кількісних характеристик усіх показників сформованості готовності студентів до виховного процесу в ЗДО. Чим більша кількість рівнів сформованості, тим складніший буде процес аналізу. Виходячи з цього, на нашу думку, є доцільним виділення таких рівнів сформованості готовності студентів до морального виховання дошкільників: низького, середнього, достатнього, високого [53].

Рівень	Характеристика
Високий	Студенти мають мотивацію професійної діяльності до морального виховання, потреба у самовдосконаленні,

	<p>інтерес до забезпечення якості морального виховного процесу в ЗДО, усвідомлюють ціннісні орієнтації на розвиток особистості дошкільника засобами казки.</p> <p>Студенти мають досить ґрунтовні знання про завдання та мету дошкільної освіти, основні нормативні документи. Правильно розуміють базові поняття, показники, критерії та засоби щодо процесу морального виховання у дошкільній освіті.</p> <p>Студенти вміють аналізувати якість процесу морального виховання щодо правильно обраних критеріїв, самостійно розробляти доцільні методи та засоби морального виховання казкою. Вони мають об'єктивно оцінювати свій власний рівень сформованості та рівень сформованості своїх одногрупників щодо морального виховання засобами казки.</p>
Достатній	<p>Студенти переважно мають зовнішню мотивацію, епізодичний інтерес до питань забезпечення якості морального виховного процесу засобами казки в ЗДО.</p> <p>Студенти мають гарні знання про завдання та мету дошкільної освіти, нормативних документів, основні критерії та показники якості дошкільного морального виховання засобами казки.</p> <p>Студенти не можуть назвати всі ключові поняття, які мають відношення до морального виховання у дошкільній освіті та не можуть їх визначити. Вони вміють за критеріями робити аналіз процесу морального виховання, але мають певні труднощі. Студенти можуть розробити програму забезпечення якості морального виховання засобами казки за розділами, але не можуть</p>

	<p>наповнити їх змістом. Мають труднощі під час оцінювання рівнів сформованості професійної компетентності майбутніх вихователів. Уміють, в основному, об'єктивно оцінювати свій рівень сформованості та рівень сформованості однокурсників щодо підготовки до морального виховання дошкільників.</p>
<p>Середній</p>	<p>Студенти переважно мають позитивну мотивацію своєї професійної діяльності, виявляють незначний інтерес щодо питань забезпечення якості морально-виховного процесу, загалом усвідомлюють потребу у постійному самовдосконаленні.</p> <p>Студенти коректно визначають мету та загальні завдання дошкільної освіти, знають лише деякі нормативні документи. Можуть назвати основні показники та критерії якості дошкільного морального виховання засобами казки, але не диференціюють їх.</p> <p>Студенти роблять помилки при визначенні рівнів готовності майбутніх вихователів до морального виховання засобами казки в структурі виховання. Вони вміють за основними критеріями, з допомогою, робити аналіз якості морального виховання засобами казки.</p> <p>Студенти не можуть розробити програмне забезпечення або методичні посібники щодо морального виховання засобами казки, не можуть наповнити відповідним змістом. Вони можуть здійснювати частковий аналіз готовності майбутніх студентів до морального виховання засобами казки. При формуванні рівня суб'єктивно оцінюють себе щодо підготовки до</p>

	морального виховання та своїх однолітків.
Низький	<p>Студенти мають негативну мотивацію щодо професійної діяльності, повна відсутність бажання та інтересу до питань забезпечення якості морального виховання дітей дошкільного віку.</p> <p>Студенти мають загальні уявлення про завдання та мету дошкільної освіти, мало обізнані щодо нормативних документів.</p> <p>Такі студенти не мають розуміння щодо критеріїв оцінки якості морального виховання дошкільників, засобів та умов забезпечення якості морально-виховного процесу. Вони розуміють кілька ключових понять стосовно морального виховання дошкільників засобами казки.</p> <p>Студенти мають значні труднощі щодо правильного добору критеріїв та здійснення аналізу якості морального виховання дітей старшого дошкільного віку. Вони не можуть скласти програму щодо морального виховання дошкільників засобами казки, лише зможуть запропонувати певний план заходів. Оцінюють рівень своєї сформованості до морального виховання та сформованості своїх одногрупників не об'єктивно.</p>

Таблиця 2.3. Рівні сформованості готовності студентів до морального виховання дошкільників

Таким чином, у своєму дослідженні ми будемо орієнтуватися на вищезначені критерії і рівні сформованості готовності майбутніх вихователів ЗДО до морального виховання дошкільників.

Висновки до розділу 2

Моральне виховання є досить актуальною проблемою сьогодення. Велика увагу приділяється саме дітям дошкільного віку, бо це вік є початковим етапом формування дитини як особистості. Проте для проведення професійного виховного процесу, заклади дошкільної освіти потребують кваліфікованих кадрів.

Сам процес підготовки майбутніх вихователів спрямований не тільки на формування морального виховання, а й цілісної системи знань, умінь та навичок, які відповідають вимогам ЗДО.

Для посилення результативності підготовки майбутніх вихователів до морального виховання дітей старшого дошкільного віку необхідним є створення відповідних педагогічних умов:

1. Формування позитивної мотивації до морального виховання дітей дошкільного віку засобами казки;
2. Збагачення навчально-методичного забезпечення підготовки студентів до морального виховання дітей дошкільного віку засобами казки, що в свою чергу передбачає аналіз та підбір спеціальної літератури, аналіз героїв казок з метою формування у дитини позитивних моральних якостей, та формування професійної компетентності майбутніх вихователів ЗДО.
3. Активізація освіченості та творчої діяльності майбутнього вихователя у процесі використання методу казки;
4. Використання інноваційних та традиційних технологій для формування готовності студентів до морального процесу виховання у ЗДО.

Реалізація педагогічних умов відбувається в освітньому процесу ВНЗ комплексом.

Виходячи з теоретично обґрунтованої сутності готовності майбутніх вихователів, нами було виділено та обґрунтовано чотири структурні компоненти (мотиваційний, діяльнісний, когнітивний та інструментально-організаційний).

Мотиваційний компонент показує внутрішню мотивацію вихователя, його психологічну готовність та бажання до самовдосконалення.

Діяльнісний компонент виявляється у коректній реалізації змісту, форм та методів виховання, демонстрації професійної активності.

Когнітивний компонент передбачає засвоєння теоретично-методичних та методологічних знань, методів, форм та прийомів.

Інструментально-організаційний компонент включає в себе навички та вміння доцільно використовувати педагогічні методи, форми та прийоми; здатність до швидкої адаптації у соціально-виховному середовищі закладів дошкільної освіти; можливість налагодження товариських та ділових контактів.

Всі ці компоненти є взаємопов'язаними.

Визначення критеріїв та рівнів сформованості готовності майбутніх вихователів до морального виховання дітей старшого дошкільного віку відбувалося на основі компонентів готовності студентів до морального виховання дошкільників (високий, достатній, середній, низький).

До кожного критерію було дібрано відповідні показники. Наприклад, когнітивний критерій має свої показники, такі як: загальні знання про завдання дошкільної освіти; знання про закономірності та особливості розвитку особистості дитини дошкільного віку; знання про необхідні нормативні документи; особливості творчої організації виховного процесу, спрямованого на розвиток особистості майбутнього фахівця; знання та розуміння про моральне виховання дошкільників та засоби їх морального виховання. Діяльнісний критерій – вміння проводити моніторинг розвитку та вихованості дітей дошкільного віку; визначення інноваційних проблем у виховному процесі; розробка навчально-методичних виховних заходів; навчально-методичних посібників; творчих вправ; вміння аналізувати якість виховного процесу в конкретному ЗДО відповідно до доцільно обраних критеріїв; аналіз та узагальнення отриманих результатів, порівняння їх з попередніми; побудова взаємин «вихователь-дошкільник» відповідно до

цілей виховання. Мотиваційний – ціннісне ставлення до професійної діяльності вихователя ЗДО; усвідомлення її важливості та значущості; прояв інтересу до обраної професії; професійна спрямованість студентів на роботу з дітьми дошкільного віку, що виражається в любові до дітей, бажанні з ними працювати, надавати їм допомогу; потреба у постійному самовдосконаленні та саморозвитку; розвиток ключових компетентностей та компетенцій особистості, впровадження теоретичних знань на практиці; прагнення до успіху у професійній діяльності. Прогностичний – планування професійної діяльності вихователя; підготовка до самореалізації. Комунікативно-практичний – вияв індивідуальних умінь та якостей особистості, серед яких уміння спілкуватися з дітьми, відчувати їх внутрішній світ, вміти організувати дітей. Інтеграційний критерій – спрямування на нові освітні тенденції; налаштування здібностей командної роботи; формування у вихователя необхідних умінь та знань особистості майбутнього фахівця. Оцінювальний – потреба у самовдосконаленні, в оцінці професійних знань, умінь та навичок. Особистісно-творчий критерій – прояв творчості, відповідальності; конструктивний підхід до професійної педагогічної діяльності; вміння використовувати методи і прийоми розвитку творчого мислення в педагогічній діяльності; творчий підхід до педагогічних проблем.

Було виділено рівні сформованості готовності студентів до морального виховання дошкільників: низький, середній, достатній, високий, які описані в Табл. 2.3.

РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ КАЗКИ

3.1. Організація та проведення дослідно-експериментальної роботи

Дослідно-експериментальна робота здійснювалась у період вересня-листопаду 2020 року. На різних етапах дослідження до експерименту було залучено 26 студентів Національного університету «Чернігівський колегіум» спеціальності 012 «Дошкільна освіта» 33 та 34 груп денної форми навчання.

Відповідно до визначених компонентів, їх показників та критеріїв розроблено спеціальні діагностичні методики. Обґрунтуймо їх докладніше.

Основними показниками мотиваційного компоненту можна назвати ціннісне ставлення до професійної діяльності вихователя ЗДО; усвідомлення її важливості та значущості; прояв інтересу до обраної професії; професійна спрямованість студентів на роботу з дітьми дошкільного віку щодо морального виховання, що виражається в любові до дітей, бажанні з ними працювати, надавати їм допомогу; потреба у постійному самовдосконаленні та саморозвитку; розвиток ключових компетентностей та компетенцій особистості з приводу морального виховання дітей засобами казки, впровадження теоретичних знань на практиці; прагнення до успіху у професійній діяльності.

Показниками діяльнісного компоненту виступають вміння проводити моніторинг розвитку та моральної вихованості дітей дошкільного віку; визначення інноваційних проблем у морально-виховному процесі; розробка навчально-методичних заходів, які спрямовані на моральне виховання засобами казки; навчально-методичних посібників щодо морального виховання дошкільників; творчих вправ; вміння аналізувати якість морально-виховного процесу засобами казки в конкретному ЗДО відповідно до доцільно обраних критеріїв; аналіз та узагальнення отриманих результатів, порівняння їх з попередніми.

Показниками когнітивного компоненту виступають загальні знання про завдання дошкільної освіти; знання про закономірності та особливості розвитку особистості дитини дошкільного віку; знання про необхідні нормативні документи; особливості творчої організації морально-виховного процесу, спрямованого на розвиток особистості майбутнього фахівця; знання та розуміння про моральне виховання дошкільників засобами казки.

Інструментально-організаційний компонент включає в себе такі компоненти як: навички та вміння доцільно використовувати педагогічні методи, форми та прийоми під час морального виховання дітей дошкільного віку засобами казки; здатність до швидкої адаптації у соціально-виховному середовищі закладів дошкільної освіти; можливість налагодження товариських та ділових контактів під час морального виховання дошкільників; конструктивний підхід до професійної педагогічної діяльності.

На констатувальному етапі дослідження для визначення рівня сформованості діяльнісного, когнітивного, інструментально-організаційного компонентів готовності студентів до морального виховання дошкільників було проведено опитування.

Студентів було поділено на дві групи: експериментальна група (ЕГ) та контрольна група (КГ). До експериментальної групи входили 13 студентів з 33 групи, до контрольної групи – 13 студентів з 34 групи.

Тож, студентам були поставлені такі питання:

1. Дайте визначення поняттю «морального виховання» дітей дошкільників.
2. Яке з цих завдань НЕ відноситься до морального виховання дітей-дошкільнят?
  - Виховання морально-соціальної відповідальності;
  - Розуміння загальнолюдських цінностей;
  - Готовність дитини жити за принципами гуманізму;
  - Виховання у дітей поваги до батьків, родичів, дорослих;
  - Розуміння етики та моралі;

○ Усі відповіді правильні.

3. Як та за допомогою яких основних засобів відбувається моральне виховання у закладах дошкільної освіти?

4. Обґрунтуйте поняття «моральний розвиток» та схарактеризуйте його зв'язок з моральним вихованням.

5. Поєднайте рівні морального розвитку з її основними поняттями.

1) моральні почуття	1 рівень
2) уявлення про мораль	2 рівень
3) моральна поведінка	3 рівень

6. Назвіть основні етапи морального розвитку особистості.

7. Які, на Вашу думку, існують проблеми морального виховання дітей дошкільного віку?

8. На Вашу думку, можна виділити особливості морального виховання дошкільників?

9. Оцініть Ваш рівень сформованості компетентності до морального виховання дошкільників.

10. На що необхідно звертати увагу під час здійснення виховного процесу у ЗДО?

- на вікові особливості дошкільника;
- на методи ефективної організації;
- на засоби ефективної організації.

Як засвідчили результати, майже 69,3 % респондентів КГ та 61,6 % ЕГ визначили поняття «морального виховання» як «цілеспрямовану взаємодію дорослого та дитини-дошкільника з метою засвоєння моральних норм та

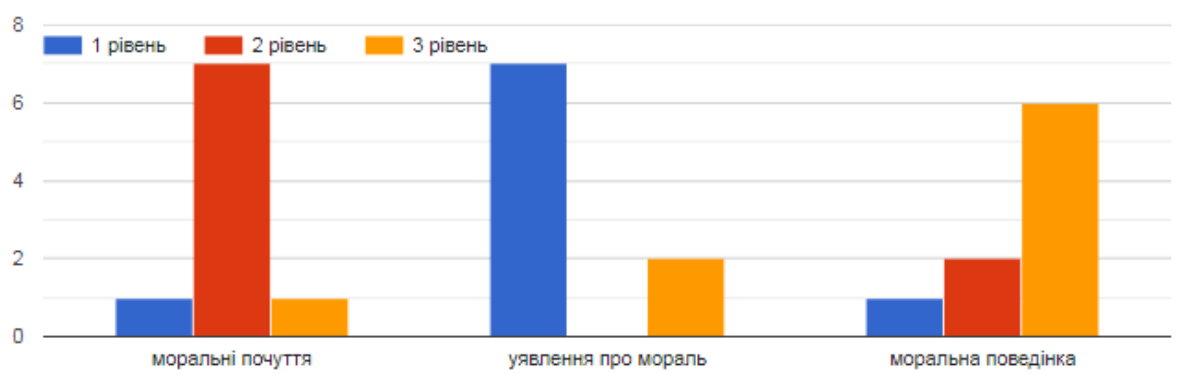
правил, формування моральних почуттів та якостей, розвитку моральних мотивів та навичок поведінки». А близько 30,8 % студентів КГ та 38,5 % студентів ЕГ вважають, що «моральне виховання» – це «процес формування у дитини моральних норм, почуттів, якостей».

Щодо завдань, які не належать до морального виховання дітей, то треба наголосити, що, усі відповіді в анкеті були правильні, тобто усі представлені варіанти відповідей є завданнями морального виховання дітей. З цим погодилось лише 23,1 % респондентів КГ, у порівнянні 30,8% студентів ЕГ. Ще 23,1 % КГ та 15,4 % ЕГ вважають, що до завдань морального виховання не належить виховання соціальної відповідальності, 23,1 % студентів КГ та 23,1 % ЕГ не відносять розуміння загальнолюдських цінностей. А 30,7 % респондентів КГ та 31 % студентів ЕГ відповіли, що готовність жити за принципами гуманізму не належить до завдань морального виховання.

До основних методів морального виховання дошкільників у закладах дошкільної освіти 84,7 % респондентів КГ та 77 % студентів ЕГ віднесли бесіди, читання і обговорення казок, наведення прикладів. Ще 7,7 % студентів КГ та 15,4 % респондентів ЕГ додали до засобів морального виховання ігри, 7,7 % респондентів КГ відповіли, що «вихователі використовують програму», а 7,7 % студентів ЕГ зазначили: «соціальна діяльність батьків, побут сім'ї, книги, мова, засоби мистецтва, засоби масової інформації».

Обґрунтування поняття «моральний розвиток» майже 77 % респондентів КГ та 84,7 % ЕГ визначили як «рівень засвоєння уявлень особистості про моральні норми, поведінку, має тісний зв'язок з моральним вихованням». 15,4 % студентів КГ обґрунтували це поняття як частину триєдиної мети морального виховання. Ще 7,7 % КГ відповіли «дитина розвивається емоційно і це залежить від виховання». 15,3 % респондентів ЕГ відповіли, що «моральний розвиток – це вдосконалення загальнолюдських принципів».

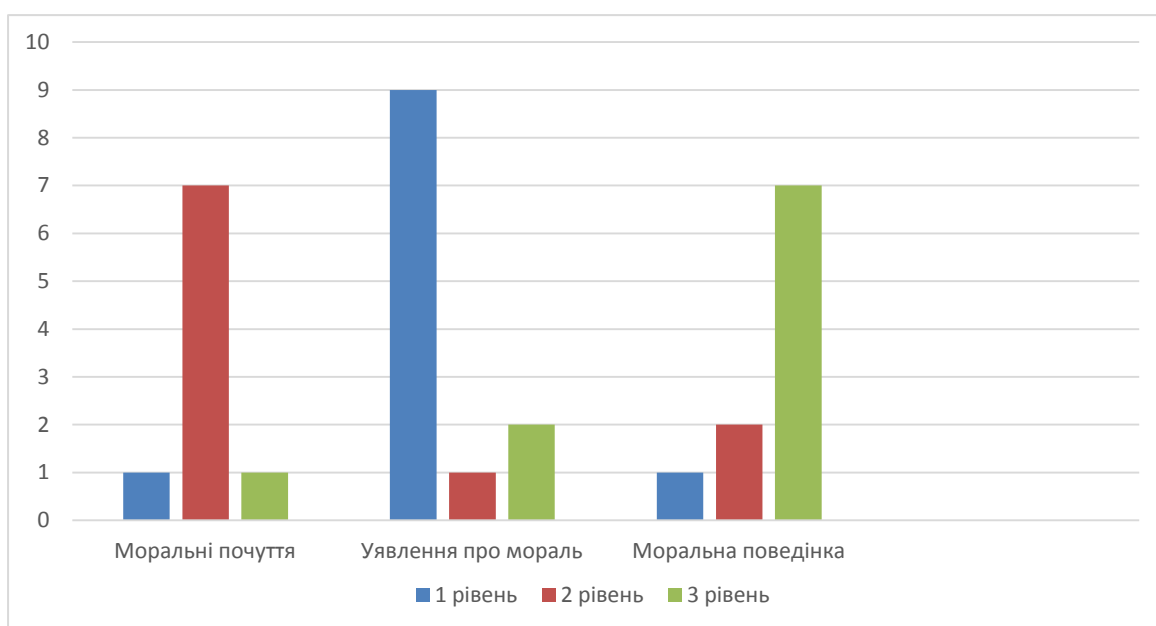
У наступному питанні студентам необхідно було поєднати рівні морального розвитку дошкільнят з основними поняття (Рис. 3.1). 1 рівнем виступає формування уявлення про мораль. 2 рівень можна назвати формування моральних почуттів. 3 рівень є формування у дітей відповідної моральної поведінки. 84,7 % респондентів КГ відповіли, що 1 рівнем є формування уявлення про мораль. 7,7 % студентів КГ відповіли, що 1 рівнем морального розвитку виступає формування моральних почуттів, та інші 7,7 % КГ відповіли, що 1 рівнем є формування моральної поведінки. 84,7 % студентів КГ дали відповідь, що 2 рівнем є формування моральних почуттів. 15,4 % студентів КГ назвали 2 рівнем – формування моральної поведінки. 77 % респондентів КГ 3 рівнем назвали формування у дітей моральної поведінки. 15,4 % КГ назвали 3 рівнем формування уявлень про мораль. 7,7 % студентів КГ відповіли, що 3 рівнем є моральні почуття.

Рис. 3.1. Рівні формування морального розвитку та її основні поняття (за розумінням студентів КГ).

Щодо рівнів морального розвитку студенти ЕГ дали наступні відповіді (Рис. 3.2). 84,7 % респондентів ЕГ відповіли, що 1 рівнем є формування уявлення про мораль. 7,7 % студентів ЕГ відповіли, що 1 рівнем морального розвитку виступає формування моральних почуттів, 7,7 % ЕГ заявили, що 1 рівнем є формування моральної поведінки. 77 % студентів ЕГ дали відповідь, що 2 рівнем є формування моральних почуттів. 23 % студентів ЕГ назвали 2 рівнем – формування моральної поведінки. 77 % респондентів ЕГ 3 рівнем

назвали формування у дітей моральної поведінки. 15,4 % ЕГ назвали 3 рівнем формування уявлень про мораль. 7,7 % студентів ЕГ відповіли, що 3 рівнем є моральні почуття.

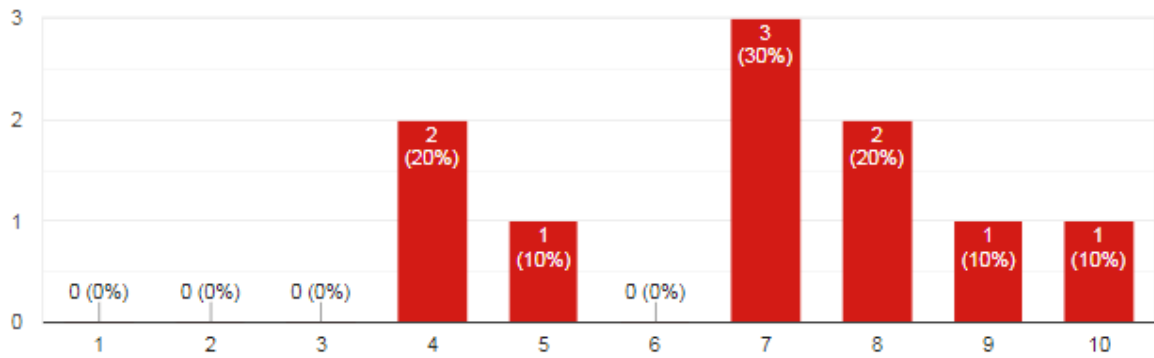
Рис. 3.2. Рівні морального розвитку та її основні поняття (за розумінням студентів ЕГ).

Виділяючи основні етапи морального розвитку особистості, 38,5 % респондентів КГ та 46,2 % студентів ЕГ відповіли правильно та виділили такі етапи, як: 1. Дитинство. 2. Раннє дитинство. 3. Дошкільний вік. 4. Шкільний вік. 5. Підлітковий вік. 15,4 % студентів КГ та 23,1 % респондентів ЕГ назвали основними етапами «1. Зовнішній (дитина орієнтується на реакцію дорослого) 2. Внутрішній (дитина чинить правильно з внутрішніх моральних поглядів. Розуміє це сама)». Ще 15,4 % КГ відповіли: «прийняття себе та інших навколо, вчинки» та 15,4 % студентів ЕГ «розуміння що правильно та не правильно». Інші 15,4 % респондентів КГ та 7,7 % ЕГ відповіли: «Уявлення, розуміння, дія». Респонденти КГ у кількості 7,7 % зазначили: «1 рівень — до конвенційна мораль; 2 рівень – пост конвенційна мораль» та 7,7 % студентів ЕГ зазначили також про конвенційну мораль. Та 23,1 % студентів КГ й 23,1 % респондентів ЕГ відповіли, що не знають відповідь на це питання.

На питання щодо проблем морального виховання дітей дошкільного віку майже 77 % респондентів КГ назвали основними проблемами непорозуміння батьків та не виховання у дітей моральних цінностей через відсутність правильного прикладу. 69,3 % студентів ЕГ відповіли, що вдома батьки не розповідають про моральні цінності, або не навчають цього дитину, а потім у ЗДО діти не виконують того, що їм каже або розповідає вихователь. 7,7 % студентів КГ назвали проблемою необхідність знаходження індивідуального підходу до кожної дитини та 15,4 % ЕГ назвали врахування вікових особливостей дітей. 7,7 % респондентів КГ відзначили серед проблем егоїстичність та 7,7 % студентів ЕГ відповіли – розбалуваність, інші 7,7 % КГ та 7,7 % студентів ЕГ відповіли, що таких проблем багато.

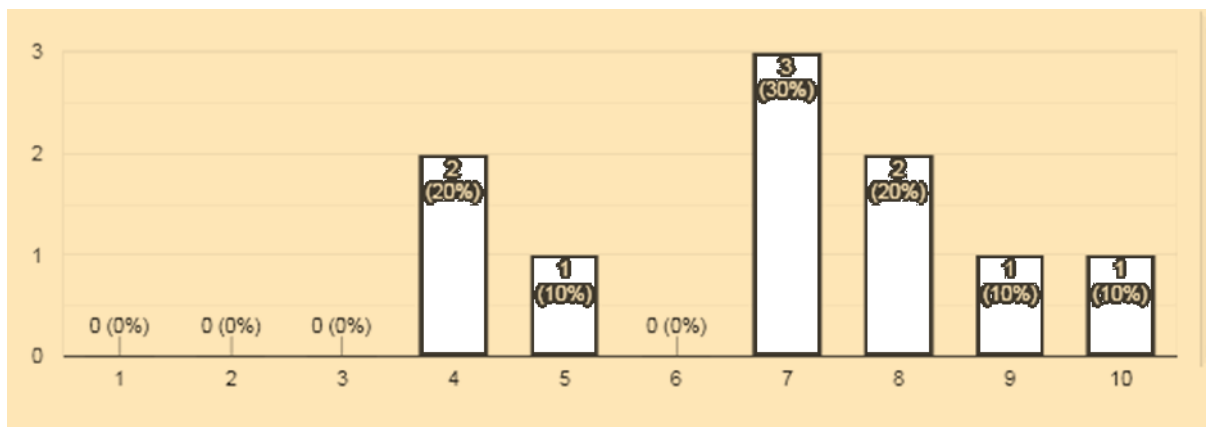
61,6 % респондентів КГ та 69,3 % ЕГ відповіли, що існують певні особливості морального виховання дошкільників. 30,8 % студентів КГ та 23,1 % респондентів ЕГ відзначили, що таких особливостей немає. 7,7 % студентів КГ відповіли просто «Низький рівень» та 7,7 % респондентів ЕГ відповіли, що слід починати розповідати з малечку про моральне виховання, але в доступній формі. Звісно, існують особливості морального виховання дошкільників. Моральне виховання дітей дошкільного віку передбачає розвиток поваги до дорослих, відповідального ставлення до виконання доручень, морально-гуманних почуттів, соціально-громадських якостей, формування етичних уявлень, навичок культурної поведінки, уміння дружно гратися як самотійно, так і в групі однолітків, правильно оцінювати свої вчинки та дії інших дітей.

Проаналізувавши відповіді студентів КГ про рівень когнітивного компонента сформованості компетентності щодо морального виховання дошкільників (*Рис. 3.3*), можемо зробити висновок, що достатній рівень готовності мають 61,6 % , високий рівень – 15,4 % , середній – 23,1 % .

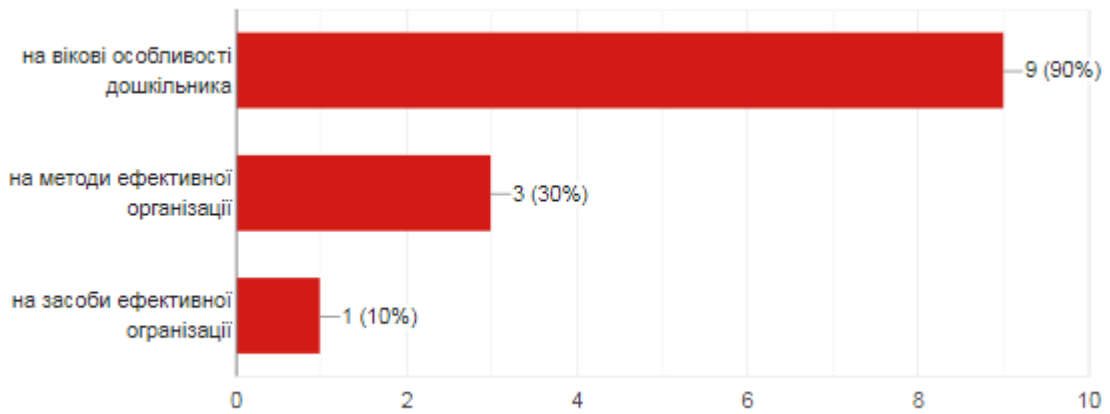
Рис 3.3. Рівень сформованості компетентності студентів КГ щодо морального виховання дошкільників.

Проаналізувавши відповіді студентів ЕГ про рівень когнітивного компонента сформованості компетентності щодо морального виховання дошкільників (Рис. 3.4), можемо зробити висновок, що достатній рівень готовності мають 61,6 % , високий рівень – 23,1 % , середній – 15,3 % .

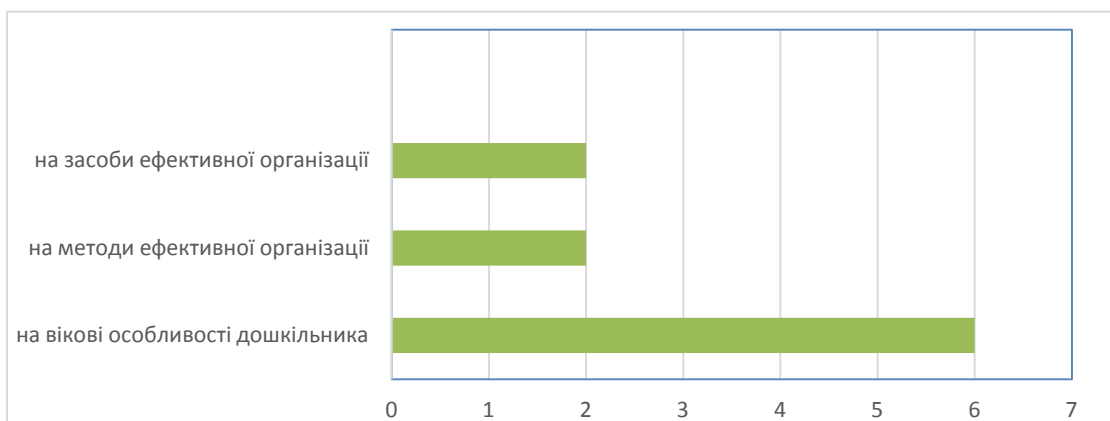
Рис 3.4. Рівень сформованості компетентності студентів ЕГ щодо морального виховання дошкільників.

Відповідаючи на питання про головний акцент вихователя під час здійснення виховного процесу у ЗДО (Рис. 3.5), 69,3 % респондентів КГ виділили вікові особливості дошкільника. 23,1 % студентів КГ дали відповідь, що необхідно звертати увагу на методи ефективної організації. А 7,7 % КГ мали за мету звернення уваги на засоби ефективної організації виховання.

Рис. 3.5. Головний акцент під час здійснення виховного процесу у ЗДО (студенти КГ)

Тоді як 69,3 % респондентів ЕГ заявили про необхідність спрямування уваги на вікові особливості дошкільника. 15,4 % студентів ЕГ діли відповідь, що необхідно звертати увагу на методи ефективної організації. А 15,4 % мали за мету звернення уваги на засоби ефективної організації виховання.

Рис. 3.6. Головний акцент під час здійснення виховного процесу у ЗДО (студенти ЕГ)

Можемо сказати, що сам процес підготовки майбутніх вихователів до морального виховання старших дошкільників потребує створення спеціальних та належних умов у закладах дошкільної освіти.

Аби перевірити рівень сформованості критеріїв готовності до морального виховання засобами казки, студентам були поставлені наступні питання:

1. Як Ви вважаєте, під час використання методів арт-терапії, дитина

може:

- виражати свої почуття, такі як радість або злість;
- стабілізувати психічний та емоційний стан.

2. На Вашу думку, які основні завдання виконує використання методів арт-терапії для дошкільників?

3. Яку роль казка відіграє в житті кожної людини?

4. Наведіть приклади використання методу виховання казкою як одного із методів морального виховання дошкільника.

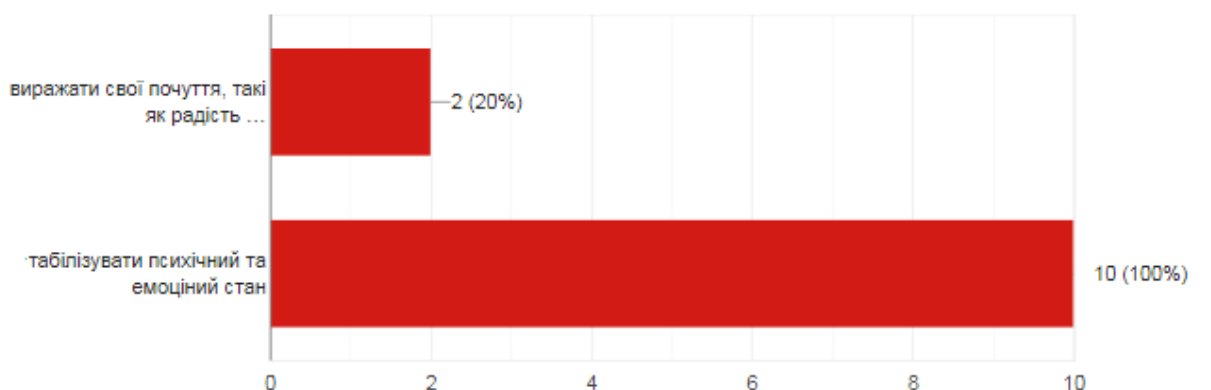
5. Які питання у Вас виникають під час готовності до виховання дітей-дошкільників?

6. Які, на Вашу думку, дисципліни допомагають формувати педагогічну компетентність у студентів, майбутніх вихователів? Наведіть приклади з власного досвіду.

7. Поясніть Ваше бажання стати вихователем ЗДО.

8. На Вашу думку, як можна вдосконалити виховний процес у ЗДО?

На основі отриманих результатів, можемо зробити висновок, що майже всі респонденти КГ та ЕГ відповіли однаково, тобто 84,7 % обрали стабільність психічного та емоційного стану як одну із можливостей дітей під час використання методів арт-терапії. Інші 15,3 % студентів обрали інший варіант – вираження почуттів, таких як радість або злість.

Рис. 3.7. Можливість дитини під час використання методів арт-терапії (студенти КГ та ЕГ)

Серед основних завдань, які вирішують методи арт-терапії, майже всі респонденти КГ – тобто 92,3 % назвали такі: «формування естетичного смаку, розуміння «прекрасного»; розвиток дрібної моторики; вираження почуттів та емоцій; розвиток творчих здібностей; діагностика та профілактика». 7,7 % студентів КГ відповіли, що не знають відповідь на це питання.

92,3 % студентів ЕГ основними завданнями методів арт-терапії назвали: розкриття свого індивідуального «Я»; розвиток творчих та своїх комунікативних здібностей; розвиток у дитини впевненості в собі, підвищення власної самооцінки; стимулювання творчого вираження та розширення уявлення про самих себе, розвиток інтересу до себе; згуртування дитячого колективу; зняття напруги та приведення свого емоційного стану к гармонії.

100 % студентів КГ та ЕГ розуміють важливість використання казки у виховному процесі дошкільників. Деякі респонденти КГ назвали такі характеристики: «казка відображає дійсність, розкриває народні сподівання та прагнення; дитина вчиться розуміти вчинки та дії персонажів казки, події казкового літературного сюжету, які послідовно виходять одне з іншого». Студенти ЕГ дали таку характеристику: «формує у дітей з раннього дитинства моральні цінності; допомагає сформувати світовідчуття у ранньому віці». Можна сказати, що всі майбутні вихователі розуміють важливість та необхідність використання казки у виховній діяльності дітей дошкільного віку.

Прикладом використання казки як одного із засобів морального виховання дошкільників лише 23,1 % респондентів КГ навели приклад «казки «Ріпка», під час прочитання якої дитина зрозуміє, що будь-яка проблема або справа вирішується легше, коли разом, як одне ціле допомагають один одному». Інші студенти КГ виділили «читання казки, її обговорення; байка».

Респонденти ЕГ назвали прикладом використання казки «читання казки, її обговорення», а також назвали байку як приклад використання як одного із методів морального виховання дітей старшого дошкільного віку.

Респонденти КГ, після опитування, виділили наступні питання, які у них виникають під час підготовки до виховання дошкільнят:

- 1) Як знайти спільну мову з батьками?
- 2) Як вести документацію?

30,8 % студентів КГ дали зрозуміти, що вони не мають ніяких питань.

Студенти ЕГ навели такі приклади питання, які виникають під час підготовки до виховання дошкільників:

1. Чому нас не вчили програми тієї, що є в дитячих садках?
2. Як правильно підібрати методи та засоби для виховання дітей?

Інші 38,5 % респондентів ЕГ не мали ніяких питань.

З власного прикладу, майже всі респонденти КГ та ЕГ виділили наступні дисципліни, які допомагають формувати педагогічну компетентність у студентів, майбутніх вихователів:

- дошкільна та загальна педагогіка;
- методика;
- основи дефектології та логопедії;
- дитяча і вікова психологія.

Респонденти як КГ, так і ЕГ, проходячи опитування про своє бажання стати вихователем закладу дошкільної освіти, всі одногolosно відповіли: «Дуже люблю працювати з дітьми». Студенти мають бажання працювати у ЗДО, а це означає, що в нашому майбутньому зростатиме нове покоління Вихователів. Один студент КГ впевнено відповів «Я зможу гарно виховати дитину». Це слова дуже впевненого в собі майбутнього вихователя. Ще два студенти ЕГ відповіли, що їм подобається професія вихователя ЗДО.

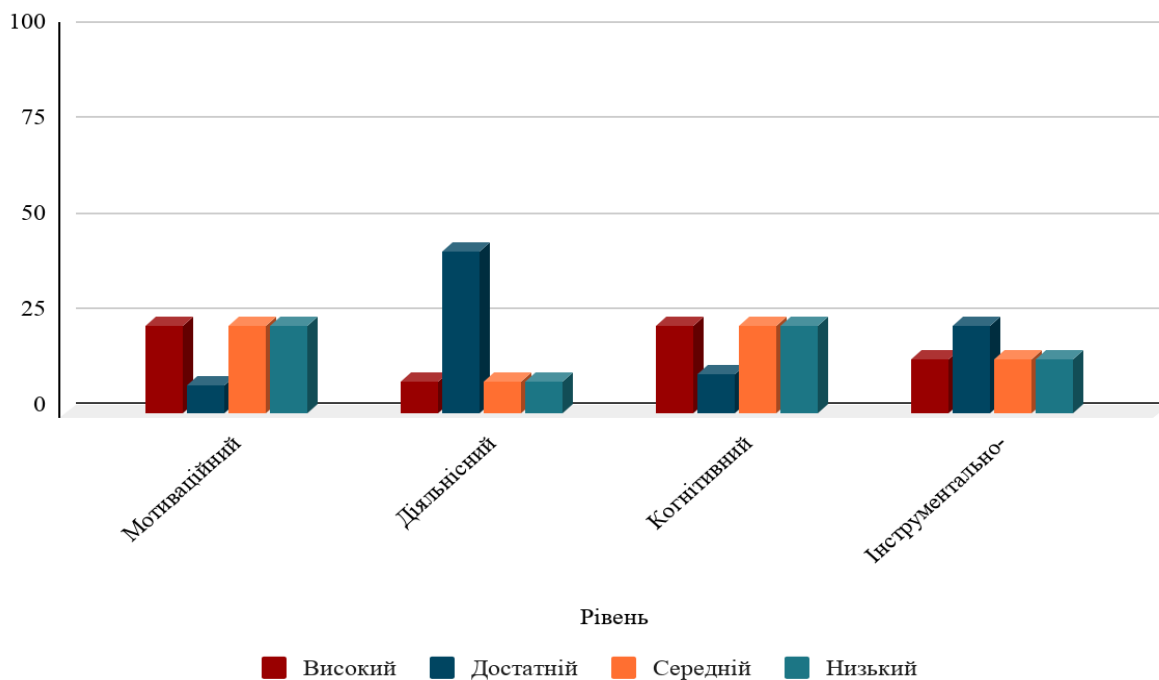
Останнє питання мало на меті зрозуміти, що потрібно для вдосконалення виховного процесу у ЗДО, на думку студентів. Респонденти КГ відповіли наступним чином:

- 1) 30,8 % КГ назвали основним «Удосконалення законодавства»;
- 2) 30,8 % КГ виділили «Мотивування вихователів»;
- 3) 15,4 % респондентів КГ відповіли, що «У кожного ЗДО своя програма, і кожна по своєму хороша»;
- 4) 23 % КГ – «Гарне порозуміння дітей та вихователя, кращі матеріали та обладнання для садочків».

Студенти ЕГ відповіли схоже, як і студенти КГ:

1. 23 % ЕГ назвали основним питанням «Удосконалення законодавства»;
2. 30,8 % ЕГ виділили «Ентузіазм та позитив вихователя у власній професії, тому що, якщо ти будеш підходити до своєї професії, як до обов'язку, ти не будеш отримувати задоволення від самого виховного процесу».
3. 15,4 % студентів ЕГ назвали «Мотивацію вихователя».
4. 30,8 % респондентів ЕГ – «Краща обізнаність у професії вихователя. Краще обладнання для ЗДО».

Констатувальний експеримент довів, що підготовка майбутніх вихователів до морального виховання дітей старшого дошкільного віку є актуальною проблемою. Середні показники сформованості готовності майбутніх вихователів до морального виховання в дітей вказують на необхідність розроблення програми формувального експерименту та його проведення. Так як результати контрольної та експериментальної групи майже схожі, пропонуємо розглянути Рис. 3.8.

Рис. 3.8. Діаграма рівнів готовності майбутніх вихователів до морального виховання дітей дошкільного віку засобами казки (констатувальний зріз у %).

Узагальнюючи результати констатувального зрізу, ми дійшли висновку, що більшість студентів, а саме 84,7 % знаходять на середньому рівні готовності до морального виховання дітей дошкільного віку засобами казки. Саме це доводить необхідність упровадження педагогічних умов підготовки майбутніх вихователів до морального виховання дітей дошкільного віку засобами казки. Цій темі присвячений розділ 3.2.

3.2. Реалізація педагогічних умов підготовки майбутніх вихователів до морального виховання дітей дошкільного віку засобами казки

Формувальний експеримент передбачав упровадження та реалізацію педагогічних умов підготовки майбутніх вихователів до морального виховання дітей дошкільного віку засобами казки.

Попередня експериментальна робота включала в себе три етапи: інформаційний, практично-діяльнісний та дослідницько-творчий. У змісті констатувального етапу, нами було зазначено педагогічні умови підготовки майбутніх вихователів до морального виховання дітей дошкільного віку засобами казки.

На інформаційному етапі відбувалася реалізація другої педагогічної умови – збагачення навчально-методичного забезпечення підготовки студентів до морального виховання дітей дошкільного віку засобами казки, що в свою чергу передбачає аналіз та підбір спеціальної літератури, аналіз героїв казок з метою формування у дитини позитивних моральних якостей, та формування професійної компетентності майбутніх вихователів ЗДО.

На практично-діяльнісному етапі – реалізація четвертої педагогічної умови – використання інноваційних та традиційних технологій для формування готовності студентів до морального процесу виховання у ЗДО.

На дослідницько-творчому етапі відбувається розробка студентського портфоліо (певні матеріали, які створені студентами) та використання методу казки під час проходження педагогічної практики у ЗДО.

Основним завданням формувального етапу можна назвати розробку певних методичних рекомендації щодо підготовки майбутніх вихователів до морального виховання старших дошкільників.

Реалізація першої педагогічної умови – формування позитивної мотивації до морального виховання дітей дошкільного віку засобами казки – забезпечує формування мотиваційного компонента готовності майбутнього вихователя до морального виховання дітей дошкільного віку засобами казки.

Ця умова допомагає студентам усвідомити значущість ефективності морального виховання засобами казки, а також результативність цієї умови, тобто розвитку творчого потенціалу дітей дошкільного віку за допомогою казки.

Педагогічна умова спрямована на формування у студентів показників когнітивного, ціле-мотиваційного та процесуально-поведінкового

компонентів готовності майбутнього вихователя до морального виховання дітей дошкільного віку засобами казки.

Створення позитивної мотивації до морального виховання дітей дошкільного віку засобами казки, як педагогічна умова, використовувалася як наскрізна тема на всіх етапах.

Реалізація цієї умови має певну методику впровадження в освітній процес ЗВО, яка відповідає показникам компонентів готовності майбутнього вихователя до морального виховання дітей дошкільного віку засобами казки:

- Когнітивний компонент, який передбачає розроблення майбутніми вихователями плану виховної роботи, яка забезпечить практичну спрямованість змісту освіти студентів на саморозвиток; визначення дітей з проблемами виховання та вирішення їх завдяки методу казки. Ще можливе створення певної авторської казки, яка розвиває логічне мислення, використовуючи теоретичні знання.

- Ціле-мотиваційний компонент передбачає створення проблемного діалогу зі студентами, під час якого відбувається обговорення певного питання в групі, студенти виявляють різноманітність свого мислення, забезпечуючи формування цілеспрямованості до діяльності, яке сприяє створенню індивідуального алгоритму вирішення поставленої проблеми. Відбувається розробка фрагментів занять з використанням засобів казки, що допомагає стимулювати студентів та виявляти свою креативність. Заняття-тренінг, яке допомагає вдосконалити логічне мислення й уяву та формує вміння ефективно працювати над моральним виховання дошкільників.

- Процесуально-діяльнісний компонент передбачає розробку фрагментів занять з використання засобів казки. Колективне складання казки є ефективним прийомом активізації творчої уяви майбутнього вихователями під час використання методу виховання казкою. Може відбуватися у вигляді запитань – відповідей, які допомагають розвивати у студентів позитивну

мотивацію використання засобів казки у моральному вихованні дітей дошкільного віку.

Перша педагогічна умова реалізується під час викладання таких дисциплін, як «Педагогіка дошкільна», «Психологія дитяча», «Психологія дитячої творчості», де ознайомили майбутніх вихователів з певними теоретичними положеннями, які впливають на творчий доробок педагогічного процесу.

Під час вивчення методу виховання казкою, викладачами було використано такі форми навчання, як лекція (проблемна), практичні заняття, з використанням діалогічного стилю спілкування.

Л. Кадченко [67] та Т. Зінкевич-Євстигнеєва [59] пропонували такі вправи роботи з казкою: написання власної казки з елементами гри, створення казки на основі так званих «помилки», створення казки на основі тільки одного слова, перетворення казки на новий лад.

Нами було запропоновано гру «Світ казки», під завершення гри, студенти створили власну групову казку. Під час цієї гри, студенти називали різні види світів, потім визначали, як виглядає природа в цьому світі (її рослини, водойми та різноманітні чарівні істоти). Також визначили головних героїв, як позитивних, так і негативних та характеризували їх моральні якості. Під час такої діяльності відбувається переплітання елементів казки з пригодницькою фантастикою, аналіз та порівняння позитивних й негативних героїв допоміг студентам виділити необхідні моральні якості для соціального середовища.

Також відбувалася індивідуальна самостійна робота студентів, яка допомогла оволодіти методом виховання казкою та спрямована на узагальнення й систематизацію отриманих знань. Індивідуальна робота здійснювалася на трьох рівнях:

1 рівень – творчо-пошуковий, який передбачає використання інтерактивних технологій, розробку тестів й проектів, використання ділових ігор та тренінгів.

2 рівень – репродуктивний, який вимагає від студентів знання основних понять та вміння їх коректного застосування під час виникнення певних проблемних ситуацій.

3 рівень – репродуктивно-творчий, потребує самостійного пошуку та аналізу літературних джерел під час виконання певного завдання.

Реалізація другої педагогічної умови – збагачення навчально-методичного забезпечення підготовки студентів до морального виховання дітей дошкільного віку засобами казки, що в свою чергу передбачає аналіз та добір спеціальної літератури, аналіз героїв казок з метою формування у дитини позитивних моральних якостей та формування професійної компетентності майбутніх вихователів ЗДО – відбулася через доповнення певним матеріальним забезпеченням щодо морального виховання дітей дошкільного віку.

Формування особистості майбутнього вихователя потребує постійного включення в професійно-орієнтовані практичні ситуації, для формування професійної компетентності студентів, під час включення спеціальних практичних завдань, які допоможуть стимулювати розвиток морального виховання спочатку у студентів, які надалі навчатимуть цьому дошкільників.

Методика реалізації цієї педагогічної умови відбулося за такими компонентами:

- Когнітивний компонент, було використано бесіду-роздум «Казка як метод морального виховання», який передбачає поглибити знання студентів щодо використання засобів казки, визначення основних засобів морального виховання; аукціон-вікторина «Метод виховання казкою» (про зміст цього методу, її основні засоби та спрямованість).

- Процесуально-діяльнісний, під час якого відбувалася методична робота з додатковими джерелами інформації щодо використання методу казки як засобу морального виховання; самостійне розроблення фрагментів занять з елементом самооцінки.

- Ціле-мотиваційний компонент, під час якого відбувається

позитивна настанова щодо підготовки майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу до формування моральних характеристик особистості; перевірка знань студентів щодо професійно-педагогічної діяльності вихователя.

Ми переконалися в тому, що завдяки відвідуванню занять провідних вихователів та свої колег з аналізом їх занять, у майбутніх вихователів формується певні критерії готовності студента до морального виховання дітей дошкільного віку засобами казки. Під час аналізу, студенти вчаться оцінювати роботи своїх колег та свою власну.

Основними завданнями, які допоможуть сформувати готовність студентів до морального виховання дітей засобами казки нами було виділено наступні:

1. Використовувати час на підготовку такий, який більш наближений до умов закладу дошкільної освіти.
2. Активізувати увагу групи.
3. Використовувати раніше засвоєні теоретичні знання та практичні уміння в будь-яких ситуаціях.

Прикладом можна назвати створення проекту «Морально-соціальні правила та норми в життєдіяльності суспільства». Це певна настанова для розвитку методичних можливостей студентів та їх творчих здібностей.

Майбутні вихователі відзначили такі форми роботи з казкою, як: малювання казки, створення або інсценування казки та різні авторські дидактичні ігри. Це дає змогу нам зрозуміти, що метод виховання казкою є методом вирішення різноманітних проблем, який впливає на почуття, мотивацію й емоції студента у процесі діяльності.

Для досягнення мети збагачення навчально-методичного забезпечення підготовки студентів до морального виховання дітей дошкільного віку засобами казки було розроблено й впровадженню в освітній процес закладів вищої освіти навчально-методичний посібник «Підготовка майбутніх

вихователів дітей старшого дошкільного віку до морального виховання дошкільників засобами казки».

Навчально-методичний посібник є компонентом загального процесу підготовки майбутнього вихователя до професійної діяльності та побудований на принципі єдності практичної та теоретичної діяльності майбутніх вихователів дітей дошкільного віку.

Структура навчально-методичного посібника включає три розділи.

Перший розділ «Проблема підготовки вихователів дітей дошкільного віку», в якому висвітлено основні форми та методи професійної підготовки вихователів дітей дошкільного віку, обґрунтовано педагогічні умови підготовки майбутніх вихователів дітей дошкільного віку до морального виховання дошкільників засобами казки.

У другому розділі «Теоретичні основи виховання дітей дошкільного віку» зазначено розуміння поняття морального виховання; принципи, методи та засоби морального виховання дітей дошкільного віку.

Третій розділ – «Казка як один із засобів морального виховання дошкільників» визначає сутність методу виховання казкою та основні його характеристики. Також наведено рекомендації щодо здійснення до морального виховання дошкільників засобами казки.

Тож, реалізація другої педагогічної умови допомогла збагатити навчально-методичним забезпеченням підготовки студентів до морального виховання дітей дошкільного віку засобами казки.

Реалізація третьої педагогічної умови – активізація освіченості та творчої діяльності майбутнього вихователя у процесі використання методу казки – здійснювалася в освітньо-розвивальному процесі взаємодії викладачів зі студентами.

Упровадження цієї умови в навчальний процес ЗВО має певні характеристики за компонентами:

- Когнітивний компонент передбачає проведення ділових

ігор «Я-творець», організацію аукціону, який активізує організаторські та проектувальні вміння; складання портфоліо вихователя ЗДО, тобто створення власних сюжетів, технологій; фрагменти занять із збагачення умінь дошкільників працювати з казкою.

- Процесуально-діяльнісний компонент, який передбачає заняття-тренінг «Я – моральна особистість»; певні творчі завдання з казкою, серед яких придумати казку за кінцем або початком, змінити головних героїв, створити нову казку, що допоможе студентові розуміти свою спроможність та успішність у процесі складання казок.

- Ціле-мотиваційний компонент – фрагменти занять, під час яких відбувається складання нових авторських казок.

Мікро ситуація «Я вихователь». Студенти об'єднуються у дві групи: «дошкільники» та «вихователь». Розігрування ситуації розпочиналося з бесіди, в якій треба звернути увагу на поведінку дитини, далі знайти причину такої поведінки та вирішити це завдання використовуючи метод казки. Після розігрування ситуації відбувалося обговорення.

Такий вид роботи в експериментальному навчанні є важливим засобом переходу від теорії в педагогічну практику. Це сприяє оволодінню студентами фахових практичних умінь та навичок у процесі готовності майбутнього вихователя до морального виховання дошкільників засобами казки. Після проведення такої роботи у студентів підвищився рівень творчої активності, вони стали більш впевненішими в собі та страх н вирішення певних педагогічних ситуацій почав зводитися до мінімуму.

Реалізація четвертої педагогічної умови – використання інноваційних та традиційних технологій для формування готовності студентів до морального процесу виховання у ЗДО.

Під час реалізації цієї умови було такі форми та методи роботи:

1. Виставка науково-методичної літератури.
2. Майстер-клас «Говоримо з дітьми про мораль».
3. Тренінг «Морально вихований педагог – морально

виховані діти».

4. Бесіда на тему «Ефективні форми та методи морального виховання дітей старшого дошкільного віку засобами казки».

5. Консультації з питань морального виховання та розвитку дітей різними інноваційними методами.

6. Підсумкова конференція «Виховання дитини потрібно починати з себе».

7. Педагогічна та науково-дослідна практика (організація освітньої та навчально-пізнавальної діяльності).

В таблиці 3.1. наведено схематично певні педагогічні умови, компоненти яким вони відповідають та основні форми й методи роботи.

Педагогічні умови		
Створення ціннісного середовища засобами моральних чесноти.	Збагачення, систематизація та поглиблення знань студентів про методи, форми, засоби та сутність формування моральності дітей дошкільного віку засобами казки.	Використання інноваційних та традиційних технологій для розуміння процесу виховання засобами казки у ЗДО.
Компоненти		
Особистісно-мотиваційний	Когнітивний	Діяльнісний
Форми та методи роботи		
1. Консультації, походи, екскурсії, «тематичні заняття»; 2. Тренінги «Моральне виховання як один із чинників	1. Проблемні лекції «Як знайти в собі добро?», «Чи всі люди мають моральні цінності?». 2. Дебати, метод кейсу, дискусії.	1. Виставка науково-методичної літератури. 2. Майстер-клас «Говоримо з дітьми про мораль».

<p>загального розвитку дошкільників», «Моральні цінності», «Розуміння шляхів виховання дитини», «Скажи, який я?», «Разом творимо добро».</p> <p>3. Самостійне складання програми самовдосконалення «Я – морально вихована людина»</p> <p>4. Виховні заходи: «Найвищі моральні цінності в житті людини», «Доброта врятує світ», «Моральний ідеал».</p> <p>5. Ведення щоденників самопізнання.</p>	<p>3. Написання навчально-методичного портфоліо на тему: «Формування моральності у дітей старшого дошкільного віку засобами казки».</p> <p>4. Самостійні науково-дослідницька робота студентів, така як: написання рефератів із питань досліджуваної проблеми; включення елементів наукового пошуку в педагогічну практику студентів; включення питань із досліджуваної проблеми у плани лабораторних, практичних, семінарських занять; підготовка індивідуальних науково-дослідницьких завдань та курсових робіт;</p> <p>5. Воркшопи на тему «З чого починається мораль?», «Умови формування морального виховання у дошкільників».</p>	<p>3. Тренінг «Морально вихований педагог – морально виховані діти».</p> <p>4. Бесіда на тему «Ефективні форми і методи морального виховання дітей дошкільного віку».</p> <p>5. Консультації з питань морального виховання та розвитку дітей.</p> <p>6. Підсумкова конференція «Виховання дитини потрібно починати з себе».</p> <p>7. Педагогічна та науково-дослідна практика (організація освітньої та навчально-пізнавальної діяльності).</p>
--	---	--

Табл. 3.1. Схематична характеристика педагогічних умов, компонентів та основних форми й методів роботи.

На формувальному етапі студентам пропонувалося створення власної казки, групове складання казки, розповідання всім відомої казки, написання казки за дві хвилини. Такі види роботи є цікавими для дітей. Адже, дошкільник розуміє певні моральні образи, причинно-наслідкові зв'язки та оцінює поведінку героїв. У процесі створення або слухання казки, у дітей дошкільного віку розвивається фантазія та творча діяльність.

Створення портфоліо «Формування моральності у дітей старшого дошкільного віку» допомогло майбутнім вихователям подолати страх від виховної роботи. Виховання – це цілеспрямована робота, під час якої визначається можливість досягнення необхідних моральних правил й норм поведінки у соціальному середовищі.

Ми вважаємо, що кожен студент повинен мати так звану «скарбничку знань», до якої він в будь-яку мить може звернутися по допомогу. Також, це допоможе студентів мати певні успіхи в професійній діяльності.

Портфоліо має кілька різновидів, серед яких є портфоліо, як і спрямовані на результати роботи студента; портфоліо, які містять матеріали самооцінки своїх досягнень; тематичне портфоліо, що демонструє роботу студента з певної теми; портфоліо, де проведений аналіз роботи з різними джерелами; портфоліо, яке містить всі матеріали, які відображають процес та вирішення певної ситуації; портфоліо для розвитку навичок творчого мислення. Такий вид роботи підвищує самооцінку студента та є ефективним засобом оцінки власної діяльності.

Тренінг «Морально вихований педагог – морально виховані діти» дозволив студентам розширити знання щодо морального виховання; формувати власний стиль спілкування в практичній професійній діяльності; формувати позитивний імідж сучасного вихователя; виробити необхідні практичні навички. Така форма роботи підвищує інтерес студентів до вивчення фахових дисциплін та розвиває спрямованість на майбутню фахову діяльність.

Самостійно розроблені практичні завдання продемонстрували нам рівень сформованості готовності майбутнього вихователя до морального виховання дітей дошкільного віку засобами казки з огляду на виокремлені компоненти, критерії та показники.

У цілому, реалізація визначених педагогічних умов підготовки майбутніх вихователів до морального виховання дітей дошкільного віку засобами казки; послідовне їх впровадження має позитивний вплив на процес формування усіх компонентів (когнітивного, діяльнісного, особистісно-мотиваційного), а також, забезпечило розвиток відповідних професійних умінь та навичок у студентів.

3.3 Зміст та аналіз результатів експериментального дослідження

Метою прикінцевого етапу дослідження було виявлення ефективності реалізації педагогічних умов підготовки майбутніх вихователів до морального виховання дітей старшого дошкільного віку засобами казки.

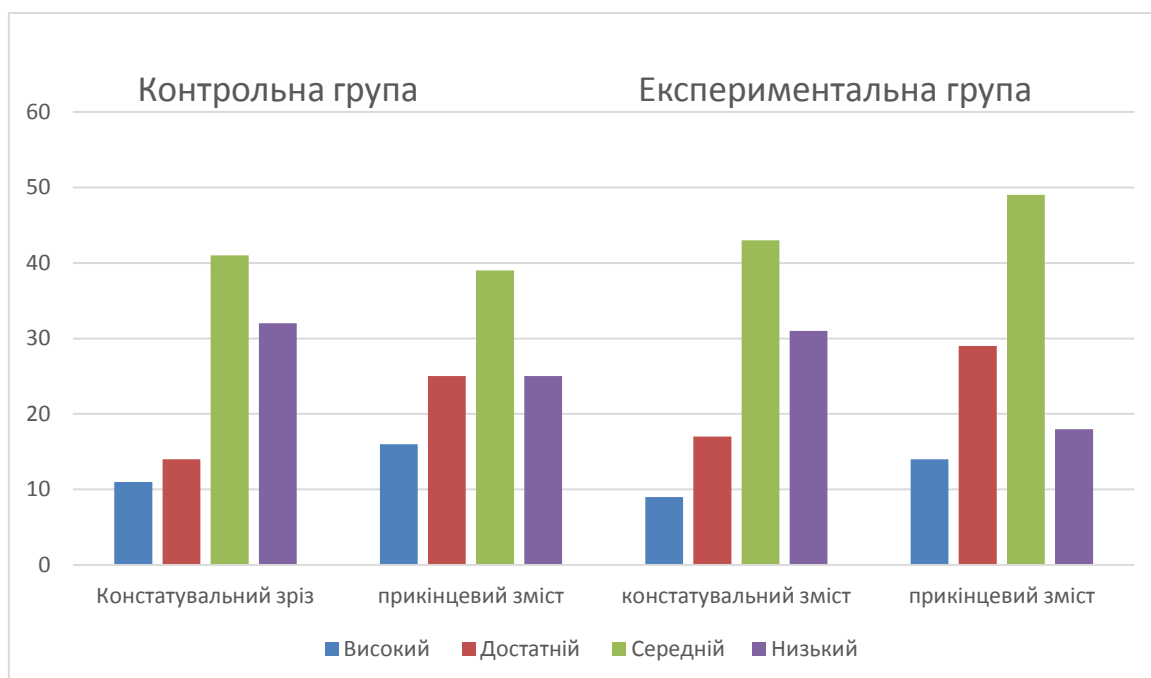
Підсумковий аналіз було проведено, використовуючи завдання, які є аналогічними тим, що ми використовували на констатувальному етапі дослідження. Це дало нам змогу порівняти дані до та після формувального експерименту, на основі чого зробити висновки щодо певних змін рівнів сформованості готовності майбутніх вихователів до морального виховання дітей дошкільного віку засобами казки.

У результаті прикінцевого зрізу в ході експериментальної роботи дослідження мотиваційного компоненту нами були отримані такі дані. Наявність настанови на застосування методу казки для морального виховання дітей старшого дошкільного віку на високому рівні студенти ЕГ – 23 % , у КГ – 23 %. Достатній рівень спостерігаємо у 30,8 % ЕГ, порівняно з 23 % - у КГ. На середній рівень зафіксовано 38,5 % студентів ЕК, у порівнянні з 46,2 % - КГ. Низький рівень визначив лише 7,7 % студентів ЕК, 7,7 % - у КГ.

Треба зазначити, що збільшилась кількість майбутніх вихователів, які мають бажання вдосконалити організацію виховного процесу в ЗДО. На високому рівні студенти ЕГ виявили 30,8 % та 15,4 % студентів КГ. Достатній рівень сформованості продемонстрували 15,4 % студентів ЕГ, 30,8 % – КГ. Середній рівень виявлено в 30,8 % студентів, порівняно з 23 % – КГ. На низькому рівні діагностовано 23 % студентів ЕГ та 30,8 % - КГ.

Розподіл студентів за рівнями готовності майбутніх вихователів до застосування методу казки для морального виховання дітей старшого дошкільного віку за мотиваційним компонентом до та після експерименту подано на рис. 3.9.

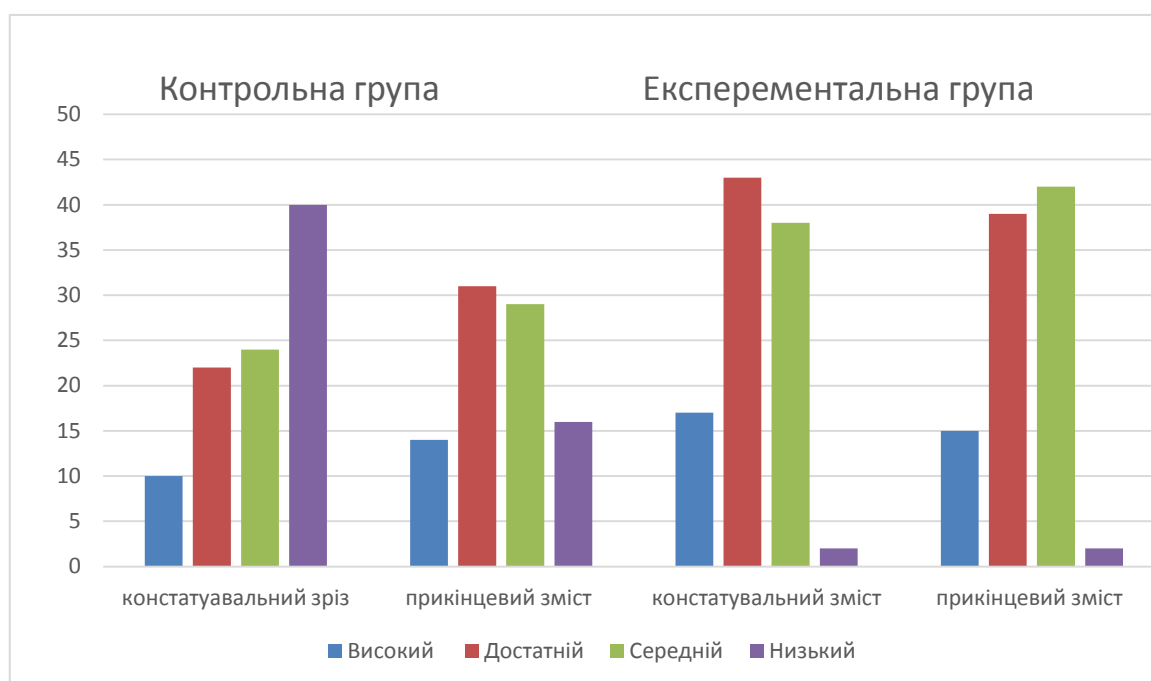

Рис. 3.9. Досягнення студентів КГ і ЕГ (за мотиваційним компонентом) до і після формуального експерименту

Підсумовуючи дані, можна зазначити позитивні зміни щодо високого рівня готовності майбутнього вихователя за мотиваційним компонентом підвищилось на 30,8 % студентів. До достатнього рівня відносимо 23 % студентів КГ, та 30,8 % – ЕГ. Середній рівень залишився майже незмінним, 30,8 % студентів КГ та 23% – ЕГ. На низькому рівні 15,4 % студентів КГ та 15,4 % студентів ЕГ.

У ході експериментальної роботи в результаті прикінцевого зрізу досліджуючи діяльнісний компонент готовності студентів до морального виховання дошкільників засобами казки. Високий рівень сформованості вміння організувати коректну діяльність дошкільників було визначено у 23% студентів ЕГ, та 30,8 % – КГ. Достатній рівень показали 23 % студентів ЕГ, у порівнянні 15,4 % – КГ. Середній рівень визначили 46,2 % студентів ЕГ, та КГ – 38,8 %. Низький рівень продемонстрували 7,7 % студентів ЕГ, у той час як студенти КГ – 15,4 %.

Щодо наявності вмінь у майбутніх вихователів до правильно застосування сучасних методів під час морального виховання дітей старшого дошкільного віку та створення дидактичного матеріалу для підготовки студентів до впровадження методу виховання казкою на високому рівні показали 23 % студентів ЕГ, 15,4 % – КГ. Достатній рівень виявлено у 46,2 % студентів ЕГ, що майже як і у студентів КГ – 38,5 %. Середній рівень присутній у 23,1 % студентів ЕГ, у порівнянні з КГ – 38,5 %. Низький рівень сформованості виявлено однаковий як у студентів КГ та ЕГ – 7,7 %.

Рис. 3.10 Досягнення студентів КГ і ЕГ (за діяльнісним компонентом) до і після формувального експерименту

З цієї діаграми видно, що високий рівень студентів ЕГ знизився на 2 % (від 17% до 15%). Достатній рівень також зменшився на 4 % (від 43% до 39%).

Середній рівень підвищився на 4 % (від 38% до 42%). А низький рівень залишився на місці – 2% має як група студентів КГ, так і ЕГ.

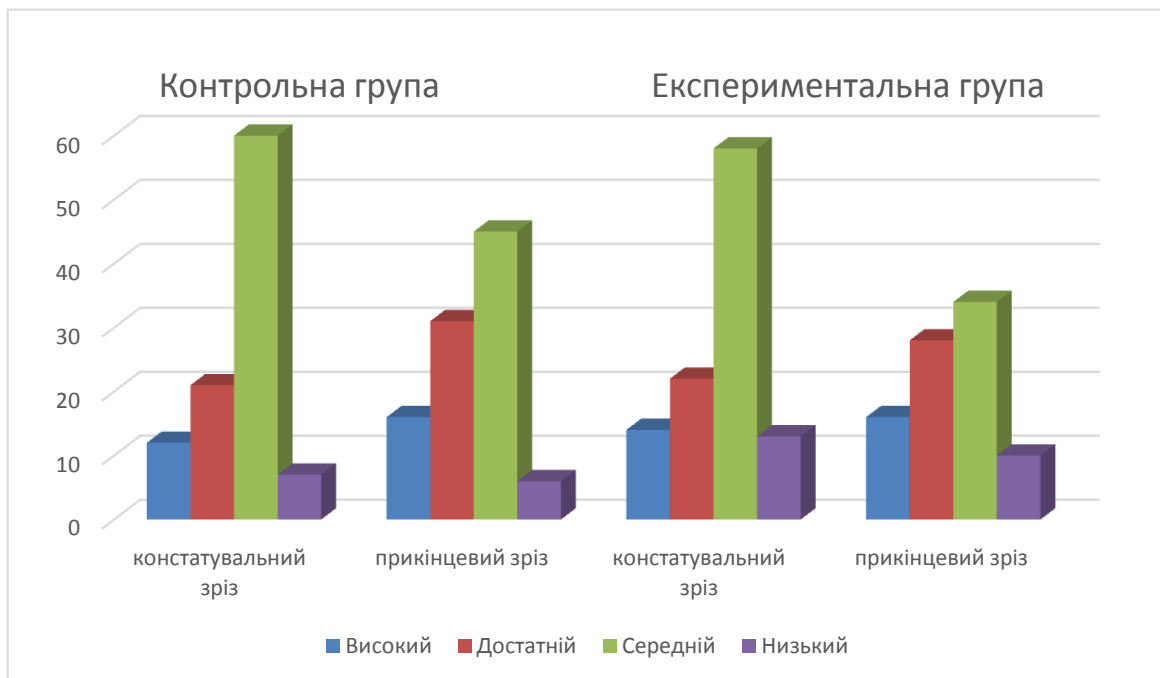
Тож, середній показник рівнів готовності майбутніх вихователів до морального виховання дітей дошкільного віку засобами казки когнітивного компонента склав: високого рівня щодо сформованості знань про моральне виховання у навчально-виховному процесі ЗДО досягли 41% студентів ЕГ, у порівнянні з 20% КГ. Достатній рівень виявлено у 28% студентів ЕГ, а у КГ – 14%. До середнього рівня відносимо 29% студентів ЕГ та відповідно 64% – у КГ. Низький рівень залишився незмінним – 2% студентів КГ та КГ.

Сформованість знань щодо форм та методів організації виховного процесу дітей дошкільного віку засобами казки, оцінювання ефективності розроблених матеріалів на високому рівні виявлено у 29% студентів ЕГ та 12% – КГ. Достатній рівень виявлено у 19% студентів ЕГ та у 16% – КГ. До середнього рівня віднесено 46% студентів ЕГ у порівнянні з 20% КГ. Низький рівень виявлений у 8% студентів КГ та у 52% - КГ.

Високий рівень знань про способи застосування казки як засобу морального виховання дітей дошкільного віку продемонстрували 28% студентів ЕГ у порівнянні з 14% КГ. Достатній рівень знань виявлено у 39% студентів ЕГ та 26% – КГ. На середньому рівні знань залишилось 24% студентів ЕГ у порівнянні 23% КГ. Низький рівень зафіксовано у 9% студентів ЕГ та 37% КГ.

Характерним є те, що студенти значно підняли свій рівень знань щодо форм та методів організації виховного процесу дітей дошкільного віку засобами казки.

На рис. 3.11. представлено наочний результат досягнення студентів КГ та ЕГ до й після експерименту за когнітивним компонентом.

Рис. 3.11. Досягнення студентів КГ і ЕГ до і після формувального експерименту (за когнітивним компонентом)

Відповідно до діаграми, в ЕГ збільшилась кількість майбутніх вихователів (за когнітивним компонентом), які відносяться до високого рівня готовності з 2% , достатнього рівня на 6%, середнього – на знизилась на 24%, низького зменшився на 3%.

У контрольній групі високого рівня досягли 16% студентів, у порівнянні 12% під час констатувального етапу. Достатній був 21%, став – 31%. Середній рівень – 45% у порівнянні з 61 % на констатувальному етапі. Низький рівень зменшився на 1% (від 7% до 6%).

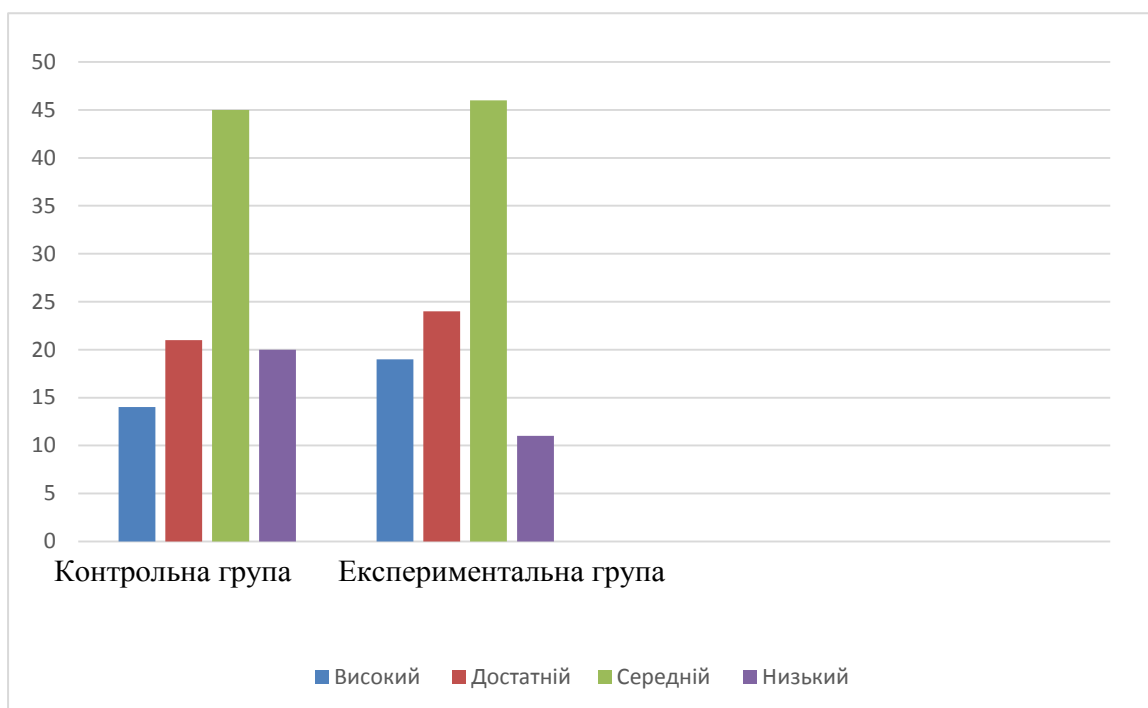
Узагальнену таблицю щодо підготовки майбутніх вихователів до морального виховання дітей старшого дошкільного віку засобами казки наведено нижче.

Рівні готовності							
Контрольна група				Експериментальна група			
Високий	Достатній	Середній	Низький	Високий	Достатній	Середній	Низький
14	19	44	23	19	24	46	11

Таблиця 3.2. Рівні готовності майбутніх вихователів до морального виховання дітей старшого дошкільного віку засобами казки (прикінцевий зріз)

Як розуміємо з таблиці, до високого рівня готовності в КГ віднесено 14%, а ЕГ - 19%. Достатній рівень продемонстрував 19 % студентів КГ та 24% студентів ЕГ. Середній рівень віднесено 44% КГ та 46% студентів ЕГ. Низький рівень віднесено 23 % студентів КГ та 11% - ЕГ.

Пропонуємо продемонструвати це в вигляді рисунку.

Рис. 3.12 Рівні готовності студентів до використання засобів казки у процесі морального виховання дітей дошкільного віку (прикінцевий зріз)

Аналізуючи рисунок 3.12., можемо сказати, що результати дослідження отримані в експериментальній групі значно кращі, аніж у контрольній групі.

До високого рівня готовності в ЕГ віднесено на 5 % більше студентів, ніж у КГ. Достатній рівень у КГ на 3% менше студентів, ніж у ЕГ. На середньому рівні майже нічого не змінилося – студентів КГ 45% та ЕГ 46%. До низького рівня віднесено на 9% менше студентів в ЕГ, ніж у КГ.

Таким чином, готовність майбутніх студентів до морального виховання дітей старшого дошкільного віку зростає в ЕГ після проведення нами формувального експерименту, у порівнянні з констатувальним етапом.

Після проведення формувального експерименту, до високого рівня готовності віднесено 19 % студентів, яка на 5 % більше, ніж до проведення досліджуваної роботи. До достатнього рівня – 18 % та 24 %; до середнього рівня – 28 % та 46 %; до низького – 31 % та 11% до проведення формувального експерименту.

У контрольній групі також відбулися незначні зміни. До високого рівня готовності за кінцевими результатами є 14 % у порівнянні 9 % на констатувальному етапі; на достатньому рівні – 21 % та 17 %; до середнього – 45 % та 37 %; до низького – 21 %, у порівнянні з 38 %.

Висновки до розділу 3

З метою перевірки ефективності розроблених нами педагогічних умов підготовки майбутніх вихователів дітей дошкільного віку до морального виховання дошкільників засобами казки, нами було проведено експериментальне дослідження за певними етапами.

Цей педагогічний експеримент був організований у Національному університеті «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка та спирався на теоретичну й практичну підготовку студентів. Педагогічний експеримент включав у себе впровадження поетапно педагогічних умов підготовки майбутніх вихователів дітей старшого дошкільного віку до морального виховання дошкільників засобами казки.

На етапі пошуково-розвідувальному нами було проведене опитування студентів спеціальності 012 «Дошкільна освіта» з метою з'ясування їх розуміння морального виховання саме засобами казки. Виявили, що студенти потребують спеціальних знань та вмінь щодо коректного впровадження та використання засобів казки у виховному процесі.

Аби зібрати дані щодо визначених компонентів та їх показників, нами було використано опитування.

Отримавши результати констатувального зрізу, було виділено чотири рівні сформованості готовності майбутніх вихователів дітей дошкільного віку до морального виховання дошкільників засобами казки, до яких відносимо високий рівень, достатній, середній та низький рівні.

Проаналізувавши результати констатувального зрізу, ми дійшли висновку, що рівень підготовки студентів КГ та ЕГ до морального виховання дошкільників засобами казки майже не відрізняється. Ця готовність сформована на середньому рівні – 46 % у ЕГ та КГ. Високий рівень готовності у КГ 15,4 %, а у ЕГ – 23 %. Достатній рівень виявлено у 23 % у студентів КГ та 23 % ЕГ. Низький рівень діагностовано у 15,4 % студентів КГ та 7,7 % – ЕГ.

Це зумовило впровадження спеціальних педагогічних умов підготовки майбутніх вихователів дітей дошкільного віку до морального виховання дітей старшого дошкільного віку засобами казки.

На інформаційному етапі відбувалася реалізація другої педагогічної умови – збагачення навчально-методичного забезпечення підготовки студентів до морального виховання дітей дошкільного віку засобами казки, що в свою чергу передбачає аналіз та підбір спеціальної літератури, аналіз героїв казок з метою формування у дитини позитивних моральних якостей, та формування професійної компетентності майбутніх вихователів ЗДО.

На практично-діяльнісному етапі – реалізація четвертої педагогічної умови – використання інноваційних та традиційних технологій для формування готовності студентів до морального процесу виховання у ЗДО;

створення навчально-методичного посібника «Підготовка майбутніх вихователів дітей дошкільного віку до морального виховання дошкільників засобами казки».

На дослідницько-творчому етапі відбувається розробка студентського портфоліо (певні матеріали, які створені студентами) та використання методу морального виховання казкою під час проходження педагогічної практики у ЗДО.

Реалізація педагогічних умов формування підготовки майбутніх вихователів до морального виховання дітей старшого дошкільного віку засобами казки – є цілісним процесом, який потребує функціонування всіх елементів змістової підготовки ВНЗ з цілеспрямованим використанням певного комплексу організаційних методів та форм.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Узагальнюючи теоретичні аспекти та результати експерименту, можна зробити наступні висновки:

1. Аналіз вітчизняної та зарубіжної психолого-педагогічної літератури з досліджуваної нами теми дозволяє зробити висновок, що підготовка майбутніх вихователів дітей дошкільного віку до морального виховання засобами казки є процесом формування у дітей уявлень про моральність, моральні правила та норми, також, про моральне виховання засобами казки.

Результатом підготовки студентів виступає готовність майбутніх вихователів дітей дошкільного віку до морального виховання дошкільників засобами казки. Готовність майбутніх вихователів дітей дошкільного віку до морального виховання дошкільників засобами казки виявляється через мотиваційний, діяльнісний, когнітивний та інструментально-організаційний компоненти.

2. Нами було визначено та обґрунтовано педагогічні умови підготовки майбутніх вихователів дітей старшого дошкільного віку до морального виховання засобами казки: формування позитивної мотивації до морального виховання дітей засобами казки; збагачення навчально-методичного забезпечення підготовки студентів до морального виховання дошкільників засобами казки, що в свою чергу передбачає аналіз та добір спеціальної літератури, аналіз героїв казок з метою формування у дитини позитивних моральних якостей, та формування професійної компетентності майбутніх вихователів ЗДО; активізація освіченості та творчої діяльності майбутнього вихователя у процесі використання методу казки; використання інноваційних та традиційних технологій для формування готовності студентів до морального процесу виховання у ЗДО; збагачення освітнього процесу ЗВО навчального-методичним посібником «Підготовка майбутніх вихователів дітей дошкільного віку до морального виховання дошкільників засобами казки».

Визначені нами педагогічні умови підготовки студентів до морального виховання старших дошкільників засобами казки становлять єдину систему, взаємопов'язані між собою та реалізуються на всіх етапах дослідження.

3. У процесі дослідження визначено основні критерії та їх показники, а також рівні готовності майбутніх вихователів дітей дошкільного віку до морального виховання дітей старшого дошкільного віку засобами казки.

Визначення рівнів готовності майбутніх вихователів дітей дошкільного віку до морального виховання дошкільників засобами казки відбувалося за такими показниками: загальні знання про завдання дошкільної освіти; знання про закономірності та особливості розвитку дітей старшого дошкільного віку; знання про необхідні нормативні документи; особливості творчої організації морально-виховного процесу, спрямованого на розвиток особистості майбутнього фахівця; знання та розуміння про моральне виховання дошкільників засобами казки; вміння проводити моніторинг розвитку та моральної вихованості дітей дошкільного віку; визначення інноваційних проблем у морально-виховному процесі; розробка навчально-методичних морально-виховних заходів; навчально-методичних посібників щодо морального виховання засобами казки; вміння аналізувати якість морально-виховного процесу засобами казки в конкретному ЗДО відповідно до доцільно обраних критеріїв; аналіз та узагальнення отриманих результатів, порівняння їх з попередніми; побудова взаємин «вихователь-дошкільник» відповідно до цілей морального виховання; ціннісне ставлення до професійної діяльності вихователя ЗДО; усвідомлення її важливості та значущості; прояв інтересу до обраної професії; професійна спрямованість студентів на морально-виховну роботу з дітьми дошкільного віку засобами казки, яка виражається в любові до дітей, бажанні з ними працювати, надавати їм допомогу; потреба у постійному самовдосконаленні та саморозвитку; розвиток ключових компетентностей та компетенцій особистості, впровадження теоретичних знань на практиці; прагнення до успіху у професійно-виховній діяльності; планування морально-виховної

діяльності засобами казки; вияв індивідуальних умінь та якостей особистості, серед яких уміння спілкуватися з дітьми, відчувати їх внутрішній світ, вміння організувати виховання дітей; формування у майбутнього вихователя необхідних вмінь та знань особистості майбутнього фахівця щодо морального виховання засобами казки; вміння використовувати різноманітні методи та прийоми морального виховання дітей старшого дошкільного віку. Готовність майбутніх вихователів до морального виховання дітей дошкільного віку засобами казки може проявлятися на високому, достатньому, середньому та низькому рівнях.

4. Експериментально перевірено ефективність розроблених педагогічних умов підготовки майбутніх вихователів старших дошкільників до морального виховання засобами казки.

Аналізуючи результати експериментального дослідження, нами було доведено, що реалізація педагогічних умов підвищила якість підготовки майбутніх вихователів дітей старшого дошкільного віку до морального виховання засобами казки.

Після проведення експерименту до високого рівня готовності віднесено 19 % студентів, що на 5 % більше, ніж до проведення досліджуваної роботи. До достатнього рівня – 18 % та 24 %; до середнього рівня – 28 % та 46 %; до низького – 31 % та 11% до проведення формувального експерименту.

У контрольній групі також відбулися незначні зміни. До високого рівня готовності за кінцевими результатами є 14 % у порівнянні 9 % на констатувальному етапі; на достатньому рівні – 21 % та 17 %; до середнього – 45 % та 37 %; до низького – 21 %, у порівнянні з 38 %.

Проблема підготовки майбутніх вихователів дітей старшого дошкільного віку до морального виховання дошкільників засобами казки є перспективною та потребує подальших досліджень й вдосконалення щодо змісту, форм та методів роботи щодо підготовки студентів до морального виховання засобами казки; розробці дидактичних та навчально-методичних джерел розуміння виховного процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авдеев А. П. Влияние дифференцированного подхода к учащимся в процессе обучения на развитие у них стремления к самообразованию. Формирование у учащихся стремления к самообразованию. Волгоград: ВГПИ, 1976. С. 43-49
2. Адлер А. Понять природу человека : пер. с нем. Санкт-Петербург: Академический проект, 1997. 265 с.
3. Адольф В.А. Профессиональная компетентность современного учителя: монография. Красноярск, 1998. 310с.
4. Академічний тлумачний словник української мови. 11 т. уклад. Білодід І. та ін. Київ : «Наукова думка», 1970 — 1980 рр.
5. Аніскіна Н. О. Педагогічна підтримка обдарованості. Київ : Шкіл. світ : Вид. Л. Галіцина, 2005. 128 с.
6. Апресян Р.Г. Этика: энциклопедический словарь. Москва: Гардарики, 2002. 389 с.
7. Бабак І. Моральне виховання дітей дошкільного віку: теоретичний аналіз проблеми. 2016р. 6 с. URL: <https://conference.pu.if.ua/forum/files/30112017/6/babak.PDF>.
8. Бабанский Ю. К. Избранные педагогические труды. Москва: Педагогика, 1989. 560 с.
9. Бабанский Ю. К. Проблемы повышения эффективности педагогических исследований : дидактический аспект. Москва: Педагогика, 1982. 192 с.
10. Багрій В.Н. Критерії та рівні сформованості професійних умінь майбутніх соціальних педагогів. Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна». 2012. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Znpkhist_2012_6_4.pdf
11. Базовий компонент дошкільної освіти. Науковий керівник: А. М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф, д-р пед. наук; Авт. кол-в: Богуш А. М., Беленька Г. В., Богініч О. Л., Гавриш Н. В., Долинна О. П., Ільченко Т.

С., Коваленко О. В., Лисенко Г. М., Машовець М. А., Низковська О. В., Панасюк Т. В., Піроженко Т. О., Поніманська Т. І., Сідельнікова О. Д., Шевчук А. С., Якименко Л. Ю. Київ: Видавництво, 2012. 26 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/doshkilna/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-na-sajt-ostatochnij.pdf>

12. Басюк Н.А. Моральне виховання дітей дошкільного і молодшого шкільного віку: погляди класиків і практика сьогодення. Інклюзія в умовах професійної (професійно-технічної) освіти. Житомир: ФОП «Левковець», 2019. С.58-67.

13. Белкин А. С. Ситуация успеха. Как ее создать: кн. для учителя. Москва: Просвещение, 1991. 176 с. (Серия: Мастерство учителя: идеи, советы, предложения»).

14. Беспалько В. П. Слагаемые педагогической технологи. Москва : Педагогика, 1989. 228 с.

15. Беленька Г. В. Вихователь дітей дошкільного віку: становлення фахівця в умовах навчання. Монографія. Київ : Світоч, 2006. 304 с.

16. Беленька Г.В. Формування професійної компетентності майбутніх вихователів дітей дошкільного віку в умовах університетської освіти. Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Сер.: Психолого-педагогічні науки. 2012. № 4.

17. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти : Монографія. Київ: Атіка, 2009. 684 с.

18. Биков В. Ю., Кухаренко В. М., Сиротенко Н. Г. та ін. Технологія створення дистанційного курсу. Навч. посібник. За ред. В. Ю. Бикова та В. М. Кухаренка. Київ: Міленіум, 2008. 324 с.

19. Блонский П. П. Введение в дошкольное воспитание. – Изд. 2-е, испр. Москва: Практические знания, 1917. 136 с.

20. Блощинський І. Г., Яремчик І. А., Олійник Л. В. Електронний навчальний посібник як засіб ефективного забезпечення дистанційного

навчання у навчальних закладах державної прикордонної служби України. Проблеми освіти. 2012. №71. С.122-127.

21. Богуш А.М. Витоки мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку: програма та методичні рекомендації. Одеса: Маяк, 1999. 88 с.

22. Богуш А. М. Творче самовираження дошкільників у художньо-мовленнєвій діяльності: монографія. А. М. Богуш, Л. І. Березовська. Одеса: М. П. Черкасов, 2008. 203 с.

23. Богуш А. М. Українське народознавство в дошкільному закладі : навч. посіб. для студ. вищих пед. навч. закл. А. М. Богуш, Н. В. Лисенко. 2-ге вид., переробл. і допов. Київ : Вища школа, 2002. 408 с.

24. Богоявленская Д. Б. Пути к творчеству. Москва : Знание, 1981. 96 с.

25. Божович Л. И. Развитие мотивов учения школьников. Л. И. Божович, Н. Г. Морозова, Л. С. Славина. Психологический журнал. 1990. Вып. 36. С. 4.

26. Борытко Н.М. Диагностическая деятельность педагога. Н.М. Борытко, В.А. Слостенин, И.А. Колесникова. Москва: Изд. центр «Академия», 2006. 288 с.

27. Бражнич О.Г. Педагогічні умови диференційованого навчання учнів загальноосвітньої школи : дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.07 «Теорія і методика виховання». Кривий Ріг, 2001. 238 с.

28. Бухлова Н. В. Сутнісний зміст поняття “Самоосвітня компетентність”. Наукова скарбниця освіти Донеччини. 2008. № 1. С. 4.

29. Буркова О. И. Подготовка учителя иностранного языка к межкультурной коммуникации в условиях педагогической компетенции : дисс ... канд. пед. наук : 13.00.08. Киров, 2001. 195 с.

30. Вачков И. Сочиняем сказки. Школьный психолог : Прил. к газ. „Первое сент.». 2003. № 19. 16–22 мая. С. 16.

31. Великий тлумачний словник сучасної української мови. з дод., допов. Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ, «Перун», 2009. 1736с.

32. Великий тлумачний словник української мови, з дод. і допов. Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К. : Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
33. Вергасов В. М. Активизация мыслительной деятельности студента в высшей школе. Киев: Вища школа, 1979. 216 с.
34. Веракса О. Про користь чарівної казки: психоаналітичний підхід. Вихователь-методист дошкільного закладу. 2010. № 10. С. 63–65.
35. Выготский Л. С. Развитие высших психических функций. Москва : Изд-во АПН РСФСР, 1960. 130 с.
36. Выготский Л.С. Педагогическая психология, под ред. В.В. Давыдова. Москва : Педагогика, 1991. 480 с.
37. Вишнякова С. М. Профессиональное образование : словарь. Ключевые понятия, термины, актуальная лексика. Москва : НМЦ СПО, 1999. 538с.
38. Вишневський О. Концепція демократизації українського виховання. Концептуальні засади демократизації та реформування освіти в Україні. Педагогічні концепції. Київ: Школяр. 1997. С. 78–122.
39. Гиро А. И. Мотивация и стимулирование самообразования учителей в системе повышения квалификации : автореф. дис. на получение научной степени кандидата пед. наук : специальность 13.00.01 "Общая педагогика". Минск, 1994. 18 с.
40. Гладуш В. А. Педагогіка вищої школи: теорія, практика, історія. Навч. посіб. В. А. Гладуш, Г. І. Лисенко Д., 2014. С.416.
41. Глозман Ж. Расскажи мне сказку... : методический материал. Начальная школа : Прил. к газ. „Первое сент.“. 2006. № 17. 1 -15 сент. С. 37–39.
42. Гозман Л. Я. Дистанционное обучение на пороге XXI века. Гозман Л. Я., Шестопап Е. Б. Ростов на Дону: Мысль, 1999. 368 с.
43. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376с.

44. Григорович Л. Педагогика и психология. Григорович Л. А, Марцинковская Т. Д. Москва: Гардарики, 2001. С. 104–106.
45. Декерс Л. Мотивация : теория и практика. Расширенный курс. Москва : Гросс-Медиа, 2007. 637 с.
46. Дистанційна освіта в країнах світу: що, де і як? URL: <http://www.chasipodii.net/mp/article/1369/>
47. Дистанційна освіта: плюси та мінуси. URL: <http://www.osvita.org.ua/distance/articles/18/>.
48. Доманюк О.М. Формування доброзичливості у дітей старшого дошкільного віку : навчально-методичний посібник. Кременець, 2018. 144 с.
49. Дубич К. В. Особистісно орієнтоване виховання студентів в умовах соціокультурного середовища вищого навчального закладу: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Рівне, 2007. 267 с.
50. Дубинська О. Казкотерапія як засіб розвитку творчих здібностей дошкільників. Психолог дошкілля. 2014. №10.
51. Дуплійчук О. М. Проектно-комунікативна технологія як складова професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя-філолога. Науковий вісник Донбасу. 2013. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/nvd_2013_1_12.pdf
52. Жернов В.И. Теоретико-методологические основы формирования профессионально педагогической направленности личности студента педвуза: Монография. Магнитогорск, 1999. 116 с.
53. Жихорська О. Критерії, показники та рівні сформованості професійної компетентності навчально-допоміжного персоналу вищого навчального закладу. Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology, III(34), Issue: 69, 2015. URL: http://seanewdim.com/uploads/3/4/5/1/34511564/zhykhorska_o._criteria_indicator_s_and_levels_of_formed_of_professional_competence_of_support_staff_of_higher_education_institutions.pdf

54. Занюк С. С. Психологія мотивації : навч. посібник. Київ : Либідь, 2002. 304 с.
55. Занюк С. С. Психология мотивации : Теория и практика мотивирования. Мотивационный тренинг. Киев : Эльга. Н : Ника-Центр, 2001. 146 с.
56. Зверева М. В. О понятии “дидактические условия”. Новые исследования в педагогических науках : сб. ст. , под ред. В. С. Самойлова. Москва : Педагогика, 1987. Вып. 1.
57. Зинкевич-Евстигнеева Т. Практикум по сказкотерапии. Санкт-Петербург : «Речь», 2000. 310 с.
58. Зинкевич-Евстигнеева Т. Д. Проективная диагностика в сказкотерапии: учебное пособие. Т. Д. Зинкевич-Евстигнеева, Е. А. Тихонова. Санкт-Петербург : Речь, 2003. 203 с.
59. Зинкевич-Евстигнеева Т. Путь к волшебству. Теория и практика сказкотерапии. Санкт-Петербург: «Златоуст», 1998. 352 с.
60. Ибрагимов. И.М. Информационные технологии и средства дистанционного обучения: учеб. пособие для студ. вузов. Москва: Академия, 2005. 336 с.
61. Ивончик Г. Ф. Психологические условия формирования у работающей молодежи позитивного отношения к учебе : автореф. ...дис. канд. псих. Наук. Киев, 1981. 16 с.
62. Ипполитова Н. Анализ понятия "педагогические условия": сущность, классификация. Н. Ипполитова, Н. Стерхова. General and Professional Education. 2012. № 1. С. 8–14.
63. Ипполитова Н. В. Система профессиональной подготовки студентов педагогического вуза: личностный аспект: Монография. Н. В. Ипполитова, М. А. Колесников, Е. А. Соколова. Шадринск: Исеть, 2006. 236с.
64. Івченко А. О. Тлумачний словник української мови. Харків : Фоліо, 2006. 540 с.

65. Інтегративно-особистісний підхід у психологічній науці та практиці: монографія. Балл Г. О., Губенко О. В., Завгородня О. В. та ін. ; за ред. Г. О. Балла. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2012. 206 с.

66. Кабачек О. Как страшное сделать нестрашным, или Зачем сочиняют с детьми сказки. Домашняя школьная библиотека. 2003. № 3. С. 34–36.

67. Кадченко Л.П. Формирование готовности студентов педвуза к профессиональной деятельности средствами иностранного языка: дисс. канд. пед. наук : 13.00.01. Х. , 1992. 173с.

68. Калуська Л. В. Абетка чеснот української дитини: практико-орієнтований збірник методичних матеріалів. Авт.-упор. Л.В. Калуська. Тернопіль: Мандрівець, 2008. 136 с.

69. Кант, Імануель. Критика практичного розуму. Пер. з нім., примітки, Ігор Бурковський. Київ: Юніверс, 2004. 239 с. Філософська думка.

70. Карук І.В. Розвиток пізнавальних інтересів у дітей дошкільного віку в процесі експериментальної діяльності. II Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти». Науковий журнал «Молодий вчений», 2018. № 5.2 (57.2). С. 89–92.

71. Качалова Л. П. Педагогическая импровизация: теоретическое обоснование основных понятий, обеспечивающих диссертационное исследование: монография. Шадринск, 2006. 185 с.

72. Ковалёв В.И. Мотивационная сфера личности и ее динамика в процессе профессиональной подготовки. В. И. Ковалёв, В. Н. Дружинин. Психологический журнал. 1982. № 6. Т. 3. С. 109-113.

73. Коваленко А. В., Сыромятников И. В. Профессионализм и его развитие как научная проблема в психологии. Инновации в образовании. 2008. № 10. С. 58–70.

74. Коменський Я. А. Великая дидактика, содержащая универсальное искусство учить всех всему. Избр. пед. соч. В 2 т., под ред. А. И. Пискунова. Москва : Педагогика, 1982.

75. Коменський Я. А. Материнська школа, или О заботливом воспитании юношества в первые шесть лет. Избр. пед. соч. В 2 т., под ред. А. И. Пискунова. Москва : Педагогика, 1982.

76. Коменский Я.А., Локк Д., Руссо Ж.-Ж., Песталоцци И.Г. Педагогическое наследие. Сост. В.М.Кларин, А.Н.Джуринский. Москва: Педагогика, 1989. 416с. URL: http://jorigami.ru/PP_corner/Classics/Komensky/Komensky_Yan_Amos_Velikaya_didakt_izbr.htm

77. Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні : наук.-метод. посіб. Наук. ред. О. Л. Кононко. Київ : Ред. журн. “Дошкільне виховання”, 2003. 243 с.

78. Кононко О. Л. «Я у Світі». Базова програма розвитку дитини дошкільного віку в Україні. 2-ге вид. Київ : Світич, 2008. 430 с.

79. Коджаспирова Г.М. Педагогический словарь: для студентов высш. и сред. пед. учеб. заведений. Г.М. Коджаспирова, А.Ю. Коджаспиров. Москва: Академия, 2003. 176 с.

80. Коляденко С. Використання казок В. Сухомлинського у процесі казкотерапії. Науковий вісник Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка. Серія: Педагогіка. 2018. Вип. 9. С. 80–88.

81. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. Під. ред. Л.М. Проколієнко. Київ : Радянська школа, 1989. 612 с.

82. Костюшко Ю. О. Педагогічні умови підготовки майбутнього вчителя до міжособистісної взаємодії в ситуації конфлікту: дис. канд. пед. наук : 13.00.04. Житомир, 2005. 263 с.

83. Краткий психологический словарь. Сост. Л. А. Карпенко. Ростов на Дону: Феникс, 1998. 512 с.

84. Крутій К. Л. Сучасне заняття в дошкільному навчальному закладі: традиції чи інновації? Монографія. Запоріжжя : ТОВ «ЛПС» ЛТД, 2009. 176с.

85. Кудрявцева С.П. Міжнародна інформація : навчальний посібник. С.П. Кудрявцева, В.В. Колос. Київ : Видавничий дім «Слово», 2005. 400 с.
86. Кузьмин В. К., Крылов Д. А., Комелина В. А., Кузьмин Н. В. Этнопедагогическая компетентность педагога: критерии, показатели и уровни сформированности. В.К. Кузьмин, Д.А. Крылов, В.А. Комелина, Н.В. Кузьмин. Современные проблемы науки и образования. 2014. URL: <http://www.science-education.ru/119-14991>.
87. Леонтьев А.Н. Потребности, мотивы, эмоции. Москва: МГУ, 1971. 197 с.
88. Литвин А.В. Методологічні засади поняття “педагогічні умови”: на допомогу здобувачам наукового ступеня. Львів: СПОЛОМ, 2014. 76 с.
89. Локк Дж. Мысли о воспитании. Хрестоматия по истории зарубежной педагогики: Учеб. пособ. для студентов пед. ин-тов. Под ред. А. И. Пискунова. Москва : Просвещение, 1981.
90. Лохвицька Л. Моральне виховання: погляди класиків і практика сьогодення. Дошкільне виховання, 2018. № 12. 40 с.
91. Лохвицька Л. Програма з морального виховання дітей дошкільного віку “Скарбниця моралі”. Тернопіль: Мандрівець. 2014. 128 с.
92. Лошакова Т. Ф. Педагогическое управление процессом создания комфортной среды в образовательном учреждении. Екатеринбург: изд-во Дома учителя, 2001. 269 с.
93. Макаренко А. С. Педагогические сочинения: В 8-ми т. Т. 4. Москва: Педагогика, 1984.
94. Маковецька Н.В. Можливості застосування казкотерапії в процесі фізичного виховання й оздоровлення дошкільників. Дошкільна освіта. 2005. № 3. URL: <http://lips.zp.ua/states/256-120032.html>.
95. Маркова А.К. Пути определения уровня сформированности мотивации учебной деятельности. Психодиагностика и школа: тезисы симпозиума. Таллин, 1980. 199с.

96. Маркова А. К. Формирование мотивации учения в школьном возрасте : пособ. для учителей. Москва: Педагогика, 1983. 96с.
97. Маслов В.І. Наукові основи та функції процесу управління загальноосвітніми навчальними закладами : навчальний посібник. Тернопіль: Астон, 2007. 150 с.
98. Мельничук С. Г. Педагогіка (Теорія виховання) : навчальний посібник. Київ: Слово, 2012. 288 с.
99. Мерлин В.С. Лекции по психологии мотивов человека. Пермь, 1972. 236 с.
100. Методи арт – терапії в роботі практичного психолога. Розробка учасника Всеукраїнського конкурсу "Творчий вчитель - обдарований учень". – URL:
<http://shkola.ostriv.in.ua/publication/code-7B14072A6268B/list-B65BB05F26>
101. Моїсєєва Ю.Ю. Дистанційне навчання: інноваційна форма вищої освіти. URL:
<http://ea.donntu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/7639/1/1.pdf>.
102. Мономах Володимир «Поученьє». ПСРЛ. – Т. 1. Лаврентьевская летопись. Л., 1926. Стлб. 240–256. URL: <http://litopys.org.ua/lavrlet/lavr12.htm>.
103. Монтессори М. Мой метод. Метод научной педагогики. Москва : Астрель, 2006. 349 с.
104. Монтессори М. Помоги мне это сделать самому. Сост.: М. В. Богуславский, Г.Б. Корнетов (сборник фрагментов из переведенных книг М. Монтессори и статей российских авторов о педагогике М. Монтессори). Москва : ИД «Карпуз», 2000. 272 с.
105. Моральне виховання дітей дошкільного віку. URL:
<https://studfile.net/preview/5643331/page:5/>.
106. Моральна свідомість та самосвідомість особистості: монографія. За ред. проф. М.В. Савчина, доц. І.М. Галяна. Дрогобич, 2009. 288 с.
107. Новітній філософський словник. Гол. наук. ред. А. А. Грицанов. 3-тє вид., доп. Київ : Кн. Дім. “Інтерпрессервіс”, 2009. 1292 с.

108. Обуховский К. Галактика потребностей. Психология влечения человека. Санкт-Петербург, 2003. 296с.
109. Оклендер В. Окна в мир ребенка: Руководство по детской психотерапии. Перев. с англ. Москва: Независимая фирма «Класс», 2003. 336с.
110. Організація самостійної роботи студентів в умовах інтенсифікації навчання : навч. посіб. Під ред. А. М. Алексюк, А. А. Аюрзанайн, П. І. Підкасистий, та ін. Київ : ІСДО, 1993. 336 с.
111. Організація самостійної роботи студентів в умовах інтенсифікації навчання : навч. посіб. Під ред. А.М. Алексюк, А.А. Аюрзанайн, П.І. Підкасистий, та ін. Київ : ІСДО, 1993. 336 с.
112. Павлова М.Б. Использование метода проектов на уроках «Технологий» (трудовое обучение) в школе: Метод. рек. Санкт-Петербург, 1996. 68с.
113. Педагогика: учеб. пособ. для студ. пед. учеб. завед. За ред. В. А. Слостенин, И. Ф. Исаев, А. И. Мищенко, Е. Н. Шиянов. Москва: Школьная Пресса, 2002. 512 с.
114. Педагогіка дошкільна. Навчальний посібник. Під ред. Т.І. Валентьєва. Чернігів: Видавець Лозовий В.М., 2015. 72 с.
115. Пиаже Ж. Моральное суждение у ребёнка. Москва: Академический проект, 2006. 480 с. ISBN 5-8291-0739-2.
116. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій. Пехота О. М., Будаков В. Д., Старєва А. М. та ін.; за ред. І. А. Зязюна, О. М. Пехоти. Київ: А.С.К., 2003. 240 с.
117. Платон. Апология Сократа. Собр. соч. в 4-т. Т. 1. Москва: Мысль, 1990.
118. Платон і його епоха. До 2400-річчю з дня народження. Збірник. Москва, 1979.
119. Платонов К. К. Структура и развитие личности. Москва: Наука, 1986. 256 с.

120. Подласый И. П. Педагогика. Новый курс : учеб. для студ. пед. вузов в 2 кн. Москва : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1999. Кн. 1 : Общие основы. Процесс обучения. 576 с.
121. Полонский В.М. Словарь по образованию и педагогике. Москва: Высшая школа, 2004. 512 с.
122. Пометун О.І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посіб. О.І. Пометун, Л.В. Пироженко; за ред. О.І. Пометун. Київ: Вид-во А.С.К., 2004. 432 с.
123. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: підручник. серія «Альма-матер». Київ: Академвидав. 2013. С. 210–237.
124. Про дошкільну освіту: «Закон України» від 04.11.2018 № 2628-III. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2628-14>
125. Програма «Дитина». Орієнтовний зміст виховання і навчання дітей 3-7 років у дитячих закладах. Суми: МКВВП «Мрія». 2016. 204 с.
126. Психологічна енциклопедія. Автор-упорядн. О.М. Степанов. Київ : Академвидав, 2006. 424 с.
127. Психологічний словник. За ред. В. І. Войтка. Київ: Вища школа, 1982. 215 с.
128. Психоаналитические термины и понятия : словарь. Под ред. Борнесса Э. Мура и Бернарда Д. Фаина. Москва : Независимая фирма «Класс», 2000. 304 с.
129. Розвиток пізнавальних процесів дитини. За ред. С. Максименко, В. Маценко, О. Главник. Київ : Мікрос-СВС, 2003. 112 с.
130. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. Санкт-Петербург: Питер Ком, 1999. 720 с.
131. Румянцева Т. Н. Сказкотерапия как один из психолого-педагогических подходов по формированию основ этического поведения младшего школьника. Детство. Отрочество. Юность. 2009. № 3/4.
132. Русова С. Ф. Дошкільне виховання. Вибрані педагогічні твори С. Ф. Русова. Київ: Освіта, 1996. 304 с.

133. Савчин М. В. Соціальна психологія. Дрогобич: Відродження, 2000. 274 с.
134. Селевко Г. К. Компетентности и их классификация. Народное образование. 2004. № 4. С. 138–143.
135. Селиванов В. И. О побудительных силах поведения личности. Вопросы психологии. 1957. № 3. С. 106-113.
136. Семінар-практикум «Сухомлинський В. О. у діалозі з сучасністю: казка як засіб виховання і навчання дітей казкотерапії». URL: <https://goruo.konstantinovka.org/wp-content/uploads/2018/04/семінар-практикум>
137. Сенько Ю. В. Гуманитарные основы педагогического образования: курс лекций. Москва : Издательский центр «Академия», 2000. 240 с.
138. Сериков В. В. Образование и личность. Теория и практика проектирования педагогических систем. Москва, 1999. 272 с.
139. Серьожникова Р.К., Пархоменко Н.Д., Яковицька Л.С. Основи психології і педагогіки: Навч. посібник. Київ : Центр навч. літератури, 2003. 243с.
140. Сисоева С. О. Психологія та педагогіка : підручник С. О. Сисоева, Т. Б. Поясок. Київ : Міленіум, 2005. 492 с.
141. Сковорода Г. Наркісс. Разглагол о том: узнай себя. Повне зібрання творів: у 2 т Київ: Наукова думка, 1973. Т.1. URL: <http://litopys.org.ua/skovoroda/skov109.htm>
142. Слостенин В. А. О современных подходах к подготовке педагога. В. А. Слостенин, Н. Г. Руденко. Педагогика. 1999. № 6. С. 55–62.
143. Словник-довідник з професійної педагогіки. Ред.-упоряд. А. В. Семенова. Одеса: Пальміра, 2006. 272 с.
144. Словник української мови: в 11 томах. Том 10, 1979.
145. Смирнова Е. Співвідношення безпосередніх та опосередкованих побудників моральної поведінки дітей. Питання психології. 2001. № 1. С. 56–63.

146. Советский энциклопедический словарь. Гл. ред. А. М. Прохоров. 4-е изд.. Москва : Сов. энциклопедия, 1981. 1600 с.
147. Соколов А. В. Общая теория социальной коммуникации. Санкт-Петербург : Изд-во В. А. Михайлова, 2002. 461 с.
148. Соколов Д. Сказки и сказкотерапия. Москва : Класс, 1999. 288 с.
149. Соколов Д. Сказки и сказкотерапия. Москва : ЭКСМО-Пресс, 2001. 304с.
150. Стасюк В. Д. Педагогічні умови професійної підготовки майбутніх економістів у комплексі “школа-вищий заклад освіти”: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Одеса, 2003. 280 с.
151. Сухомлинський В. Виховання почуттів. Вибрані твори в 5т. Київ: Радянська школа, 1976. Т.5. С.176-195.
152. Сухомлинський В.О. О воспитании. Москва : Политиздат, 1973. 272 с.
153. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Вибр. Тв. У 5 т. Київ: Рад. школа, 1977. Т. 3.
154. Танько Т. П. Теорія та практика музично-педагогічної підготовки майбутніх вихователів дошкільних закладів у педагогічних університетах : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04. Харків, 2004. 503 с.
155. Темнікова І., Темніков В. Казкотерапія у вихованні дітей дошкільного віку. Навчання і виховання обдарованої дитини. 2018. Вип. 2. С. 35–44.
156. Творча особистість у системі неперервної професійної освіти: Матеріали Міжнародної наукової конференції 16-17 травня 2000 року. За редакцією С.О. Сисоєвої і О.Г. Романовського. Харків: ХДПУ, 2000. 436с.
157. Ткач Р. М. Сказкотерапія детських проблем. СПб. : Речь, Москва : Сфера, 2008 р. 118 с.
158. Толочко В. М. Проблемні аспекти дистанційної форми освіти та можливості її використання в Україні. URL: http://www.provisor.com.ua/archive/2009/N11/padfo_119.php

159. Ушинский К. Д. Собрание сочинений: в 11 т. Ред. кол: А. М. Еголин (гл. ред.), Е. Н. Медынский, В. Я. Струминский. Изд-то Академии педагогических наук РСФСР, 1948. Т. 2 : Педагогические статьи 1857-1861. 647 с.
160. Ушинский К. Д. Человек как предмет воспитания. Гранд-Фаир, 2004. 576 с.
161. Философская энциклопедия : В 5 т. Науч. ред. Ф. В. Константинов. Москва: Советская энциклопедия», 1964. Т. 5. 1964. 740 с.
162. Философский энциклопедический словарь. Москва : Советская энциклопедия, 1983. 1550 с.
163. Фортунатов Г. А. Проблема потребностей в психологии личности. Г. А. Фортунатов, А. В. Петровський. Вопросы психологии. 1956. № 4. С.22-108.
164. Фрадинська А. П., Лазаревська Ю. В. Казкотерапія, як засіб психокорекції емоційної сфери школярів. Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна», 2015. № 10. с. 66-68.
165. Фрейд З. Избранное. Сост., общ. ред. и предисл. А. И. Белкина. Москва: Внешторгиздат, 1990. 448 с., С.208.
166. Хассон В. Дж. Критерії якості дистанційної освіти. В. Дж. Хассон, Е. К. Вотермен. Київ: Вища освіта. 2004. № 1. С. 92-99.
167. Хролець О. І. Дитяча література як засіб виховання гуманістично-ціннісних орієнтацій дітей у сім'ї. Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти. Рівне : РДГУ, 2005. Вип.32. С. 70-72.
168. Чех Е. В. Я сегодня злюсь, расскажи мне сказку. Санкт-Петербург: Речь, 2009. 144 с.
169. Шик Л. А., Гаркуша Г. В., Тур Л. В., Рудик О. А. Казкотерапія в роботі з дошкільниками. Посібник. 19 с. URL: <https://docs.google.com/document/preview?hgd=1&id=1K4NTJoAR49jTNz4wSxWnc-tBa2QYzZZ5jFkER2VyqvU>

170. Юнг К.-Г. О феноменологии духа в сказках. Душа и миф. Шесть архетипов. Минск: Харвест, 2004.

171. Яблонський А.І. Мотиваційний компонент в структурі мотиваційної готовності студентів до педагогічної діяльності. Вісник Харківського університету. Серія «Психологія». Харків : 1997. № 395. С. 134–138.

172. Якобсон П. М. Психологические проблемы мотивации поведения человека. Москва, 1969. 317с.

173. Guz S. Metoda Montessori w przedszkolu i szkole. Lublin, Wydawnictwo uniwersytetu Marii Curie Skłodowskiej, 2006. 314 s.

174. Montessori M. The child in the family. Translated by N. Rockmore Cirillo. New York: Discus Books, 1970. – 160 p.

175. Montessori M. Domy dziecięce: Metoda pedagogji naukowej, stosowana w wychowaniu najmłodszych dzieci. Warszawa : Nakt. Lindenfelda, 1913. – 255 s.

Опитування для студентів

Шановні студенти! ♥

Дякуємо за участь у дослідженні, яке спрямоване на вдосконалення підготовки майбутніх вихователів дітей дошкільного віку до морального виховання старших дошкільників засобами казкотерапії.

Опираючись на Ваші відповіді, ми зможемо визначити рівень сформованості готовності студентів, майбутніх вихователів до морального виховання дітей та знайти шляхи, які допоможуть вдосконалити виховний процес дошкільнят у ЗДО.

1. Дайте визначення поняттю «морального виховання» дітей дошкільного віку.

2. Яке з цих завдань НЕ відноситься до морального виховання дітей? *

- Виховання соціальної відповідальності;
- Розуміння загальнолюдських цінностей;
- Готовність жити та діяти за принципами гуманізму;
- Виховання поваги до батьків, родичів, дорослих;
- Розуміння етики та моралі;
- Усі відповіді вірні

3. Як та за допомогою яких основних засобів відбувається моральне виховання у закладах дошкільної освіти?

4. Обґрунтуйте поняття «моральний розвиток» та схарактеризуйте його зв'язок з моральним вихованням.

5. Поєднайте рівні морального розвитку з її основними поняттями. *

	1 рівень	2 рівень	3 рівень
моральні почуття	☐	☐	☐
уявлення про мораль	☐	☐	☐
моральна поведінка	☐	☐	☐

6. Назвіть основні етапи морального розвитку особистості.

7. Які твори дитячої художньої літератури орієнтовно використовуються для морального виховання дітей старшого дошкільного віку? *

- Д. Лукич "Чарівні слова"
- В. Сухомлинський "А серце тобі нічого не сказало?"
- Українська народна казка "Рукавичка"
- Інше...

8. Які, на Вашу думку, існують проблеми морального виховання дітей дошкільного віку?

9. На Вашу думку, можна виділити особливості морального виховання дошкільників?

10. Як Ви вважаєте, під час використання методів арт-терапії, дитина може *

- виражати свої почуття, такі як радість або злість
- стабілізувати психічний та емоційний стан
- Інше...

11. На Вашу думку, які основні завдання виконує використання методів арт-терапії для дітей дошкільного віку?

12. Яку роль казка відіграє в житті людини?

13. Наведіть приклади використання казки як одного із засобів морального виховання дошкільника.

14. Оцініть Ваш рівень сформованості компетентності до морального виховання дошкільників.

*

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

на 10%   на 100%

15. Які питання у Вас виникають під час готовності до виховання дітей дошкільного віку?

16. Які, на Вашу думку, дисципліни допомагають формувати педагогічну компетентність у студентів, майбутніх вихователів? Наведіть приклади з власного досвіду.

17. Поясніть Ваше бажання стати вихователем ЗДО.

18. На що необхідно звертати увагу під час здійснення виховного процесу у ЗДО? *

- на вікові особливості дошкільника
- на методи ефективної організації
- на засоби ефективної організації
- Інше...

19. На Вашу думку, як можна вдосконалити виховний процес дітей у ЗДО?

Створення групової авторської казки

Студентам було запропоновано створити власну казку. Проте, перш ніж створювати власну казку, педагог нагадав основні композиційні моменти казки:

1) Казка починається з фрази «Жили-були..» або «Давним-давно ..», або «Був колись ...», або «В одному царстві ...».

Це допоможе студентам підкреслити, що події будуть відбуватися фантастичні та введе необхідні для казки образи.

2) Закінчення казки відбувається за звичними нам структурами.

Наприклад, ось і казці кінець, а хто слухав – молодець; на цьому казочці кінець; стали вони жити поживати й добра наживати.

3) Треба пам'ятати про певні художні прийоми, до яких відносяться прийом повторення та троїчності, тобто героїв три, як три богатиря, наприклад, та повторення слів для підсилення емоційності, наприклад, чекав-зачекався. Також, для казки характерне використання фразеологізмів, епітетів, певного казкового часу, чарівних предметів, перетворень та створення нових казкових країн.

Не забуваймо, що існують певні правила складання казки, аби вона була повчальна та оригінальна.

1. Добро завжди перемагає Зло. Доброзичливе ставлення до інших винагороджується.

2. Кожна думка має силу та здатна здійснюватися.

3. Використання ефекту перебільшення, що допоможе посилити емоційне враження від казки.

4. Казка обов'язково має тільки щасливий кінець.

5. Герої казки є позитивні та негативні.

Гра «Світ казки»

Результатом було отримання власної групової казки студентами.

1 етап – назвати який саме світ ми будемо описувати в казці.

2 етап – як виглядає природа в цьому світі.

3 етап – визначення головних героїв казки, як позитивних, так і негативних.

4 етап – характеристика моральних якостей персонажів казки.

5 етап – розуміння правильного морального поведіння в соціумі.

У висновку було сказано, які саме моральні правила та норми є характерними для правильного поведіння в соціумі.

Створення проекту

«Морально-соціальні правила та норми в життєдіяльності суспільства»

Це певна настанова для розвитку методичних можливостей студентів та їх творчих здібностей.

Головними питаннями цього проекту можна назвати:

1. Що таке мораль?
2. Які існують моральні правила та норми?
3. Як пов'язані моральні та соціальні правила?
4. Які основні морально-соціальні правила та норми можна виділити?

Студенти після проведення цього проекту повинні отримати необхідні знання та навички для морального виховання дітей дошкільного віку.

Створення навчально-методичного портфоліо

«Формування моральності у дітей старшого дошкільного віку»

Це так звана «скарбничка знань», яка в будь-яку мить допоможе майбутньому вихователю у виховній діяльності.

Портфоліо було поділене на декілька розділів.

1 розділ – це документи, які містять певні наукові досягнення студента.

2 розділ – це документи, де студент може оцінити свою роботу.

3 розділ – має тематичне спрямування, яке демонструє роботу студента з теми морального виховання засобами казки.

4 розділ – це розділ, який містить всі необхідні матеріали, які відображають процес морального виховання дошкільників засобами казки.

Студент повинен мати різноманітні картинки, малюнки, відеороліки, мультфільми, музику, яка є необхідною під час морального виховання дітей дошкільного віку засобами казки.

5 розділ – це розділ, який містить в собі аналіз різноманітних джерел.

Студентові треба було підібрати необхідні різноманітні літературні джерела з обов'язковим посиланням, електронні статті та книжки. А також, нормативні документи, на які студент може спиратися під час виховного процесу.

6 розділ – допомагає студентові розкрити свій творчий потенціал.

Студент має змогу створити власну казку, або навіть гру з використанням елементів казки. Також, це може бути самостійне створення казки у спеціальній програмі з використанням різноманітних малюнків, які спрямовані на моральне виховання дітей дошкільного віку.

Саме створення власного портфоліо підвищує самооцінку майбутнього вихователя та є ефективним засобом оцінки власної діяльності. також, цьому ще може сприяти ведення щоденників самопізнання та складання індивідуальної програми самовдосконалення «Я – морально вихована людина».

Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т. Г. Шевченка

*Підготовка вихователів
дітей дошкільного віку до реалізації
здоров'язбережувальних технологій
у ЗДО, на прикладі методик арт-терапії*

Науковий керівник: Кошель А. П. – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри дошкільної та початкової освіти Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка.

Підготовка вихователів дітей дошкільного віку до реалізації здоров'язбережувальних технологій у ЗДО, на прикладі методик арт-терапії/ Арапіна А. Ю. – Чернівці: ФОП Баликіна С.М., 2020 - 100 с.

Впровадження здоров'язбережувальних технологій у ЗДО є складним процесом. Отже, необхідно розуміти поняття «здоров'язбережувальних технологій» та коректне впровадження їх у ЗДО. Класифікуючи види здоров'язбережувальних освітніх технологій у ЗДО, серед яких ароматерапія, ігрова терапія, дихальна гімнастика, майбутній вихователь може правильно використовувати їх в подальшій практиці. Існує велика кількість методів арт-терапії, які допомагають дитині розкривати свої страхи та переживання. Кожен з методів має свою особливу специфіку виконання, через це необхідно кваліфіковано підходити до впровадження методів арт-терапії.

Даний навчальний посібник допоможе студентами спеціальності 012 «Дошкільна освіта» та вихователя ЗДО підготуватися до реалізації здоров'язбережувальних технологій у ЗДО, на прикладі методик арт-терапії. В посібнику наведені основні методи арт-терапії та приклади їх вправ. Та, звичайно, фрагмент занять з використанням методів арт-терапії.

ПЕРЕДМОВА	4
РОЗДІЛ I. Підготовка вихователів дітей дошкільного віку	6
1. Форми і методи професійної підготовки вихователів дітей дошкільного віку	8
2. Поняття «здоров'язбережувальних технологій» та впровадження у ЗДО	23
3. Класифікація видів здоров'язбережувальних освітніх технологій у ЗДО	46
3.1 Ароматерапія	50
3.2 Заняття на свіжому повітрі	51
3.3 Музичний супровід	52
3.4 Дихальна гімнастика та фізкультхвилинка	52
3.5 Звукова гімнастика	53
3.6 Ігрова терапія	53
3.7 Пальчикова гімнастика	54
Питання для самоперевірки та контролю засвоєння знань	55
РОЗДІЛ II. Арт-терапія як один із основних методів роботи у ЗДО	57
1. Поняття та форми арт-терапії	57
2. Практичне застосування арт-терапевтичних технік	59
3. Переваги використання арт-терапії з іншими формами роботи	60
Питання для самоперевірки та контролю засвоєння знань	61
РОЗДІЛ III. Характеристика методів арт-терапії та приклади вправ	62
Фрагменти занять з використанням методів арт-терапії	72
Глосарій	89
Бібліографічний список	92
Додатки	94

*Підготовка вихователів дітей дошкільного віку до
реалізації здоров'язбережувальних технологій у
ЗДО, на прикладі методик арт-терапії*

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ВИДАННЯ

Над збіркою працювали:

Упорядник: Арапіна Анна Юріївна, студент магістратури кафедри дошкільної та початкової освіти Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка.

Літературний редактор: Арапіна Анна Юріївна

Підписано до друку 28.10.2020 р. Формат 60х90/16

Обсяг 6,3 друк. арк. Наклад 5 прим. Зам. № 1286

ФОП Баликіна С.М.

м. Чернівці, пров. 1-го Травня, 2а

Тел.: (068) 152-87-63

0462print@ukr.net

*Підготовка майбутніх вихователів дітей
дошкільного віку до морального виховання
дошкільників засобами казки*

Чернігів, 2020

ПЕРЕДМОВА	5
РОЗДІЛ I. ПРОБЛЕМА ПІДГОТОВКИ МАБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	7
1.1. Форми і методи професійної підготовки вихователів дітей дошкільного віку.....	7
1.2. Педагогічні умови підготовки майбутніх вихователів дітей дошкільного віку до морального виховання дошкільників засобами казки.....	12
РОЗДІЛ II. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	16
2.1. Розуміння морального розвитку та морального виховання дошкільників.....	16
2.2. Принципи, методи та засоби морального виховання в ЗДО	26
РОЗДІЛ III. КАЗКА ЯК ОДИН ІЗ ЗАСОБІВ МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ	33
3.1. Сутність морального виховання дітей дошкільного віку засобами казки	33
3.2. Використання засобу казки як морального виховання дітей дошкільного віку	38
ГЛОСАРІЙ	46
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	49
ДОДАТКИ	54

Турчина І.С., Арапіна А. Ю. Підготовка майбутніх вихователів дітей дошкільного віку до морального виховання дошкільників засобами казки. Чернігів, 2020. 56 с.

Рецензенти: Міненко А.О., доктор педагогічних наук, професор кафедри дошкільної та початкової освіти Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка,
Олексієнко В.В., завідувач дошкільного навчального закладу № 26 м. Чернігова

Сучасна освіта допомагає формувати всебічно розвинену високоморальну особистість, яка підпорядковується принципам доброти, гуманізму та милосердя. Дошкільний вік є сенситивним періодом для формування особистості дитини, її моральних почуттів та переконань. Одним із дієвих та ефективних засобів морального виховання є казка. Адже дошкільник володіє досить високою емоційністю та здатний пережити за події, описані в літературних джерелах.

Навчальний посібник містить рекомендації щодо використання казки у процесі морального виховання дітей дошкільного віку. Адресований студентам спеціальності 012 «Дошкільна освіта», вихователям ЗДО та батькам дітей дошкільного віку.

*Підготовка майбутніх вихователів дітей
дошкільного віку до морального виховання
дошкільників засобами казки*

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ВИДАННЯ

ФОП Балікіна О.В.
м. Чернігів, пров. 1-го Травня, 2а
Тел.: (068) 152-87-63
0462print@ukr.net